



рабoтніца і сeялiнкa 8 1968



Чытайце ў нумары:

Час і мы. ● Сыны. ● Нарач — мора
беларускае. ● Апавяданні: Дадому. Не
такі я маленькі.

ЧАС І

Аляксандра УС



Сяло Урыцкае Гомельскага раёна ў ліку 12 іншых выбрана ў рэспубліцы для эксперыментальна-паказальнай забудовы, мэтай якой — стварыць прабраз будучай вёскі.

НОВАЯ ВЁСКА

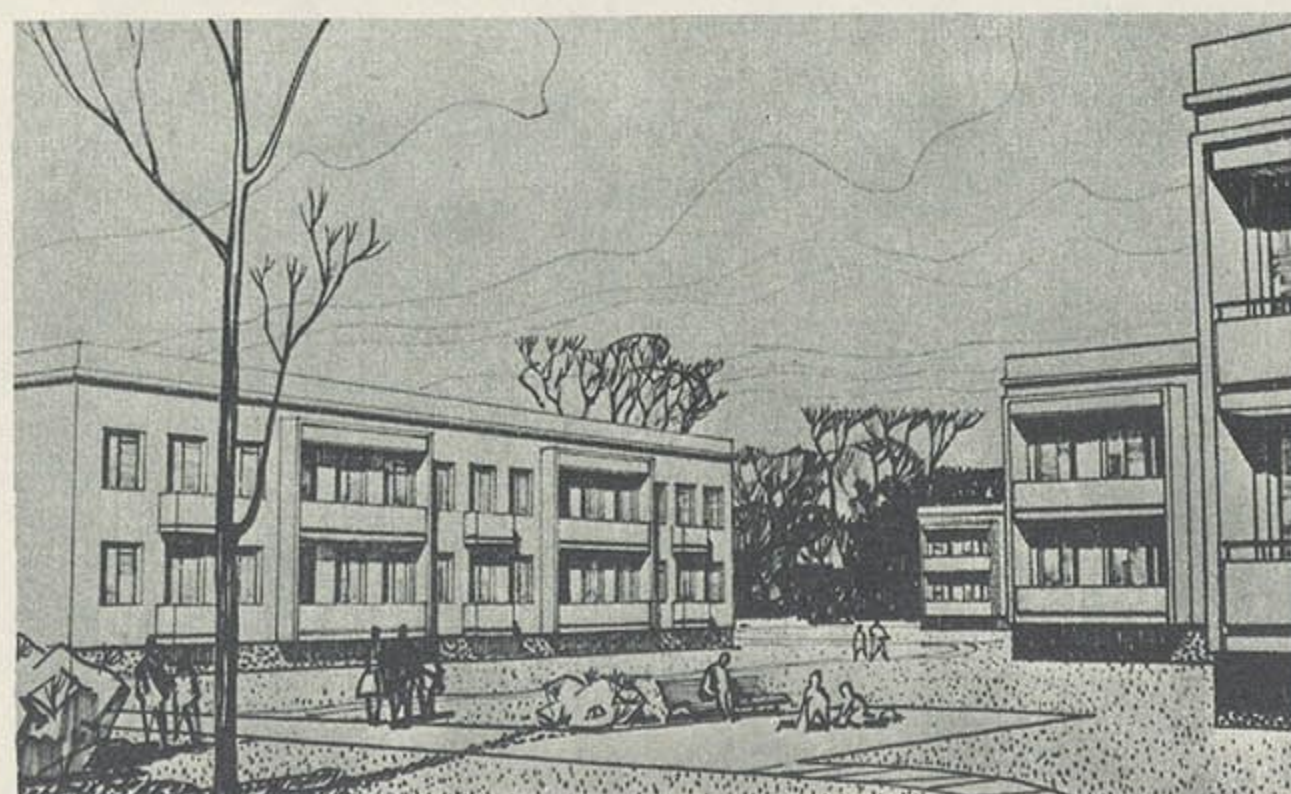
Пасёлак будзе забудоўвацца адна- і двухпавярховымі цаглянымі і буйнаблочнымі дамамі. Жылой плошчай будзе забяспечана ўсё насельніцтва з разліку 15 квадратных метраў на чалавека. Кватэры ў дамах будуць у асноўным 3-пакатковыя, з шырокімі калідорамі, прасторнымі кухнямі і падвалам. Да кожнага дома прымыкае невялікі зямельны ўчастак з гаспадарчымі будынкамі.

Добраўпарадкаванне новага пасёлка вядзецца па тыпу гарадскога: пракладваюцца асфальтаваныя аўтамагістралі, бетанаваныя тратуары, пракладваюцца будучыя электра- і газіфікаваныя, забяспечаны водарасправоды і каналізацыя.

Вось адна з новых вуліц. Паўнаўладныя гаспадары тут — будаўнікі.



Такім будзе адзін з кутноў цэнтральнай сядзібы калгаса «Прагрэс» Гродзенскай вобласці.



Набліжаецца выдатная дата ў нашым жыцці — пяцідзесяцігоддзе БССР і Камуністычнай партыі Беларусі. Разам з усім народам слаўны шлях за гэты час прайшлі жанчыны рэспублікі — шчырыя працаўніцы і адданыя змагары.

У мінулым нумары пад рубрыкай «Час і мы» «Работніца і сялянка» пачала гутарку пра актыўны ўдзел жанчын у будаўніцтве новага жыцця. Сёння мы працягваем гэты расказ.

— Калі вам давядзецца, як мне, пабываць у СССР, вы надоўга запомніце савецкую жанчыну, яе цёплую ўсмішку, яе ласкавы, дружалюбны твар, яе непераўзыхадзеную мужнасць і ўпэўненасць.

Гэта новая жанчына, якая нарадзілася ў рэвалюцыі, выхавана сацыялізмам!

Такой убачыў савецкую жанчыну віднейшы бразільскі пісьменнік Жоржы Амаду — лаўрэат Міжнароднай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі». Так напісаў ён пра яе ў кнізе «Мір свету».

Мы ўдзячны пісьменніку за яго трапныя цёплыя словы. Аднак станаўленне, непераўзыхадзеная мужнасць і ўпэўненасць прыйшлі да жанчын Краіны Саветаў не адразу. Рэвалюцыяй народжаныя, прайшлі яны доўгі і нялёгкі шлях.

Скончылася грамадзянская вайна. Разбіты і выгнаны за межы краіны войскі 14 імперыялістычных дзяржаў. Падаўлены кулацкія мецяжы.

Настаў мірны час!

Эканоміку краіны разбурыла працяглая вайна. Многія прадпрыемствы не працавалі. Голад кастлявай рукой сціскаў за горла мільёны людзей. Паёк гараджаніна

І МЫ

складаўся з васьмушкі хлеба. Бедната ў вёсцы таксама пакутавала ад голаду, не было ні солі, ні газы, асвятленнем служыла лучына, самаробнае адзенне ледзь прыкрывала цела, абутак—лазовыя лапці або вярочныя чуні. І ўсё ж рабоча-сялянская дзяржава жыла. Камуністычная партыя клікала працоўных да новага жыцця і ўказвала, як яго дамагчыся.

Разам з усім народам стваралі новае грамадства жанчыны. Цяпер яны былі раўнапраўныя грамадзянкі краіны. Рэвалюцыя ўраўняла іх у правах з мужчынамі ў сям'і, у дзяржаве, у грамадстве. А Савецкая ўлада з першых дзён свайго існавання пачала арганізоўваць жанчын, памагала ім павысіць адукацыйны, палітычны і культурны ўзровень, набыць вытворчую кваліфікацыю, уздымала на барацьбу з разрухай, галечай, адсталасцю. Старэйшыя па ўзросту жанчыны памятаюць жанаддзелы і дэлегацкія сходы, якія ў той час аб'ядноўвалі шматлікія жаночыя масы. У нас на Беларусі па заданню Цэнтральнага Камітэта партыі над стварэннем жанаддзелаў і развіццём руху дэлегатак працавалі вядомыя камуністкі Соф'я Шамардзіна, Марыя Муратава, Ганна Сапун і іншыя.

Дэлегацкі сход! Цяжка перабольшыць яго значэнне. Нездарма дэлегаткі насілі чырвоную касынку, як сімвал

свабоды і шчасця жанчын, як сімвал барацьбы за рэвалюцыю. Дэлегацкія сходы давалі работніцам і сялянкам пэўныя палітычныя веды і грамадзянскія навыкі, накіроўвалі іх практыканткамі ў аддзелы народнай асветы, каперацыю, школьныя саветы. Гэта было новае, нябачанае дагэтуль. Навыкі і веды, набытыя ў дэлегацкіх сходах, давалі магчымасць працаваць у фабзаўкомах, камітэтах узаемадапамогі, культкмісіях. Актыўна заняўлі аб сабе дэлегаткі на вёсках. Яны вялі вялікую работу па арганізацыі хат-чытальняў, ясляў, школ і бальніц.

Ледзь не самай галоўнай задачай жанаддзелаў і дэлегацкіх сходаў была ліквідацыя непісьменнасці. У гарадах і вёсках, як грыбы пасля дажджу, раслі школы і пункты лікбезу. Тысячы і тысячы жанчын рэспублікі вучыліся чытаць і пісаць. Гэта была перамога над спрадвечнай цемрай.

Ішлі гады, узніклі новыя задачы. Партыя надавала вялікае значэнне ўзняццю кваліфікацыі жаночай працы. Тут было нямаля цяжкасцей. Не так проста было пераадолець думку, нібыта жанчыне пад сілу толькі нескладаная чорная праца. Але савецкія жанчыны здолелі даць бой кансерватызму і бліскача даказалі, што яны могуць справіцца з любой работай—станочніцы і манцёра, майстра і начальніка цэха.

Расце ўдзел жанчын у грамадскай дзейнасці. Старэйшую работніцу Барысаўскай запалкавай фабрыкі Анастасію Патаповіч выбіраюць членам Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта БССР. Ёй прысвойваюць званне Героя першай пяцігодкі. Гэтага ж звання ўдасцоена і ініцыятар перадавых метадаў працы работніца Барысаўскай запалкавай фабрыкі Тадора Жалкевіч, дэпутат гарадскога Савета, удзельніца некалькіх з'ездаў Камуні-

стычнай партыі Беларусі. Членам Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта БССР і кандыдатам у члены Усесаюзнага ЦВК стала прадзільшчыца Цыганкова з Віцебскай фабрыкі «Дзвіна». Старшынёй Гомельскага гарсавета працавала былая работніца Кацярына Прусава. Работніца Мінскай шпалернай фабрыкі Вольга Суханова—дэпутат Мінскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў першага склікання. Пасля вучобы ў саўпартшколе яна займала рад адказных пасадаў, яе выбіралі членам ЦВК, членам партыйнай калегіі і партыйнай камісіі.

І сялянкі не адставалі ад гарадскіх сябровак. Бяднячкі, сярэднячкі, батрачкі ахвотна далучаліся да грамадскай работы, вучыліся, набылі вопыт.

Дэлегатку Мар'ю Астроўскую спачатку выбіралі членам Крынкаўскага сельскага Савета Віцебскай вобласці. Затым яна становіцца старшынёй касы ўзаемадапамогі, сакратаром сельсавета, у 1927 годзе ўступае ў партыю, працуе жаноргам райкома партыі, сакратаром Гомельскага абласнога камітэта партыі.

Незабыўныя гады нашых слаўных пяцігодак! З чым параўнаць іх! Сёння можна нярэдка пачуць: «У які бурны, цікавы час мы жывём!» З гэтым нельга не згадзіцца. Але тыя, хто аддаваў агонь сваіх сэрцаў індустрыялізацыі краіны і калектывізацыі сельскай гаспадаркі, ніколі не забудуць тыя гады—імклівыя, цікавыя, захапляючыя.

Уздымаліся першыя пяцігодкі. Выконваўся памятны лозунг партыі: «518 і 1040». Гэта азначала, што за адну пяцігодку ў краіне трэба пабудаваць 518 буйных прадпрыемстваў і 1040 машына-трактарных станцый. Адну за другой пераразалі мы чырвоныя стужкі новых прадпрыемстваў на Беларусі. У лік дзеючых уваходзяць Віцебская швейная фабрыка «Сцяг індустрыялізацыі» і трыкатажная—«КІМ», Магілёўская фабрыка штучнага валакна, завод сельскагаспадарчых машын у Гомелі. А за імі—Гомельскі шклозавод, Крычаўскі цэментны завод, Бабруйскі дрэваапрацоўчы камбінат. Дзе першы электраток Асінбуд. Нараджаюцца новыя формы сацыялістычнага спаборніцтва. Памнажаецца армія ўдарніц фабрык і заводаў.

У лістападзе 1931 года склікаецца першы Усебеларускі з'езд калгасніц. У яго рабоце ўдзельнічае больш 350 ударніц. Вясковыя жан-

чыны сталі кіраўнікамі буйных калектывных гаспадарак. У 1933 годзе было больш 60 жанчын—старшынь калгасаў.

У вёсцы з'явілася новая прафесія—трактарыстка. Ініцыятар Усебеларускага спаборніцтва трактарных брыгад Зоню Рачок народ пасылае на Усебеларускі з'езд Саветаў. Там яе выбіраюць членам ЦВК БССР. Урад узнагароджвае ордэнамі жывёлаводаў рэспублікі. Сярод узнагароджаных—Ульяна Бабоша, свінарка калгаса «Першае мая» Касцюковіцкага раёна. Звыш тысячы беларускіх калгасніц паказваюць свае дасягненні на Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы.

Прамысловасць і сельская гаспадарка рэспублікі дасягнулі новых вышынь. Пачаўся масавы паход за авалоданне новай тэхнікай. Значок «ЗОТ» («За овладение техникой»), якім узнагароджваліся энтузіясты тэхнічнай вучобы, урачыста ўручылі многім і многім жанчынам. Цяпер ужо на прадпрыемствах рэспублікі можна было сустраць не адзінакі, а сотні і тысячы жанчын—слесараў, токараў, фрэзероўшчыц, мадэльшчыц, фармаўшчыц, брыгадзіраў. Паявіліся жанчыны інжынеры і архітэктары. Нават паравознымі машыністамі на беларускіх чыгуначных магістралях становіліся жанчыны. Як спатрэбіліся іх умелыя рукі ў цяжкія часы фашысцкай навалы!

У гады другой пяцігодкі ўзнік патрыятычны рух хатніх гаспадынь. Яны сачылі за чысцінёй у цэхах, сталовых, інтэрнатах, саджалі кветкі і дрэвы на фабрычных і заводскіх дварах. Актывісткі Беларусі горада падтрымалі палыманы заклік Усесаюзнай нарады жанок гаспадарніцаў і інжынерна-тэхнічных работнікаў СССР: «Ніколі і нікому не вярнуць нас, тых, хто зазнаў радасць творчай працы, да старога жыцця... Разам са сваімі мужамі, са сваім народам мы будзем будаваць светлую будучыню. Зялёны, вясёлы рабочы пасёлак, добра наладжаная сталовая, радасны дзіцячы смех—хіба для ўсяго гэтага не варта працаваць не пакладаючы рук? Дык давайце пакажам, на што здатна савецкая жанчына!» І беларускія жанчыны ахвотна ўключаліся ў гэты рух.

Жанчыны актыўна рыхтаваліся да абароны сваёй Радзімы. Вялікая цяга была ў аэраклубы, там дзяўчаты навучаліся лётнай справе без адрыву ад вытворчасці.

Усяму свету стаў вядомы подзвіг трох савецкіх лётчыц—

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 8 і сялянка

ЖНІВЕНЬ
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК ЧАЦВЕРТЫ
ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

КЛАЎДЗІЯ КАВАЛЁВА ПІША ДЫСЕРТАЦЫЮ

...Сярод балот і лясоў згубілася невялікая вёска Арцюхоўка. Струхлелыя хаціны сіратліва пазіралі навокал падслепаватымі акенцамі. На адзінай вуліцы — ні душы. Толькі вядзе сваю нудную песню вецер, паляскаючы дзе-нідзе незачыненыя вароты ды цяўкаючы закаханелыя на холадзе сабакі.

Спіць, напрацаваўшыся за дзень, вёска. А ў адной хаце ўсё яшчэ тлее лучына. Не спяць дзеці хвораі удавы Кавалёвай. На палацях ляжыць сама ўдава, яна цяжка дыхае і гладзіць па галоўках пяцёрных хлопчыкаў і дзяўчынак, што цеснай чародкай пасталі каля яе. Побач сядзіць сяброўка ўдавы — цётка Тэкля, а на руках у яе спіць і нечаму ўсміхаецца маленькая Клаша. Чаму ўсміхаецца неразумнае дзіця, калі тут, побач, кане яго маці...

Хавалі ўдавіцу ўсёй вёскай. Ішлі людзі ўслед за труной і ўздыхалі: вось гэтым жа марозным днём толькі год назад яны праводзілі ў апошні шлях бацьку гэтых дзяцей, маладога ды дужага Яўхіма, што так неспадзявана загінуў на рыштаваннях першай у калгасе грамадскай пабудовы. Успаміналі, як многа зрабіў ён для іх у той год, калі ўсёй вёскай рашылі будаваць новае, калектыўнае жыццё...

Большанькіх уладкавалі ў дзіцячыя дамы, а паўтарагадовую Клашаньку ўзяла добрая цётка Тэкля. «Няхай сястрычкай будзе ў майго Алеські», — сказала яна людзям і панесла яе, загарнуўшы ў кажушок...

Дзяўчынка расла разумніцай. Ніхто ў вёсцы не цураўся прыгрэць, прылашчыць сіротку. А яна дарыла ўсім свой вяскі шчэбет і шчодрасць чыстага дзіцячага сэрца.

Падрастала на вачах. Вось ужо і ў школу пайшла. Уся Арцюхоўка радавалася, калі былі прачытаны першыя радкі буквары, напісаны першыя словы. А як жа — гэта ж дзіця ўсёй вёскі!

Скончыла Клава сямігодку пасля вайны. Стала бегаць на калгасную працу разам са сваімі прыёмнымі маці і бацькам — Тэкляй Мітрафанаўнай і Мікітам Кузьмічом. Дзяржай працавала, цялятніцай. Добра працавала, у калгасе не маглі нахваліцца яе спрыту ды ўмельству.

А праз якія тры-чатыры гады ўжо вяселле гудзела ў доме Цішчанкаў. Прыёмную дачку замуж аддавалі. Ды не за абы-каго, за былога франтавіка, механізатара Міхася Цішчанку, аднафамільца. Гуляла на вяселлі ўся вёска...

Неўзабаве старыя пераехалі ў Касцюковічы. І маладыя ўслед за імі. Усёй сям'ёй уступілі ў калгас «Парыжская Камуна». Клаўдзія зноў пайшла на ферму, цялят даглядаць. Працавала яна шчыра: хутка ўжо ў перадавіках хадзіла. Яе фатаграфія закрасавалася на Дошцы гонару, пра яе пісалі ў раённай газеце. Людзі дэпутатам у мясцовы Савет выбралі. Іншы б заганарыўся, а яна — не, да ўсякага з цёплым словам, з прывітаннем.

Толькі адчувала Клаўдзія, што мала ведаў у яе за плячыма. Сем класаў — ці ж гэта адукацыя!

— Трэба вучыцца, — гаварыла яна мужу, — толькі як быць з Талікам?

— А так, як і цяпер. Бацька з маці ўдзень памогуць, а па вечарах я сам з ім займуся. Ці ты мне не давяраеш?

Клава ўдзячна ўсміхалася і моўчкі ківала галавой. Яна і сама ведала, які ўважлівы, які добры яе Міхась. А гаварыла проста так, каб лішні раз пераканацца ў гэтым.

Кнігі сталі неад'емнымі спадарожнікамі яе жыцця. Здарыцца вольная хвіліна на рабоце — яна ў чырвоны куток на ферме: там з нядаўняга часу побач з сельскагаспадарчай літаратурай падручнікі па алгебры, хіміі, геаметрыі паявіліся. На ўсё хапала ў маладой жанчыны часу: і на ферме ўправіцца, і хатнюю гаспадарку дагледзець, і над кнігай пасядзець.

І што ж вы думаеце? Наступнай восенню пайшла ў вярхнёўскую школу. Ды не ў восьмы, а адразу ў дзесяты клас. З медалем скончыла школу. К гэтаму часу калгасныя камуністы прынялі яе ў сваю сям'ю. Клаўдзія Яфімаўна вядзе вялікую грамадскую работу. Яна і агітатар на ферме, і першы памочнік калгаснага заатэхніка ў прафілактычнай рабоце.

Часта на ферму прыходзілі са сваімі настаўнікамі школьнікі — на экскурсію або на вытворчую практыку. І лепшага экскурсавода, чым Клаўдзія Яфімаўна, не знойдзеш. О, яна магла так зацікавіць сваім расказам дзяцей, што ў тых вочы загараліся. І ўсё прасілі ды прасілі і пра тое расказаць, і тое растлумачыць.

Паліны Асіпенка, Марыны Расковай і беларускі Веры Ламака, дачкі гомельскага кавалі. Праслаўляючы подзвіг трох лётчыц, якія здзейснілі беспасадачны пералёт на гідрасамалёце ад Чорнага да Белага мора, Янка Купала пісаў:

Цераз віхры, навалыніцы
У глухіх прасторах
Шляхі значылі арліцам
Крамлёўскія зоры.

Трох гераінь віталі партыя і ўрад. Мужнасцю і вытрымкай іх ганарыўся народ.

Шмат жанчын Беларусі праславілі сваю рэспубліку на спартыўных пляцоўках. Адна з іх — Зоя Балшакова, майстар веласіпеднага спорту, двойчы чэмпіёнка СССР. Любоў да спорту Зоя Балшакова пранесла праз усё жыццё. Цяпер яна трэнер веласіпедыстаў, штогод рыхтуе спартсменаў, якія праводзяць велаконкі на прыз часопіса «Работніца і сялянка».

Савецкім жанчынам шырока адчынены дзверы ў жыццё. І гэта не проста фраза, не проста словы. Гэта — вялікая праўда нашай савецкай рэчаіснасці. Імёны многіх простых работніц і сялян набываюць шырокую вядомасць, бо праца любой работніцы стала працай творчай, заснаванай на вялікай любові да яе, на дасканалым валоданні тэхнікай, выніках упартай, бясконцай вучобы.

На шырокіх прасторах жыцця Савецкая ўлада вывела не адзінкі, а ўсіх жанчын, зрабіла іх адукаванымі, свядомымі патрыёткамі Радзімы, дала магчымасць працаваць, тварыць, кіраваць, далучыла да навуковай дзейнасці.

Вядомымі вучонымі сталі Ганна Іванаўна Езубчык, Таццяна Васільеўна Бірыч і многія іншыя. Цяпер нам цяжка назваць хоць адну галіну навукі, у развіццё якой

жанчыны не ўнеслі б свайго вялікага ўкладу.

Вясковая дзяўчына Ганна Езубчык яшчэ ў 1935 годзе скончыла аспірантуру ў Ленінградзе і прысвяціла сябе навукова-даследчай рабоце ў Інстытуце мікрабіялогіі Акадэміі навук БССР. Вучоная, кандыдат навук, у час Вялікай Айчыннай вайны яна не на жыццё, а на смерць змагалася супраць фашысцкіх акупантаў. Адважную сувязную партызанскага атрада Ганну Езубчык ведаюць людзі і выказваюць ёй сваю гарачую ўдзячнасць.

Жанчына інжынер і архітэктар, вучоны і міністр! Така не ведала дарэвалюцыйная Беларусь. Іх вылучыла і падрыхтавала ўсё наша жыццё.

З народнага асяроддзя вылучалася вялікая плеяда таленавітых артыстаў — Ларыса Александровская, Рыта

Млодэк, Ірына Ждановіч, Лідзія Ржэцкая, Стэфанія Станюта, Вера Пола, Ганна Абуховіч, дырыжор тэатра оперы і балета Таццяна Каламійцава, балерына Аляксандра Нікалаева, кіраўнік народнага хору, заслужаны дзеяч мастацтва Таццяна Лапаціна.

Не злічыць усіх слаўных імёнаў. Няхай не крыўдуюць тыя, каго мы не ўпамынулі сёння. Пра тых, хто здабыў нашу шчасце, патрэбна складаць цэлыя кнігі, і хоць верыць, што яны будуць напісаны. Бо многіх, вельмі многіх мы з поўным правам можам называць гераінямі ў самым шырокім сэнсе гэтага слова, бо яны ўпісалі ў летапіс першых пяцігодак яркія старонкі працоўных подзвігаў. Іх імёны ніколі не будуць забыты.

У наступным нумары мы раскажам пра жанчын удзельніц Вялікай Айчыннай вайны.

А сама цялятніца разумела, што нельга ёй спыняцца на дзесяцігодцы, трэба працягваць вучобу. Хто ведае, можа сустрэчы з школьнікамі абудзілі такое жаданне, можа зразумела, што перадаваць іншым свае веды, прывіваць любоў да сельскай гаспадаркі, да зямлі бацькоў,— гэта яе прызвание,— але рашыла паступіць на факультэт біялогіі і асноў сельскагаспадарчай вытворчасці (быў раней такі факультэт у Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі).

Старшыня калгаса Пётр Іванавіч Сёмкін не вельмі хацеў адпуская на стацыянар, раіў вучыцца завочна. Вельмі ўжо шкада было развітвацца з такой выдатнай працаўніцай. А калі вярнулася з уступных экзаменаў з аднымі выдатнымі адзнакамі, толькі руку паціснуў і пажадаў поспеху.

Баялася, што на гэты раз муж будзе прэчыць. Ды не, не такі Міхась чалавек, каб перашкаджаць жонцы вучыцца. Бацьку жа сам і не раз здзіўляўся, якая яна ў яго да навукі здатная.

— Нічога, нам з сынам не прывыкаць без мамкі сумаваць дома,— гаварыў ён, падкідваючы малога да столі.— Праўда, сыноч?

— Праўда,— смяяўся малы.

Так і стала Клаўдзія студэнткай. Вучылася, як і ў школе, старанна, прагна хапалася за кнігі, наведвала розныя навуковыя гурткі, гадзінамі пасля заняткаў праседжвала ў лабараторыі. Прафесары, выкладчыкі адзначалі ў яе вялікую назіральнасць, умненне абагульняць гэтыя назіранні.

Вучылася яна бліскава, і ўжо з другога курса — пастаянная ленинская стипендиатка.

Вось ужо і скончана акадэмія. Атрыман дыплом біёлага — выкладчыка вытворчага навучання. Дыплом з адзнакай і накіраванне на працу ў Баронькаўскую сярэдняю школу Касцюковіцкага раёна...

Мы сядзім у чысценькім, светлым пакойчыку, і яна ўспамінае... Я слухаю яе нетаропкую, спакойную гаворку, і перада мной праносіцца ўсё яе складанае, поўнае хваляванняў і сваіх непаўторных радасцей жыццё.

...Вось яна ў полі. Цеснай чародкай яе акружылі хлапчuki і дзяўчынкі, а яна расказвае і расказвае. Пра тое, як вырошчваецца збожжа, як кінутае ў глебу зярнятка стане буйным коласам, калі спрытныя рукі яго ў свой час дагледзяць.

...Вось яна са сваімі вучнямі на ферме. Яны слухаюць яе расказ аб тым, як не проста гадаваць жывёлу, як патрэбны і тут, на ферме, умелыя, працавітыя рукі.

...А вось яна, член райкома партыі, выступае на пленуме, разам з усімі вырашае вельмі складаныя пытанні.

...Потым я бачу, як у саўгаснай канторы сабраліся слухачы семінара асноў марксізма-ленінізма. Заняткі вядзе прапагандыст Кавалёва.

...Зноў поле. Тое самае поле, у калгасе «Парыжская Камуна», дзе калісьці яна цялят пасвіла. А цяпер тут доследы ставіць. Мяркуе, разлічвае, як зрабіць, каб зямля сваю аддачу спаўна дала, каб хлеб, ды бульба, ды лён добра радзілі...

...І вось ужо быццам скончаны дзень, поўны многіх клопатаў, і яна стомленай хадой вяртаецца дамоў. Там ужо чакаюць яе за накрытым сталом дарагія сэрцу людзі — муж Міхал Германавіч і сын Анатоль.

Заціхае вёска. У дамах гасне святло. Толькі ў доме, дзе жыве Кавалёва, яшчэ доўга-доўга будзе свяціцца акно. Клаўдзія Яфімаўна піша дысертацию...

Я папрасіла Клаўдзію Яфімаўну расказаць мне пра сваю навуковую работу.

— Тэму я выбрала такую: «Эфектыўнасць хімічнай аховы раслін ва ўмовах паўночнага ўсходу БССР». Кандыдацкі мінімум ужо здала. Улетку пачала працаваць над доследамі па выпрабаванню хімічнай аховы раслін з выкарыстаннем гербіцыдаў і інсектыцыдаў у спалучэнні. Дослед праводзіла на ўчастках ячменю ў саўгасе «Баронькі». Вынік аказаўся нядрэнны: ураджайнасць з гектара павысілася на 2,2 цэнтнера... Сёлета ў саўгасе па майму метаду будуць вырошчваць ячмень на вялікіх плошчах.

— Вы ведаеце,— заўважыла Кавалёва,— мне заўсёды ў маіх доследах памагаюць юныя біёлагі, вучні старшых класаў: Люда Васіленка, Эла Гнядая, Люда Атчалка, Мікалай Шчура, Сяргей Храмянкоў, Святлана Хомчанка... Што б я рабіла без сваіх памочнікаў...

Я слухала Клаўдзію Яфімаўну, любавалася, з якой цеплынёй, заклапочанасцю яна гаварыла пра сваіх вучняў, пра тое, як яны хочуць пранікнуць у тайны прыроды, і думала: «Хто ведае, можа пройдзе некалькі гадоў, і ўсе гэтыя Святланы, Колі, Люды, Сярожы таксама пойдучы ў вялікую навуку. Хто

ведае... Адно толькі зразумела ўжо зараз: зямлю і працу хлеббаробскую яны палюбляць навечна. Як і іх настаўніца.

...Сцямнела. Клаўдзія Яфімаўна ўключыла святло. Раптам у суседнім пакоі пачуўся стук. Гаспадыня хуценька пабегла туды. Назад вярталася праз якія паўмінуты, вочы яе свяціліся спакойнай радасцю.

— Заснуў,— сказала яна. Ubачыўшы, што ў мяне на вуснах застыла маўклівае пытанне, дадала:— Муж заснуў і кнігу з рук выпусціў.

І тое, што яна паўшэптам мне затым расказала, прымусіла мяне па-новаму, з яшчэ большай павагай зірнуць на гэту жанчыну.

...Яна ўжо вучылася ў акадэміі, калі цяжка захварэў муж: даліся ў знакі старыя раны. Хадзіў да ўрачоў — яны супакойвалі, прапісвалі лекі. Але яму рабілася ўсё горш і горш. Ад Клавы сваю хваробу ўтойваў: няхай вучыцца. А калі прыехала дамоў, ён ужо не ўставаў з ложка. Яго паралізавала.

Шмат цяжкіх хвілін давялося перажыць абодвум. Урачы зрабілі заключэнне: сэрца моцнае, але на ногі чалавек не ўстане.

Уначы аблівалася слязьмі, а раніцой, як нічога не было, завыхалася ля пліты, рыхтавала снеданне і абед, карміла Міхася і сына, жартавала. Бывала, схопіць ён яе руку, зазірне ў вочы і шэпча, каб сын не пачуў: «Не мучай сябе, адвядзі ў інвалідны». «Глупства, бацька, гаворыш. І не сорамна табе? Вось настане лета, пойдзем у грыбы». Скажа так шчыра, так ласкава, і ён супакойцца.

Клаўдзія Яфімаўна задумалася на імгненне і сказала:— Гэта такі чалавек, такі чалавек... Без яго я б і вучыцца не змагла. Іншыя думаюць, што я нешчаслівая. Памыляюцца.

У гэтым яна ўся, Клаўдзія Яфімаўна Кавалёва, чалавек моцнай волі і вялікага сэрца.

Зінаіда ГРЫБКО

Магілёўская вобласць.



Вось ужо 18 год працуе свінарнай у калгасе «Прагрэс» Капыльскага раёна Надзея Іванаўна Букатая. За стараннасць і працавітасць ёй прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы. На здымку: Н. І. Букатая.

Фота Л. Эйдзіна.



СЫНЫ

Нарыс

«Што мякчэйшае за пух? — Матчына сэрца,
Што цвярдзейшае за камень? — Матчына сэрца».
(Старадаўняя прыказка)

Я пазнала Генадзя адразу, хоць з часу апошняй нашай сустрэчы мінула ўжо гадоў пяць. Яго пышная шавялюра колеру спелага жыта ані не парадзела, і ўсё гэтак жа цвілі васількамі вочы ў светлых вейках. Толькі на штрыфлі пінжака побач з ранейшым медалем з'явіўся яшчэ і ордэн. На шматлюднай нарадзе перадавых механізатараў Брэсцкай вобласці Генадзя выбралі ў прэзідыум. Значыць, не памеркла яго працоўная слава.

У перапынку я падышла да яго. Першае маё пытанне было, вядома, пра Ганну Фёдараўну. Спахмурнеўшы, Генадзь адказаў:

— Пахавалі мы маці два гады назад. Значыць, яе ўжо няма... І зноў, як калісьці, прачнулася пачуццё міжвольнай віны перад гэтай жанчынай. Віны за цікаўнасць да таямніцы, якую так старанна хавала яна.

— Ведаеце што, — раптам сказаў Генадзь, — я раскажу вам пра яе...

Ён памаўчаў, задуменна глядзячы ўбок, і паўтарыў рашуча:

— Так, раскажу! Сёння ўвечары.

...У доме ў Ганны Фёдараўны Сянько я пражыла некалькі дзён, збіраючы ў калгасе матэрыял для газеты. Пра многае з свайго жыцця расказвала Ганна Фёдараўна. Пра страшнае, перажытае ў гады фашысцкай акупацыі, пра радаснае, што шчодро нясуць ёй падросшыя сыны, пра мужа, чый партрэт у траурнай рамцы вісеў на сцяне ў святліцы. Але была ў яе расказах нейкая недагаворанасць, прычыну якой я зразумела пазней.

У тую раніцу сыны Ганны Фёдараўны збіраліся на сенакос. Генадзь пакепліваў з меншага брата, які прыехаў на кнікулы з Мінска, дзе вучыўся ў інстытуце, Вячаслаў жартаўліва адбіваўся, і ў доме панавала вясёлая мітусня, якая ўзнікала кожны раз, калі браты збіраліся разам.

Ці даводзілася вам пахмурным вераснёвым днём увайсці раптам у бярозавы гай? Дзень нібы па ўзмаху чароўнай палачкі становіўся сонечным, бо пад нага-

мі расцілаецца залацісты дыван і над галавой трапеча на ветры ярка-жоўтае лісце.

Нешта падобнае мне здалося, калі ўбачыла братаў Сянько. У кожнага — агністы касцёр на галаве, вочы нябачанай сінявы і ўсмішка ва ўсю шырыню ўсеянага рабаціннем твару. Пераступяць цераз парог — зажмурышся. Быццам сноп сонечнага святла хлынуў з двара.

Я са здзіўленнем прыглядалася да іх: на маці зусім не падобны, ды і не па бацьку пайшлі, калі меркаваць па партрэту. Не вытрывала, спытала:

— У каго яны ў вас такія... сонечныя?

Быццам не чула майго пытання Ганна Фёдараўна. Нахмурыўшыся, замітусілася ля печы. А калі выйшла чагосьці ў сені, Генадзь, бачачы маё здзіўленне, ціха сказаў:

— Прыёмныя мы ў яе. Толькі не трэба пытацца...

Я і сама ўжо зразумела, што маё пытанне недарэчы, і больш з Ганнай Фёдараўнай пра тое не гаварыла. Але цікаўнасць узняла верх, і калі выпадак звёў мяне з ранейшай хутарскай суседкай Ганны Фёдараўны, наперакор просьбе Генадзя, я пачала распытваць. І пачула дзіўную гісторыю...

Ганну з двухмесячным Міколкам на руках немцы ўзялі заложніцай разам з іншымі жонкамі партызан. Двое сутак пратрымалі жанчын у халодным хляве, потым пагналі на станцыю пеша, па зацеенай снегам дарозе. Тут партызаны адбілі сваіх і павялі да сябе ў лясны лагер.

Міколку да лагера Ганна не данесла. Толькі што яго маленькі тварык палаў гарачынёй, і раптам збалеў, застыў, ужо не раставалі больш на ім халодныя сняжынкі. Ганна ўсё не верыла, усё прыціскала да грудзей лёгкае цельца, хацела адагрэць свайго сыночка, свайго першынца...

Да самага канца, аж пакуль не злучыўся партызанскі атрад з Савецкай Арміяй, ваявала Ганна побач з мужам. Потым яны рассталіся: Іван, надзеўшы салдацкую форму, пайшоў гнаць фашыстаў далей, Ганна вярнулася дадому.

Да свайго хутара яна дабралася пад вечар. Здалёк заўважыла, што ў акне яе дома гарыць святло. Зайшла да суседкі папытаць, хто там пасяліўся.

Суседка расказала, што на хутары стаялі фашысцкія карнікі. У доме Ганны жыў паліцай з сям'ёй. Не тутэйшы, здалёку аднекуль. Відаць, выслужыўся перад гітлераўцамі, калі яны дазволілі яму цягнуць за сабою жонку з хлопчыкам. Толькі пайшла пагалоска, што здрадніка гэтага злавіль-такі партызаны і павесілі перад самымі прыходам нашых. Уцякаючы, немцы паліцаіху кінулі. Навошта яна ім? Вось і сядзіць у чужой хаце ціха, як мыш. Нават да студні толькі ўначы выходзіць. Пакуль ніхто яе не чапае, кажуць, быццам цяжарная яна.

Ганна ўвайшла ў свой дом без стуку, шырока, па-гаспадарску расчыніўшы дзверы. Увайшла з намерам зараз жа выкінуць адгэтуль няпрошаных гасцей. У кухні з-за стала спалохана паднялася жанчына, да яе кінуўся хлопчык гадоў пяці. Ганна стаяла моўчкі, але жанчына зразумела яе погляд, замітусілася:

— Мы зараз пойдзем... Мы зараз...

Жанчына ўсё спрабавала зашпіліць дрыготкімі пальцамі паліто — яно не выходзілася на вялікім жываце...

Не кажучы ні слова, Ганна прайшла

праз кухню, але на парозе святліцы затрымалася на момант, кінула цераз плячо:

— Куды пойдзеш на ноч глядзячы? Сядзі ўжо... да раніцы.

Лежачы потым на лаўцы без сну, дакарала сябе: «Пашкадавала! Яны цябе не шкадавалі...»

Уначы ў жанчыны пачаліся роды. Ганна паслала суседку па бабку-павітуху, але пакуль тая прыйшла, дзіця ўжо нарадзілася. Гэта быў хлопчык, вельмі маленькі і слабы. Яго прыняла Ганна.

Увесь наступны дзень парадзіха кідалася ў гарачцы. Яна то парывалася кудысьці бегчы, то жаласна стагнала, просячы ў кагосьці прабачэння. Апрытомнеўшы ненадоўга, пазірала на Ганну трывожнымі вачыма і паўтарала:

— Дзеці ж не вінаватыя, праўда? Дзецям не будуць помсціць?

Паліцаіху пахавалі за агарожай могілак. Так вырашылі жанчыны, сабраўшыся пад старшынствам адзінага мужчыны на хутары — кульгавага дзеда Мікіты. Хоць, можа, яна і не вінавата, а ўсё ж варожага роду...

Тут жа раіліся і наконт дзяцей. У нябожчыцы былі пры сабе такія-сякія паперы, з якіх даведаліся, адкуль яна родам. Дзед Мікіта ўзяўся даставіць старэйшага хлопчыка ў раён, а там ужо разбярэцца — ці сваякоў адшукваюць, ці ў дзіцячы дом уладкуюць.

Наконт нованароджанага галаву не ламалі: было відаць, што доўга ён не працягне — вельмі ўжо слабы нарадзіўся.

— Дарогі да раёна яму ўсё роўна не вытрываць, — сказаў дзед Мікіта. — Няхай ужо ён у цябе, Ганна, пабудзе. Пакуль...

— Няхай, — абыякава згадзілася Ганна. Зноў нахлынулі на яе ўспаміны — маленькі Міколка, які стыў на руках. Спавіваючы яго, чужога, думала: можа, яго бацька стаяў у варце ля таго хлява, дзе халодныя скразнякі задувалі слабы агеньчык жыцця яе сына...

Але, відаць, мацярынскае пачуццё заўсёды мацней за пачуццё помсты. Ганна ўскоквала сярод ночы, пачуўшы слабы піск дзіцяці, пайла яго з бутэлекі цёплым малаком, мяняла палёнкі.

Мінуў і месяц, і два, а хлопчык усё жыў пад аховай бяссонных клопатаў Ганны. Хутарскія жанчыны спачувальна ўздыхалі, глядзячы на яе, але ў якой з іх хапіла б жорсткасці зрабіць інакш?

Ганна напісала пра ўсё мужу на фронт. Замест адказу атрымала «пахавальную». Назаўтра яна прыйшла ў сельсавет і папрасіла запісаць сірату яе сынам.

Неўзабаве хутар знеслі, і Ганна з сынам, якога яна назвала Вячаславам, перабралася ў вёску. Тут хоць і ведалі, што хлопчык — прыёмны, ніхто асабліва не цікавіўся, чый ён і адкуль. Хіба мала сірот параскідала вайна па свеце?

Так і жылі яны — салдацкая ўдава з сынам, ціха, непрыкметна сярод усіх. Але раптам, праз шмат гадоў пасля вайны, з'явіўся ў сяле нікому не знаёмы дарослы хлопец, і Ганна аб'явіла яго сваім, нібы згубіўшымся ў вайну старэйшым сынам. Ніхто не памятаў, каб калі-небудзь раней гаварыла Ганна, што ёсць у яе яшчэ адзін сын. Але быў Генадзь надзіва падобны на Вячаслава, і людзі, пагаварыўшы крыху, змоўклі. А праз некаторы час Генадзь прыняў і прозвішча Ганны.

Вось усё, што я ведала да апошняй сустрэчы з Генадзем. Пра зменлівасць свайго лёсу ён расказаў мне сам.

Яго дзяцінства склалася куды цяжэй, чым брата. Вячаслаў рос сынам баявога партызана, па-геройску загінуўшага воіна, Генадзь — сынам здрадніка Радзімы.

Узяла Генадзя да сябе цётка — матчына сястра. Была яна жанчына і на слова, і на руку лютая. Сама асталася ўдавою з чатырма дзецьмі — муж на фронце загінуў, а тут яшчэ паліцаева сына на шыю пасадзілі.

І на сяле хлопчыка неўзлюбілі. Моцна, відаць, насаліў яго бацька сваім аднасельцам, калі не здолелі людзі перамагчы сваёй непрыязні нават да малалетка, які насіў прозвішча здрадніка. Ну, і ён, азлобіўшыся з малых год, плаціў ім тым жа. Рос неслухам і грубіянам, вучыўся дрэнна. Не раз уцякаў з дому, блукаў па свеце. Так бы і заблудзіўся, можа, на цёмных сцежках, калі б не выпадак.

Было хлопцу ў той час гадоў пятнаццаць. І ўбілася яму ў галаву знайсці свайго брата. Ад цёткі ён чуў, што астаўся ў яго брат у Беларусі. Была ў яе і паперка з адрасам і прозвішчам жанчыны, у якой брата пакінулі.

Доўга шукаў Генадзь дом Ганны Сянько, бо хутара, указанага ў адрасе, ужо не існавала. А калі дапытаўся нарэшце — раптам спалохаўся. Што ён скажа? Як растлумачыць, чаго з'явіўся? Таптаўся перад веснічкамі, пакуль яго не паклікаў з двара хлопчык у блакітнай майцы:

— Ты чаго там стаіш?

— Ганна Сянько тут жыве?

Хлопчык падышоў бліжэй.

— Тут. Толькі няма яе, на рабоце. Навошта яна табе?

А Генадзь быццам анямеў. Глядзеў пільным вокам на хлопчыка і пазнаваў у ім сябе, якім быў гадоў пяць назад. Тая ж рыжыя віхры, тое ж рабацінне. Дык вось ён які, яго брат! Генадзь быў расчараваны: ён жа не такога бачыў у сваіх марах...

Нарэшце, прагаварыў:

— Як зваць цябе?

— Чэсем зваць, — адказаў хлопчык.

— Гм, смешнае якое імя! Гэта хто ж табе прыдумаў такое?

Хлопчык насупіўся, задзірыста сунуў кулакі ў кішэні:

— Нічога смешнага, Вячаслаў мае імя, а Чэсь — па-нашаму, па-вясковаму. Маці, кажу, навошта табе?

— Маці? Ганна Сянько твая маці?

— А няўжо ж!

— Скажы, а бацька ёсць у цябе?

— Табе якая справа? Чаго ты ўсё дапытваешся?

Генадзь захаляваўся:

— Ты не злуй, Вячаслаў, мне гэта вельмі, вельмі важна. Я потым растлумачу...

— Ну, няма бацькі, загінуў на фронце.

— На фронце, кажаш? Слухай, а яго партрэта няма ў цябе?

— Ёсць.

— Будзь сябрам, пакажы. Разумееш, я чалавека аднаго шукаю...

Упрашальны тон незнаёмага настроіў хлопчыка на мірны лад, ён згадзіўся:

— Добра, пойдзем.

Яны ўвайшлі ў хату і спыніліся перад партрэтам, што вісеў на сцяне. Партрэт быў не вельмі добры, відаць, павялічаны з салдацкай фотакарткі. З яго на Генадзя глядзеў чарнавусы салдат з ордэнамі на грудзях. Больш за ўсё пераканалі Генадзя гэтыя ордэны. Усякая надзея пагасла. Ясна, гэта не яго бацька, хоць памятаў ён свайго смутна. Цяжкія, у ры-

жым валосі кулакі ды пах гарэлага перагару — вось усё, што асталося ў памяці з дзяцінства. Ды яшчэ спалоханыя вочы маці пры яго паяўленні. Не, вядома, на партрэце не яго бацька... А гэты хлопчык? Брат ці не брат? Ці мала рыжых хлопчыкаў на свеце? Асцярожна спытаў:

— Маці ў цябе родная?

Здзіўлена падняліся светлыя бровы Чэся:

— А якая ж яшчэ?

— Ордэнаў у твайго бацькі колькі, герой! — павярнуў размову Генадзь.

— Ага! — горда заззяў Чэсь. — У нас і ў клубе яго партрэт вісіць, у галерэі заслужаных калгаснікаў. І мамчын там, яна таксама партызанкай была.

Ганна Фёдораўна так і застала хлопчыкаў, якія стаялі перад партрэтам мужа. Спынілася, разглядаючы чужога: абадраны, брудны, стрыжана пад машынку галава шчацініцца светла-рыжым вожыкам. Чым пільней узірлася, тым больш халадзела сэрца. Падсвядома ўсе гады чакала: раптам знойдзеца якая-небудзь радня і адбярэ ў яе Чэся — адзіную радасць. Адразу здагадалася, хто перад ёй, спытала збялелымі вуснамі:

— Вам... чаго?

Спытала і чакала, баючыся адказу. Генадзь разгублена маўчаў. Чэсь кіннуўся да маці, затараторыў штосьці. І ўжо лягчэй было потым Генадзю прабураць наспех прыдуманую гісторыю пра сваякоў, якіх ён тут шукае. Не скрылася ад Генадзя, што Ганна Фёдораўна з палёгкай уздыхнула: не выдаў ён таямніцы хлопчыка.

За вячэрай Ганна Фёдораўна пачала распытваць Генадзя, дзе і з кім ён жыве. Хлопец і сам не заўважыў, як пачаў гаварыць шчыра пад добрым, спачувальным позіркам яе. Слухаючы, яна не раз змахвала слязу. Сонны Чэсь лашчыўся да яе, як кацянё. Гледзячы на іх, Генадзь адчуваў, як у яго ачарствелым сэрцы прачынаецца штосьці новае, незнаёмае...

Яму пасцялілі на шырокай лаве.

— Пагаворым заўтра, — сказала Ганна Фёдораўна.

Але Генадзь не стаў чакаць раніцы. Не розумам — сэрцам зразумеў: не мае ён права пазбаўляць свайго брата такіх бацькоў. Што прапануе ён яму замест гэтага?

Яшчэ не развіднела, як пайшоў Генадзь з вёскі.

З таго часу пачаўся паварот у яго жыцці. Вярнуўшыся ў свой саўгас, папраціўся на курсы механізатараў. Узялі. Пасля курсаў пачаў працаваць на трактары. Людзі падзівіліся і аднадушна вышлі: «Перарос».

Працаваў старанна, запісаўся ў вячэрнюю школу. Прынялі ў камсамол.

У думках Генадзь складаў доўгае-доўгае пісьмо свайму брату і той жанчыне, яго новай маці. Больш нават ёй. У яе такія вочы, якія ўсё, усё разумеюць... Некалькі разоў і пісаў гэта заповітнае пісьмо, але не адпраўляў, чакаў асаблівага выпадку. А калі настаў такі выпадок — у раённай газеце надрукавалі яго партрэт, як перадавога механізатара, — ён выразаў яго і паслаў на адрас Ганны Фёдораўны без адзінага слова ў тлумачэнне. Чамусьці быў ён упэўнены, што зразумее яна і так.

І не памыліўся. Адказ прыйшоў вельмі хутка і было ў ім самае галоўнае: «Прыязджай, сыноч...»

Ён не паехаў адразу — падышоў час ісці ў армію. Але ўсе тры гады службы быў ужо ў Генадзя родны дом і маці, якой камандзіры пасылалі падзякі за дысцыплінаванага сына-салдата.

Пасля службы Генадзь прыехаў да новай маці і брата.

— Нам было вельмі добра ўтраіх. Потым я ажаніўся, і маці яшчэ дачакалася першага ўнука. Па яе жаданню мы назвалі яго Міколкам, — так закончыў свой расказ Генадзь.

Вось і ўся гісторыя пра мацярынскае сэрца, якое заўсёды больш шчодрое на любоў, чым на нянавісць.

Іна МІЦКЕВІЧ



Жыве старажытны промысел на Капыльшчыне. Не старэе мастацтва вясковых майстроў. Па-ранейшаму радуець людзей сатканая імі рэчы.

На здымку: народныя ўмельцы з калгаса «Піянер» Капыльскага раёна Надзея Міхайлаўна (злева) і Зінаіда Мікалаеўна Рацко.

Фота П. Наватарова (БелТА).





ХОЧАЦЦА ДАДОМУ.

Тыя з вас, хто чытаў мае папярэднія аповесці «Расці, Ганька» і «Доля цябе знойдзе», зноў сустрэнуць сваю знаёмую — Ганьку. Яна падрасла, яна ў гэтай аповесці скончыць ужо сямігодку (а на трыццатыя гады — гэта была падзея немалая!) і пойдзе «на свой хлеб»... Прапаную чытачам «Работніцы і сялянкі» два ўрыўкі з аповесці «Новы свет».

Аўтар

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Мал. Ю. Пучынскага.

Школа ёсць школа, і вучэнне ёсць вучэнне: і не пазніся на ўрокі, і ўрокі штодня рыхтуй, і ніякае ўжо табе, чалавеку, волі... А дома ў гэту самую пару рахманы верасень бесклапотна валочыцца за статкам кароў па шчаціністаму ржэю. З карабам за плячыма цягаецца з пералеску ў пералесак — шукае грыбоў і аціраецца ў пажухлым арэшніку — выглядае шыпакі арэхаў. (І ўсюды, дзе ні завіхнецца — усюды снуе ён кросны ласкавага бабінага лета). А вечарам апрагнаецца верасень у доўгі, да пят, кажух і на ўсю ноч вядзе на начлег коні. Спутаныя коні ахвотна хрупаюць траву, а сам верасень, выцягнуўшыся, грэецца каля вогнішча... І калі нагарыць ужо добры прысак, не палянуецца, крадком сігане ў чужы загон бульбы, нападкопвае поўны прыпол... А потым, як бульба спячэцца, здаволены дзьмухае, студзіць яе і есць напоўніцу... І нічога на свеце смачнейшага няма за гэту падкопаную на чужым загоне вераснёву бульбу! Коні, і тыя трасуць галовамі, прынюхваюцца і падаюцца бліжэй да вогнішча.

На дасвеці, заспаны і здубянелы, цягнецца верасень у вёску. За плячыма ў яго валачэцца адсырэлая посцілка туману. Сваю ноч верасень дасыпае дзе-небудзь у гумне, на стаўпе духмянага мурагу. Спіць, аж пакуль добра не ўзнімецца над лесам гэтакае, як і ён сам, заспае сонца. І сонца таксама доўга пацпеваецца і ніяк не працнецца, ніяк не змахне з чырвонага твару сон першай усмешкай.

А па вёсцы ўжо ідзе гаманал

Звоняць каля студняў у вёдры бабы. Як на страшны суд склікае, трубіць у берасцяную трубу пастух. Рыкае на падворках — адклікаецца пастуху — скаціна.

«Го! — зрываецца з галіны ў садзе яблык.

«Го! — не ўтрымлівае раўнавагі, следам за ім, гопае другі.

Прачынайся, раніца! Уставай, маладзіца! Даволі табе вылежвацца на духмяным стаўпе з вераснем!.. Плячы хутчэй блінцы. Маж іх здорам...

— Волька! — у акно крайняе хаты гукае з вуліцы мужчынскі голас. — На сілос сёння пойдзеш!

На голас да шыбіны ў акне прынікае малады жаночы твар: — А каго яшчэ пашляце на сілос, брыгадзір?

— Усе, бабы, пойдзеце. Каго ж я яшчэ вам пашлю... Вучанікоў жа са школы не пазнімаю.

Ой, як хочацца дадому! Каб на ўвесь дзень пайсці ў лес і хадзіць па грыбах. Каб раскласці пад дубамі вогнішча і плячы бульбу. Або каб на загаду брыгадзіра пайсці на сілос! Паганяць коней у прывадзе — гэта старэчая ці дзяцінная работа: кружыся цэлы дзень за конскімі хвастамі ды памахвай толькі пугай: «Но-о, Сіўка!.. Но-о, Машка-а!..» Зусім іншая справа — трамбаваць сілас у сіласнай яме. Вось дзе захапленне! Уся вёска трамбуе — бабы, дзяўчаты з хлопцамі. Жартаў, смеху! Старэйшым дзецям таксама дазваляецца трамбаваць сілас. Не пацягнеш трымаць у руках «тэхніку» — адмысловы слупок з набітай драўлянай ручкай — тапчы-трамбуй сакавітую сечку нагамі! Не забараняецца!

Ганьцы здаецца, што яна не дажыве, не дачакае суботы. Недзе ўжо з чацвярга, адно за другім, паступова адміраюць у ёй цікавасць да навукі, абавязак перад настаўнікамі, хваляванне за адзнакі... І ў суботу, ад усяго таго складанага жыцця, якім жыве яна цэлы тыдзень, застаецца толькі жменька попелу... Звініць апошні званок з апошняга ўрока — і нябачным ветрам попел гэты расейваецца нашчэнт. З апошнім званком у Ганьцы зноў прарастае жыццё — жывое, трапяткое, захапляючае!

Яна нясе яго ў сваіх босых нагах, і ногі яе не чуюць пад сабою зямлі. Уваскрэсенае жыццё надае рукам сілу крылляў, а ў сэрцы ўзнікае такі вэрхал, што дзіўна, як толькі сэрца вытрымлівае, як не разарвецца.

— Дадому! Дадому! Дадому! — бушуе па ўсёй Ганьчынай істоце ўваскрэсенае жыццё. — Дадому! Дадому!

Не трэба самае лепшае, самае ўзорнае школы. Не трэба бесклапотнага (без выгану, без цялят і недаспелых ранкаў) жыцця... Толькі дадому! Да непаўторнага ў маленечкіх шыбінах свету. Да шырокае печы, што страчае цябе заўсёды цяплом і прытулкам. Да вузкае, босымі нагамі і жывёлай змешанае, скапычанае вуліцы... Па сутнасці, гэта яна, вуліца, — першая школа і першая настаўніца ў тваім жыцці.

Да таго, што завецца домам, дзесяць вёрст. Ганька і яе сябры мераюць іх кожную суботу і нядзелю — на выхадны і з выхаднога. У суботу ідуць улегца — за тыдзень вучэння торбы і кошыкі апустошваюцца да апошняе скарыначкі. У нядзелю кожны зноў мае добрую, як панесці, ношку — зноў харч на тыдзень. (Калгасны малакавоз падкіне толькі якога паўмеха буль-

бы ці гладыш малака сярод тыдня, усё ж астатняе — на сабе).

Ідуць звычайна па кацярынінскаму шляху. З абодвух бакоў шлях абступаюць старыя, у белых сарочках, пахілыя бярозы. Людзі кажуць, што ім па сто, а мо і па дзвесце год. Садзілі іх тады, калі па гэтаму шляху мелася ехаць царыца Екацярына Вялікая. Садзілі, каб не гневалася, каб у цяньку царыцы не гора было ехаць...

Цяпер па гэтаму шляху ходзіць Ганька са сваімі сябрамі: Варай Корбутавай, Маняй Паўлавай, Вадзімам і Грышкам Адамавымі. Ходзіць з імі Надзя Ларыёнішына, ходзіць Пецька Бурбалка, ходзяць яшчэ хлопцы і дзяўчаты.

З кацярынінскага шляху збочваюць да чыгункі і ў адзін і той жа час страчаюцца заўсёды з таварняком, што шыбуе са Слуцка. На пад'ёме таварняк збаўляе хаду, і каб захацеў, здаецца, ускочыў бы на падножку апошняга вагона. Хлопцы, тыя кожны раз хваляцца: яны, каб захацелі — ускочылі б. Але не хочуць... (На пляцоўцы апошняга вагона заўсёды едзе чыгуначнік у форме). Што ж датычыць дзяўчат, і ў прыватнасці, Ганькі, дык у іх чапляцца на цягнік — на хаду — няма ніякага жадання. Вось каб цягнік спыніўся... (— Яшчэ чаго захацелі!.. Мо каб яшчэ машыніст злез і запрасіў вас на паравоз... Ха-ха-ха! — так здэкуюцца з дзяўчат хлопцы).

На цягнік не чапляецца ніхто, а вось на рэйкі, у каго яна толькі завалалася, кожны кладзе сваю капейку. Лепш за ўсё класці цяжкія чырвоныя медзякі: пяць капеек або тры. І дзівам здаецца: па медзяку пройдзе цэлы састаў, а ён і з месца не скранецца. Як пакладзеш, так і ляжыць — толькі расплясканы, нібыта адпрасаваны прасам.

Аднак жарты і практыкаванні на чыгунцы — справа даволі рызыкаўная. Асабліва ў туман, калі машыніст не бачыць пуці, а ты не бачыш і не чуеш цягніка. У туман грукат цягніка «глухне», і яго зусім не чуваць. Выратаваць можа толькі шчаслівы выпадак: нехта адзін, з усяго захопленнага гурту, раптам азірнуўся і ўбачыў: цягнік!.. І тады доўга не апамятаюцца і не адсапуцца ад перапалоху астатнія. І толькі жахаюцца: а што было б, каб не азірнуўся адзін?..

Савойка паўстынскі, напрыклад, не азірнуўся ж. Гэтаксама ў туман ехаў. Ды яшчэ ехаў п'яны. Узбіў каня з возам на рэйкі, і конь, гэтаксама, як і гаспадар, заснуўшы, павёз... Машыніст убачыў у тумане воз з чалавекам, калі было позна ўжо... Каня перарэзала, ад воза і следу не засталася, а гаспадар пра ўсё гэта даведаўся толькі тады, калі добра выпайўся... Быў такі тут выпадак нядаўна.

Па другі бок чыгункі ляжыць цудоўны пералесак Карабач. Кругом, як сцягвалі ў сяло хутары, колькі павыкарчоўвалі і павыпальвалі вось гэтакіх маляўнічых пералескаў, а Карабач уцалёў — сярод хутарскіх палосак і загарадзяў. Дзівам нейкім уцалёў, бо кругом, дзе ні пачуеш у людзей калгасы, агульнае поле, а тут, у Паўстыні, усё яшчэ, як бародаўкі, ліпяць аднаасобніцкія хаты: там адна, там... На Карабачы, напрыклад, жыве аднаасобніца Таня Васілёк — вучаніца 5 С класа Урэцкае ўзорнае школы... Таня не рада жыццю і свету: усе людзі як людзі, адна яна аднаасобніца... Але паспрабуй уламай яе бацьку з мачыхай.

Іван Васілёк — Танін бацька — палітык. Ён хоць і аднаасобнік, а выпісвае і чытае «Звязду». А «Звязда» цяпер піша, што ў калгасы сяляне папісаліся (і цяпер яшчэ пішуцца, хто хоча) добраахвотна. Хто сам захацеў... А ён, Іван Васілёк, не хоча ісці ў калгас. Не захацеў яшчэ... Ён хоча сваю ўласную зямлю араць і сеяць. Ён не хоча зямлі чужое — і свае аддаваць таксама не хоча нікому...

І ніхто — ніякі ні сход, ні ўпаўнаважаны ніякі — не можа нічога ні даказаць, ні дабіцца ад Івана Васілька. «Не хачу ў калгас — і ўсё! А раскулачыць права не маеце, бо я не кулак: адзін конь і адна карова з целам... Дробная хатняя жывёла? — Дык колькі іх у мяне, тых авечак і свіней. Вунь ходзяць у загарадзі за хатай. Можна палічыць — хопіць на адной руцэ пальцаў...»

Так абсеўкам сярод калгаснага поля і туліцца Іванава палоска жыта. На другой бульба пнецца. А на трэцяй — чаго толькі няма: і проса жменю ўкінуў, і баба сабе лёну пасеяла, і дзецям на ўцеху, на гарох, хвост яшчэ застаўся...

...А самому Івану больш нічога не трэба: ні зямлі, ні скаціны. Ён гэтым задаволены.

А дзецям?

Дзецям, нават у школе, абы пасварыліся ці што не так казалі, дык кожны, нават самы апошні вучань, тыцкае ў нос:

— А твой бацька аднаасобнік! А твой бацька падкулачнік!

...І ўсё ж, хоць Таня Васілёк і аднаасобніца, хоць яна і падкулачніца, Ганька і ўсе яе дубровенскія сябры п'юць вадку толькі на Карабачы (так завецца Танін хутар), п'юць толькі з Танінае студні. Таніна мачыха, як толькі пачуе на дварэ дзяці-

ную гаману, адразу ж ідзе да студні з вядром і цяжкаю меднаю жоўтаю конаўкаю.

— Напівайцеся добра, дзеткі. Вада ў нас смачная, з цукрам, — жартуе кожны раз яна, і Ганька кожны раз пры ёй чамусьці ўспамінае сваю матку... Яна таксама была ветлая і добрая. І ў думках Ганька ўжо не дакарае Таню Васілёк — яна ўжо з ёю згаджаецца: калі мачыха добрая, чаму ж яе не зваць мамай?

Маленькая Таніна хатка — яна такая маленькая і нізкая, што мальвы і сланечнік, якія абступілі яе вакол прызбы, цвітуць упоравень са страхой — хаваецца ў гэтых мальвах і сланечніку адразу ж, як выйдзеш з двара.

...На Карабачы, пасля вадапою, можна расцягнуцца і цудоўна паляжаць у цяньку арэшніка. Але, па-першае, няма ўжо тае гарачыні, каб хавацца ў цяньку. Па-другое, няма калі ляжаць. Наперадзе кліча свая, родная Зялёная Дуброва. Напярэсцікі, сцежкамі — хутчэй, хутчэй!

Бо не вытрываць ужо і без малых — гэтых неслухаў і урвісаў, што чакаюць цябе цэлы тыдзень так аддана, нібыта ты ў іх першая святая... (А колькі ж ім пападала ад цябе!) Як прыліпнуць з самага суботняга ранку да акна, так і не адарвеш іх, не адгонішся, аж пакуль не ўбачаць у акне тваю світку і тваю торбу.

— Ганька ідзе! Ганька ідзе! — малоцяць яны ў шыбы з такім стараннем, што цётка Іваніха, а цяпер ужо «баба Іваніха», хапаецца за трапачы.

— Сціхніце, вужы печаныя! Не хапала, каб вы яшчэ шыбы павытоўкалі ў акне...

Але ж Ганька ідзе! І на заседжаных мухамі шыбінах яшчэ шырэй расплюскаюцца шчаслівыя насы. Яшчэ галасней нясецца на вуліцу:

— Ганька плысла!.. Ганька плысла!..

НАДЗЕЯ

Першае яе замужжа не ўдалося: ці то сама яна ўцякла ад гаспадара, ці то ён пакінуў яе — людзі пра гэта пазнамаму гаварылі. Адны казалі, што ён у яе піў і немаледама дзе валачыўся, другія, наадварот, прысягалі, што гэта яна сама была нікуды нявартая жонка — як ні кажы, з вёскі ды ў горад трапіла — дык мо таму і піў і цягаўся, ведама, мужчына... Невядома, прарочылі гэтыя другія, якое будзе яшчэ гэта яе замужжа...

Другі раз пайшла яна замуж у Зялёную Дуброву. Пайшла за Юзіка Малевіча, калі ёй было ўжо добра пад трыццаць. Каб сам ён быў хлопцам, то мо наўрад ці і ўзяў бы яе (ці мала было па засценках маладых дзяўчат?). Але і ў яго таксама жыццё з самага пачатку пайшло наперакасяк. І жанаты ўжо быў і жонка неблагая трапілася, і хлопчука ўжо мелі, але як пойдзе на няшчасце, дык усё роўна нішто не ўтрымаецца. Не ўтрымалася і ў яго...

Надзею Юзік узяў за сябе гады праз чатыры пасля таго, як жонка пакінула яго. Вялікага вяселля не рабілі (па другому разу запісвацца, па другому вячацца), але і не бедніліся: і пачостка добрая была, і вечарынка з музыкамі і скокамі... І маладая ўсім упадабалася. Вельмі ж хораша спявала на сваім вяселлі! І скакала хораша, і пагаварыць умела з кожным прыветна (адразу відно было, што пажыла ў горадзе). За вясельным сталом, як сядзела поруч з маладым, касу вакол галавы каронай вылажыла. А як пайшла танцаваць і як касу па спіне распусціла, усё вясельле ахнула: тая, нібыта золатам налітая, цяжкая каса яе даставала зямлі. Такого хараства не было ні ў воднае дзяўчыны на вяселлі.

...А на другі дзень пасля вяселля маладая, па звычай, з прасніцаю (была зіма) хадзіла на папрадху да дзяўчат-суседак. І зноў, гэтак як і на вяселлі, хвалілі яе сталыя жанкі:

— Удалую жонку ўзяў сабе Юзік. Не раўня Зоні (той, першай жонцы). І з твару, і з гаворкі. І спрытна: як бачыш ручайку кужалю напала!

Так яна і засталася жыць тут, у Зялёнай Дуброве. І нічым як быццам не адрознівалася ад іншых жанок. Як і ўсе, рабіла ў калгасе (і заядла рабіла!) Як і іншыя, з першым жа дзіцем забыла клапаціцца пра сваё хараство і пра ўборы. Даношвала старыя дзявочыя строі, што віселі ў шафе. Касу ўжо не заплятала, а закручвала толькі на патыліцы — абы хутчэй! Было ўжо не да спеваў, не да вечарынак і скокаў... З гаспадаром таксама яны жылі, як і большасць жыла; не калаціліся без толку, але не было і вялікіх любошчаў. Мо таму, што ён не ўмеў ці не здолеў падысці да яе. А мо і сама яна не хацела іх дамагацца. Людзі — яны ж заўсёды ўсё на свеце ведаюць — казалі, што

з першым дык у яе ўжо такое было каханне, якога мо і на свеце нідзе больш няма. А вось жа не ўтрымалася... Адным словам, жыццё ў Надзеі было самым звычайным — як у кожнае вясковае маладзіцы. І ў той жа час было ў ім нешта сваё — з пункту погляду суседак і вёскі — дзівакаватае і нават неда-рэчнае, што выклікала звычайна кпіны і абгаворы.

Надзея читала кніжкі.

Нярэдка з ёю здаралася нешта такое, наступаў такі момант, калі яна, нібыта конь, запрэжаны ў непамерна цяжкі воз, ішла — і раптам становілася, як укопаная, сярод дарогі. І пачынала азірацца вакол сябе і назад, пачынала ўспамінаць. Хіба некалі, на сваю дзявочую яшчэ сцэжку, выходзіла шукаць яна гэтага воза? І хіба гэтак спадзявалася жыць? Без прарэдыху ў цяжкой бясконай рабоце? Без цеплыні і сардэчнай міласці? Нібыта ў туну складаючы — дзень за днём — сваю маладосць, сілу і нават думкі...

Пад такі настрой Надзея кідала ўсю работу, забывала на нейкі час нават пра дзяцей і навалялася на кніжкі, што захавала і прывезла з сабою ў куфры яшчэ са свае маладосці. Начама нават читала.

Свякруха — жанчына маўклівая і разумная — сваркі не ўзімала і да суседак ганьбіць нявестку таксама не бегала. Памятала заўсёды пра сына, што ў яго не ўдалася першая сям'я — і сама старалася за дваіх. Затое ў суседак хапала гаворкі!

— Ото любата жыць бабел.. Гэта ж я раніцой забегла да Малевічаў пазычыць рэштата. Дык не паверыш, старая ледзь не разарвецца: і бульбу свінням у карыце сячэ, і бліны скідае, і мые цадзілку. А Надзея з кніжкаю адварнулася задам з ложка на хату, і дзіця, бачыш, адною рукою калыша. Дальбогі!

— Ну, але, чытае ўсё кніжкі. Усё гарадскою сябе лічыць. Гэта шчасце, што на такога Юзіка напала...

— Няўжо ж. Каб на майго — дык ён начытаў бы ёй гэтых кніжак!..

— Да маіх жа хлопцаў прыходзіла, прасіла: «Дайце, хлопцы, пачытаць якую кніжку»...

— І мае дзяўкі гэтаксама прыносілі ёй са школы. І яна ім нешта давала, таксама нейкія кніжкі... Як здзяцінела баба, дальбогі!

— Няўжо ж, з дзецьмі таварыства завяла...

А Надзея і сапраўды «вадзіла таварыства» з дзецьмі. І яны яго «вадзілі» з Надзеяю. Бо яна і сапраўды была нейкая не такая, як іхнія ўласныя маткі. Хто з іх мог уявіць сваю матку з кніжкаю ў руках? Прасніца, серп, сахор, граблі — вось чым жылі і натхняліся чорныя ад зямлі і грубай работы рукі мацяроў. Яны, здаецца, не ўтрымалі б тае кніжкі... Надзеіны рукі — яны былі гэтакія ж грубыя і парэпаныя, як і ў кожнае вясковае жанчыны — кніжку грэлі, пеццілі і, мусіць, самі ад яе грэліся...

Было сяброўства з Надзеяю і ў Ганькі.

Ганька адчыніла Надзеі гару бабы Іваніхі з усімі кніжкамі, што засталіся ад нябожчыка дзядзькі Піліпа. (На кожнай кніжцы стаяла пачатка: «Изъ книгъ Филиппа Григорьевича Ждановича-Гуриновича»). А Надзея ўпусціла Ганьку ў свой куфар. Там, на самым дне, пад палотнамі, хаваліся самыя каштоўныя яе скарбы. Ганька аж млела, перабіраючы па староначцы незнаёмыя ёй кніжкі і незнаёмыя імёны тых, хто пісаў іх. Большасць Надзеіных кніг была на беларускай мове і беларускіх пісьменнікаў.

Соладка шчымила ў грудзях, а ў галаве як быццам ішлі п'яныя кругі ад «Сіняе восені». У белай вокладцы, падперазанай сінім, усё роўна як вытканым, поясам (Васіль Каваль)... Важкою цаглянаю абцяжарвалі ладонь «Сокі цаліны» (Цішка Гартны). А як прыпала аднойчы да шэрае вокладкі з назваю «На прасторах жыцця» — Ганьку ўжо немагчыма было адарваць ад Надзеінага куфра.

Дагэтуль Ганька любіла і ведала напамінаць многа вершаў толькі Якуба Коласа. А ён, аказваецца, быў яшчэ і Тарасам Гушчаю, ён яшчэ пісаў, апрача вершаў, і кніжкі (вершы ў Ганьчыным успрыманні «кніжкамі» не з'яўляліся і складаць «кніжак» не маглі. Вершы — яны ўсяго і былі толькі вершы...)

Ёй і Надзея тады сказала:

— Я хоць і старая ўжо, а таксама люблю перачытваць гэту кніжку... Чытаю, а мне здаецца, што і сама я некуды яшчэ далёка-далёка пайду ці паеду, як гэтыя самыя Сцёпка з Аленькаю. Здаецца, што і ў мяне наперадзе яшчэ нешта будзе, нейкае іншае жыццё... Ты толькі прачытай гэту кніжку!

Ганька не ведала, як адказаць на гэта Надзеі. Навошта ёй куды ездзіць, калі ў яе гаспадар і дзеці? Іншым жанкам — хіба ім прыйдзе калі ў галаву такая думка, каб некуды з дому ехаць, нечага недзе шукаць ці спадзявацца на нешта? Пайшла замуж — і як завязала свет: дзеці, гаспадарка, работа... Надзея была іншая. Якая «іншая» — гэтага Ганька не здолела б растлумачыць (справа была не толькі ў адных кніжках, якія Надзея читала, а іншыя жанкі зроду іх не трымалі ў руках). Ін-

шыя жанкі і са сваімі роднымі дзецьмі зроду не гаварылі гэтак, як гаварыла з імі, чужымі, Надзея. Надзея лічылася з імі, як з роўнымі. І яны за гэта аддзячвалі ёй прыхільнасцю і шчырым даверам. Ясна было адно — Надзея была «не такая, як іншыя»!

...У той жа вечар, пакуль у хаце не палеглі ўсе спаць, пакуль гарэла лямпа, нават і калі вячэралі, у адной руцэ Ганька трымала лыжку, а другою перагортвала старонкі. Скончылася яе чытанне тым, што сястра Саша насварылася на яе, вырвала з рук кніжку і закінула на паліцу.

— Вельмі вялікая грамацейка! Мала ёй дня, дык яшчэ будзе сляпіцца мне тут цэлы вечар. Ідзі спаць — заўтра цяляты да сонца выганяць трэба! — і патушыла лямпу.

У другі раз Ганька абавязкова агрызнулася б (асабліва калі вось так возьмуць і ні за што ні пра што насварацца на цябе ці без дай-прычыны абразыць):

— Уставай і гані сама ці няхай яны ў цябе гоняць, — гэта каб малыя гналі, — сказала б яна.

Гэты ж раз Ганька не кажа ні слова: няхай сабе! Колькі тае ночы — не згледзіш, як развіднее зноў. На выгане, каля цялят, там ужо ніхто не будзе да яе чапіцца, там ужо нікому не будзе справы да яе чытання.

І заўтрашні дзень сапраўды прыходзіць — і разам з ім прыходзіць да Ганькі свята. Божа, як усё проста і зразумела! І як падобна на тое жыццё, якое ў самое яе, Ганькі...

Дагэтуль яна больш за ўсё читала старыя раманы, а ў школе Толя Булат чамусьці ёй таксама ўсё дае кніжкі толькі рускія... А тут і мова родная такая, што, здаецца, пахне вольгай роснаю травой і гэтым ранішнім паветрам, яшчэ затканым золкім туманом.

Ганька рвецца далей за Аленькай і Сцёпкам. Яна і сама падобна на Аленьку. І яна ж гэтаксама, як і Аленька са сваіх Заборцаў, гэтак і яна на восень і на зіму едзе вучыцца са свае Зялёнае Дубровы на Урэчча. Толькі ў яе няма такога Сцёпкі Баруты... У думках Ганька стараецца параўнаць са Сцёпкам сваіх хлопцаў, з іх Зялёнае Дубровы... Але не. Ніводзін з іх не падобны і не можа зраўняцца са Сцёпкам Барутам. Сцёпка да свайго рабфака пайшоў сто верст пехатою! А іх хлопцы? Яны і дзесяць пакуль пройдуць, дык патомяцца, хоць маткі кожны раз накладуць ім у торбы і сала і каўбас і яшчэ ўсякае яды. А Сцёпка пайшоў без кавалка хлеба нават. Усяго толькі і меў на дарогу, што Аленьчыну скварку і Аленьчыны аладкі...

Ганька загараецца: калі і ёй, як і Аленьцы, стрэнецца такі хлапчук, як Сцёпка Барута, і калі бацька выганіць яго з хаты, яна таксама абавязкова вынесе яму і сала і хлеба! Сама злазіць у кубел і адрэжа (каб не ведалі толькі баба Іваніха і Саша, бо потым будуць смяцца з яе і дражніць). Дагоніць яго — ён абавязкова будзе чакаць яе дзе-небудзь у Барэцкім лесе — і аддасць... І можа, як і Аленька Сцёпку, і яна таксама складзе яму вершыкі («Як я цябе люблю, хай скажа гэта сонца... Хай скажа гэта рэчка, што ціха ў даль бяжыць... Хай скажа гэты салавей, хто так табою даражыць...»). А потым яны, гэтак, як і Аленька са Сцёпкам, ужо разам, удваіх, паедуць вучыцца. Паедуць у Слуцк ці яшчэ ў які горад. Далей.

«На прасторах жыцця», — паўтарае Ганька і дзякуе ў думках Надзеі, што дала яна ёй гэту цудоўную кніжку.

САМЫЯ ПРЫГОЖЫЯ ЖАНЧЫНЫ

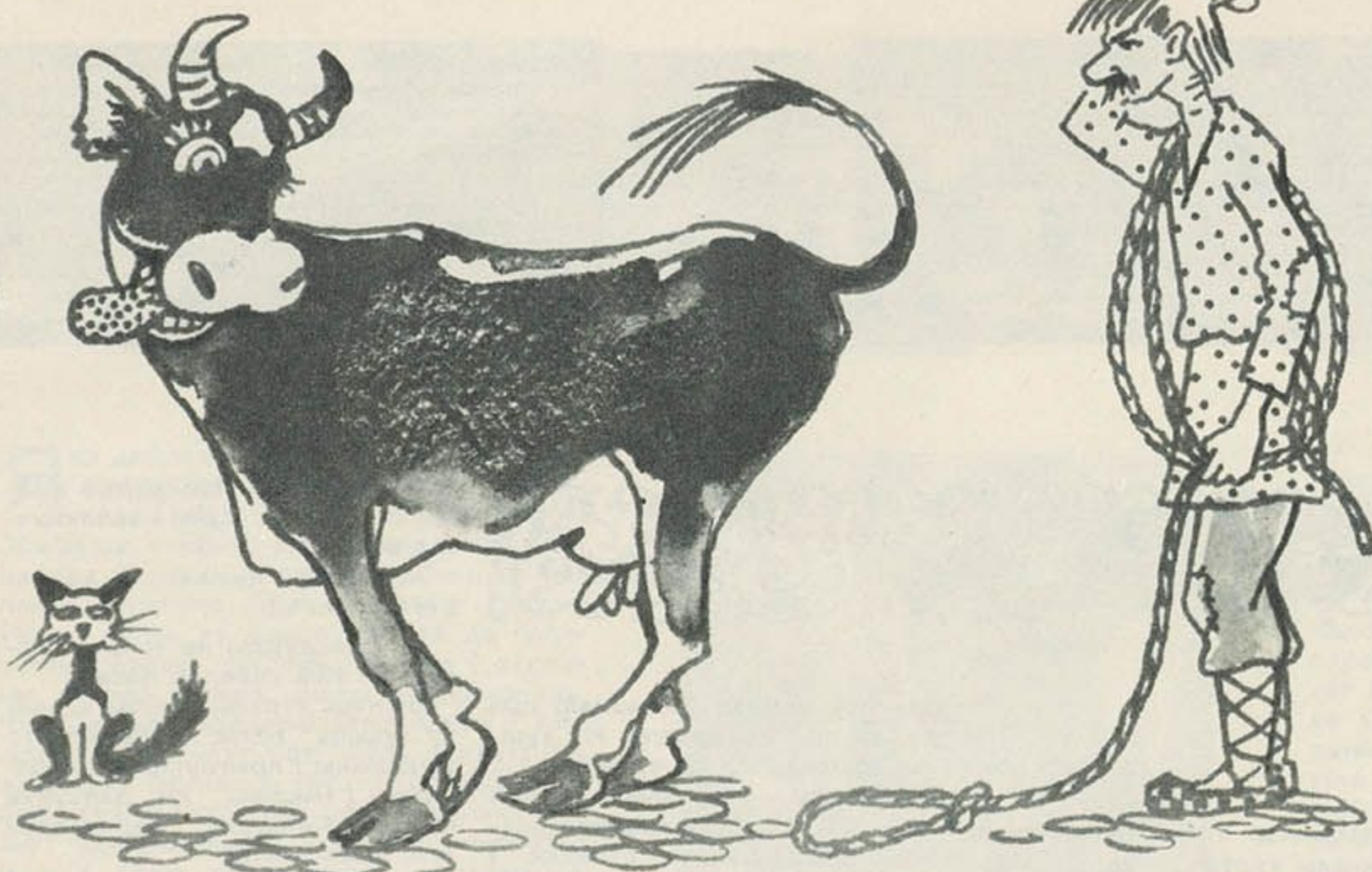
Жанчына — працаўніца, жанчына — маці, жанчына — сяброўка і паплечніца — яна па праву заслужоўвае глыбокай павагі, шчырага захаплення і вялікай удзячнасці. Так гаварыў сакратар Віцебскага абкома партыі таварыш С. Д. Каваленка дэлегаткам абласнога з'езда жанчын.

Пяты раз збіраюцца жанчыны Віцебшчыны на свой з'езд. Зала тэатра імя Якуба Коласа поўная, тут больш сямісот дэлегатаў з калгасаў, саўгасаў, з заводаў і фабрык. Цвет жанчын Віцебскай вобласці. Самыя прыгожыя не толькі знешнім характарам, а ўсім сваім жыццём, усёй сваёй дзейнасцю. Адарваўшыся ад будзённых клопатаў, даручыўшы сяброўкам свой участак вытворчай работы, яны прыехалі, каб заслухаць і абмеркаваць справаздачу старшыні абласнога жаночага савета А. І. Шавяковай.

Віцебскі славіцца багатымі рэвалюцыйнымі традыцыямі. Гэта асабліва адчуваеш тут, на з'ездзе жанчын, дзе так ярка праявілася актыўнасць работніц і калгасніц, так ярка гарэў той агеньчык, які не дае быць раўнадушным, заўсёды і безупынна кліча ўперад.

У вобласці створана звыш тысячы жаночых саветаў, яны аб'ядноўваюць больш дзевяці тысяч актывістак. Дзевяць тысяч! Цэлая армія жанчын, якія працуюць на грамадскіх асновах. Пасля звычайнага працоўнага дня яны аддаюць свой вольны час грамадскай рабоце. Нібы працавітыя пчолы, нясуць актывісткі цяпло сваіх сэрцаў дзецям, сем'ям тых, хто загінуў на вайне, усім, каму патрэбна дапамога. Жаночыя саветы цінавацца ўсім, у іх дзейнасці няма дробязей. Таму яны становяцца ўсё больш папулярнымі.

— Усё часцей і часцей можна



Рыгор ІГНАЦЕНКА

Мал, К. Ціхановіча.

ЗНАХОДЛІВАСЦЬ ДЗЕДА ФЯДОТА

Даўно гэта было. Прапала вясной у дзеда Фядота карова. Цяжка ў сям'і з малымі ўнукамі без малака жыць. Распрадаў стары тое-сёе, падсбраў грошай і пайшоў на кірмаш. Не выходзіць жа на лета без каровы.

Купіў ён чорную з белай зорчак на лбе карову і паставіў яе ў хлеў.

— Цяпер мы, унучкі, зноў з малаком будзем, — увайшоўшы ў дом, абрадаваў дзед дзяцей. — Не карова, а адна любата!

Панесла старая новая карове сена, а яна ні ў рот яго. Яна ёй і таго і іншага — нічога карова не бярэ.

Занудзіўся стары. Як жа, хворую карову купіў. Злосны, ні з кім не размаўляе ў доме.

Пагараваў ён так дзянёк-другі, а потым накінуў карове на рогі вярхоўку і павёў яе назад у горад.

Але вось бяда: дзе жыве яе гаспадыня і хто яна такая, было невядома. Стары ў аднаго ча-

лавека спытаў, чья гэта карова, у другога. Усе толькі плячыма паціскаюць.

Раптам у яго мільганула такая думка: гарадок невялікі. Ды і карова не маладая. Не адзін яна год хадзіла з дому ў поле.

Зняў дзед Фядот з рога каровы вярхоўку, ласкава паляпаў яе па баку і гаворыць:

— Ну вядзі мяне да сваёй гаспадыні.

Карова паглядзела па баках, весела махнула хвостом і пайшла наперад. Ідзе яна выбрукаванай каменем шырокай вуліцай — і дзед за ёй. Мінуўшы некалькі вуліц, карова павярнула ў маленькі завулак — і дзед туды ж.

Зайшла карова на двор і як зарыкае: «Му-у-у, му-у!» Выбегла на ганак гаспадыня і рукамі развяла: карова вярнулася!

Стары вярнуў жанчыне карову, узяў грошы.

Цяпер дзед Фядот абзавёўся другой каровай. Праўда, яна не такая прыгожая, як тая была, але затое — малочная.

Мама, пачытай.

Гульчахра
СУЛЕЙМАНАВА
таджыкская паэтэса

Косы дзяўчынкі Рано

Ох, як пакутуе Рано:
Нашто зачэсваць косы?
Зайздросціць тоўстая Рано
Дзядулям безвалосым.

Падносіць мама грабянец.
Што робіцца з дачкою?
Бяжыць Рано ў другі канец
Прасторнага пакоя.

Сяброўкі добрыя Рано
Прыходзяць з грабянцамі.
Крычыць і дражніцца Рано:
— Зачэсвайцеся самі!

Запас не чыніць нам бяды.
А ў косах — пух, запалкі,
Ёсць пер'е з ватаю.
Сюды
У гняздо ляціце, галкі!

— Ты быццам пудзіла, Рано,
З такімі валасамі!
— Ха-ха! — глядзіць яна ў акно, —
Зачэсвайцеся самі!

— Свой грабянец і я
прывёс! —
Крычыць суседскі пеўнік. —
Шкада тваіх мне чорных кос,
Ты з іх зрабіла сметнік!

Пераклад Эдзі АГНЯЦВЕТ

чуць, — кажа А. І. Шавякова, — што калі за справу ўзяўся жаночы савет, — усё будзе як трэба.

Шмат слаўных здзяйсненняў мае на сваім рахунку Верхнядзвінскі раённы жаночы савет (яго старшынёй некалькі гадоў запар выбіраюць Т. А. Расолька). Летась ён разам з гарсаветам і сельсаветамі пачаў азелененне горада і вёсак. Толькі ў раённым цэнтры высадзілі 500 дрэў, 5000 кустоў, кветкі ўпрыгожылі ўсе вуліцы. А потым, таксама разам з гарсаветам, правялі грамадскі агляд дамоў, двароў, вуліц: ці чыста там, ці ўсюды парадак? На 24 дамах, у тым ліку на інтэрнаце льнозавода і 19 дамах, якія належалі рабочым і служачым, павяліліся таблічкі: «Дом узорнага парадку».

У дакладзе прыводзіліся шматлікія прыклады актыўнай дзейнасці жаночых саветаў: Лёзненскага, Докшыцкага, Лепельскага раёнаў. Гарадоцкі жансавет (старшыня М. Ю. Кажэўнікава) у садружнасці са школамі і бацькоўскімі камітэтамі вядзе вялікую работу з

дзецьмі, наладжвае сустрэчы з ветэранамі працы, перадавікамі вытворчасці, арганізуе турыстычныя паходы, дзіцячыя лекторыі, канферэнцыі чытачоў. Пры сельскіх бібліятэках створаны спецыяльныя дзіцячыя панкі.

Як і чым заняць дзіця пасля школы? Гэтую прывацялі сваю дзейнасць жаночыя саветы 4-га і 7-га домакіраўніцтваў горада Віцебска (старшыні тав. Нікалаева і тав. Каншоева). Там створаны ансамбль «Чаро-мушкі», наладжваецца шмат захапляючых экскурсій, паходаў, тэматычных вечароў, там працуе «нядзельны клуб», дзе літаральна кіпіць работа. І многія ўчарашнія гарэзнікі і неслухі цяпер служаць прыкладам у паводзінах і паводжасці.

Работа з дзецьмі — адна з важнейшых задач жаночых саветаў. Вось чаму трэба, каб вопыт гарадоцкіх і віцебскіх актывістак набыў пастаянную прапіску ва ўсіх гарадах, ва ўсіх раёнах і абласцях нашай рэспублікі.

Якая шматгранная можа быць работа жаночага савета! Гэта паказвае вопыт актывістак

племзавода «Рэканструктар» Талачынскага раёна (яго старшыня — настаўніца пенсіянерка Г. С. Кунцэвіч). Яны распачалі рашучую барацьбу супраць п'янства, супраць рэлігійнага дурману. «Клуб маладой гаспадыні» адкрыты па ініцыятыве жаночага савета на заводзе імя Кірава.

Шмат гаварылася на з'ездзе і пра сельскія жаночыя саветы. У калгасе «Ленінскія Іскры» Аршанскага раёна (старшыня Д. Т. Радомская), у калгасе «Іскра» Лёзненскага раёна (старшыня Д. С. Рагалёва) узялі ўсіх жанчын на барацьбу за культуру вёскі, супраць п'янства, хуліганства. Тут укараняюцца новыя абрады, увекавечваецца памяць воінаў, якія загінулі.

Дэлегаткі з трыбуны з'езда расказвалі пра тое, што ім удалося зрабіць. А таксама пра тое, што яны маглі б здзейсніць. У кожным выступленні адчувалася гарачае жаданне — працаваць яшчэ лепей, зрабіць яшчэ больш. І — шчыра па-дзяка за тое, што іхнія сціп-

лая дзейнасць не асталася незаўважанай. На з'ездзе намеснік старшыні аблвыканкома Ф. Ф. Дзяржыцкі ўручыў узнагароджаным ганаровыя граматы абкома КПБ і аблвыканкома лепшым жаночым саветам і актывістам.

Віцебская вобласць, бадай-што, адзіная ў рэспубліцы, дзе рэгулярна склікаюцца з'езды жанчын, дзе жансаветы па-сапраўднаму сталі вернымі сябрамі калгасніц, работніц і паўсюдна заваявалі аўтарытэт.

Прызнанне мас — гэта найвышэйшая ацэнка работы жаночых саветаў. А дабіліся яны такой папулярнасці таму, што абласныя і раённыя арганізацыі аказваюць ім штодзённую ўвагу, кіруюць іх работай.

Выбраны новы састаў і прэзідыум абласнога жансавета. Старшынёй зноў абралі А. І. Шавякову, намеснікамі старшыні А. П. Жаўнерка і А. І. Кунцэвіч. Сакратаром па-ранейшаму засталася В. В. Сімакова. Ад усёй душы зычымы новых поспехаў вам, самыя прыгожыя жанчыны!

НОВЫЯ КНІГІ



Лідзія Арабей. Сярод ночы. У новую кнігу пісьменніцы ўвайшлі апавесці «Сярод ночы», «На другой зіме вайны» і цыкл апавяданняў «Памяць». У апавесцях расказваецца пра жыццё на часова акупіраванай фашыстамі беларускай зямлі, пра барацьбу простых людзей з захопнікамі, пра іх стойкасць і мужнасць. Цыкл кароткіх апавяданняў «Памяць» тэматычна звязаны з апавесцямі.



Пятро Рунец. Важнае заданне. Апавяданні зборніка розныя па тэматыцы. Адкрываецца ён апавяданнем «Панская палка», у якім уваскрашаюцца падзеі незабыўнага 1917 года. Мужнасці і гераізму юных патрыётаў Беларусі ў час Вялікай Айчыннай вайны прысвечаны апавяданні «Важнае заданне», «Цёмнай ноччу», «Горная праўда», «Стары настаўнік», «Як перавыхоўвалі Слаўку» — апавяданні пра сённяшнія справы піянераў і школьнікаў, пра іх вучобу, дружбу.



У брацкіх рэспубліках

БЕЗ канца і краю ўздыбленыя круталобымі барханамі пяскі. Яны ў пастаянным руху, як снежныя крупы. За ноч барханы могуць запаўзіці на пучы, падмяць пад сябе пасёлкі, засыпаць канал... Гэта — Каракумы...

І вось тут, сярод неагляднага пясчанага мора, згубілася станцыя Іскандзер. Побач з ёй невялікі саманны кішлак. Легенда гаворыць: у далёкія часы ў кішлаку спыняўся вялікі заваявальнік Аляксандр Македонскі. Адсюль і нетуркменская назва паселішча — Іскандзер, гэта значыць Аляксандр.

На станцыі жывуць і працуюць дваццаць шэсць работнікаў службы руху і пучейцаў са сваімі сем'ямі. Узначальвае станцыю Амангуль Мамаліева.

...Яна рухавая, невысокага росту. На спакойным, з мяккімі рысамі твары прамяняцца добрыя карыя вочы. Як і ва ўсіх мясцовых жанчын — туркменак, і без таго чорныя бровы падведзены сурмой. На галаве каронай сабраны чорныя валасы.

Вестка пра тое, што Мамаліева назначылі кіраўніком станцыі, з хуткасцю стэпавага арла абляцела ваколіцы Іскандзера. У той год сюды прыязджалі з глухіх паселішчаў Каракумаў, спускаліся з гор Капет-Дага, каб пераканацца, ці праўду гавораць людзі. Гэтыя ўмудронныя вопытам людзі ведалі жанчын урачоў і настаўнікаў. Маглі назваць туркменак, выбраных у парламенты рэспублікі і краіны, а вось каб мясцовая жанчына была начальнікам станцыі, ніколі не чулі.

Пераканаўшыся ў сабіста ў

правільнасці чутак, здаволеныя асакалы вярталіся назад. Акыны пачалі складаць песні пра жанчыну, якая, нібы ліхі джыгіт, кіруе жалезнымі коньмі.

Так стала, а што было?

Нялёгкае жыццё пражыла Мамаліева. У чатырохгадовым узросце засталася сіратой разам з пяццю братамі і сёстрамі. Каб здарылася гэта ў нядобры стары час, адна была б дарога ім — у байскую няволю. Але Савецкая Радзіма-маці сагрэла сваёй увагай дзяцей, паслала іх вучыцца ў школу. Пятнаццацігадовую прыгажуню Амангуль, адну з самых здольных вучаніц, назначаюць настаўніцай — у трыцятых гадах у Туркменіі не хапала выкладчыкаў. Аднак сваякі казалі, што дзяўчыне ганебна працаваць разам з мужчынамі і яе выдадуць замуж за «святога чалавека». Ім аказаўся стары, які паспеў ужо загнаць у магілу дзвюх жонак.

— Я стану жонкай толькі каханага чалавека, — кінула Амангуль у твар прыхільнікам феадальна-байскай старасветчыны. Яе білі, цкавалі, запалохвалі зямнымі і нябеснымі карамі. Сцераглі ўначы за вугламі глухіх дувалаў. Абяцалі багатае жыццё. Аднак не пакарылася Амангуль. Супраць волі сваякоў выйшла замуж за настаўніка Анамурада.

У той час гэта быў падзвіг. Яшчэ ні адна дзяўчына ў пустыні не асмелілася не паслухаць старых, пайсці супраць святага святых мусульманства — карану. Яны яшчэ насілі паранджу або «хустку маўчання». Сваякі — дзядзькі, цёткі і нават родныя браты пракліналі Амангуль. Мула ў пропаведзях, ро-

дзічы ў намазе ўспаміналі пра яе, як пра памёршую. На вуліцы абыходзілі, як чумную.

Але не надламалася Амангуль. З выгляду кволая і слабавая, яна аказалася стойкай і мужнай. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, школа зачылася і муж пайшоў на фронт. Амангуль стала працаваць на чыгунцы. Пучавая рабочая, стрэлачніца, дзяжурная па станцыі. Затым вучоба на спецыяльных курсах. Неўзабаве пасля гэтага яе назначаюць начальнікам станцыі. Пасля вайны Мамаліеву выбіраюць дэпутатам Вярхоўнага Савета Туркменіі.

Пад кіраўніцтвам Мамаліевай станцыя становіцца перадавой на Ашхабадскім аддзяленні. Год ад году мяняецца аблічча Іскандзера, паляпшаюцца ўмовы працы чыгуначнікаў. У мінулым годзе тут уступіла ў строй электрычная цэнтралізацыя стрэлак і сігналаў.

Разам з сувязістамі цэнтралізацыю будавалі пучейцы і работнікі службы руху — капалі траншэі, электрыфікавалі стрэлкі. Працавалі ў вольны ад вахты час. Усюды паспявала Амангуль — кіравала рухам паяздоў, выводзіла людзей на дапамогу будаўнікам аўтаматыкі. Сама брала ў рукі рыдлёўку і кірку.

...Яркі нацыянальны дыван разасланы на глінабітнай падлозе. Падціснуўшы па-туркменску ногі, мы з асалодай п'ем пахучы кок-чай.

Гутарка ідзе пра спаборніцтва ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна, пра тое, што калектыў станцыі ўпэўнена глядзіць уперад і спадзяецца не здаць перадавых пазіцый.

Хтосьці прыносіць у пакой дутар і перадае яго ў рукі сівабародага пучейца Эсендурды Авезава. Наступае строгае ўра-

чыстая цішыня. Эсендурды кратае пальцамі струны і заплешчвае вочы.

Мамаліева нахіляецца да мяне, шэпча:

— Эсендурды не толькі спявае. Ён сам складае песні...

Звіняць струны, і нібы здалёку гучыць голас спевака. То працяжны і прыглушаны, то бадзёры і імклівы, ён запаўняе пакой. Амангуль перакладае мне змест песні.

Тут, у Каракумах, прайшло вялікае жыццё Эсендурды. Бацьку ён баяў і феадалаў, а калі прыйшла Савецкая ўлада, узяў у рукі шаблю. На ліхім кані ганяўся за белагвардзейцамі, біў басмачоў. У адным з баёў яго клінок разлічыўся з важным басмачоўскай банды.

Непазнавальна змянілася за гады народнай улады пустыня. Сярод пяскоў выраслі новыя пасёлкі і гарады, паднялася горадаў туркменскіх нафтавікоў Небіт-Даг. У Каракумы прыйшла вада карміцелькі Аму-Дар'і, прайшоўшы 800-кіламетравы шлях. Ад Ашхабада канал цяпер ідзе да Краснаводска. Хутка і ля Іскандзера заплешчацца жыватворная вада.

Скрозь гукі дутара і словы песні чуюцца ўсплёскі вады. І быццам адчуваеш, як радуецца яе прыходу зямля. Перад гэтым чыгуначнікі паказвалі мне невялікія садочкі ля станцыі і жылых домоў, вырашчаныя на прывазной вадзе. Вада — даражэй за алмаз, вада — само жыццё.

У той жа час пустыня можа абрушыцца на людзей лавінай вады. Мінулай вясной далёка ў гарах прайшоў дождж, размыў ляднік, і ў сухадолы хлынуў патак. За паўдня было затоплена некалькі кішлакоў. Вада пагражала руху паяздоў. Але чыгуначнікі, члены іх сем'яў сталі на абарону стальной каляі і перамаглі стыхію. Рух паяздоў па ўчастку не спыняўся.

...Астыў у піялах чай, а песня плыла і плыла.

Але вось прагучаў апошні акорд. Усе адразу загаварылі, замітусіліся. Кожны стараўся пачаставаць спевака чаем. Ён прыняў адну з піял, але не стаў піць сам, а з паклонам, паднёс яе начальніку станцыі.

— Калі ласка, дарагая Амангуль!

А. ЮДАНАУ

АМАНГУЛЬ, НАЧАЛЬНИК СТАНЦЫІ



Леанід Рашкоўскі. Няхай не паміраюць зоркі. Па апублікаваных у перыядычным друку вершах чытач ужо ведае Л. Рашкоўскага як здольнага паэта. Яго вершы аптымістычныя, мэтанакіраваныя, поўныя высокага грамадзянскага гучання. Яны сцвярджаюць жыццё, любоў да Радзімы, партыі, камсамола.



Уладзімір Аляхновіч. Мора мары. Аўтар выносіць на суд чытачоў сваю першую кнігу. Героі яго вершаў — лесарубы, геалагі, калгаснікі, вучоныя, студэнты — людзі працоўнага подзвігу творчых пошукаў.

Я на даўно прыглядалася да гэтага велізарнага шкляннага дома. Цікаўнасць, нарэшце, перамагла страх. Зрабіўшы некалькі кругоў над дахам, яна імкліва кінулася ў вароты — быццам запалка чыркнула. Праз імгненне ўзмыла ўверх, ледзь не дакрануўшыся да папярочнай бэлькі. Тут, прыбіўшыся ў зацішны куток, можна было перадыхнуць. Чорныя вочкі-пацеркі ўтаропіліся ў людзей, што мітусіліся ўнізе і нават не заўважалі прынятую гасцю. Касатка зусім была супакоілася, але раптам бэлька пад ёю здрыганулася і паволі папаўзла ўніз. У адзін узмах птушка апынулася ў выратавальным павеце, але, заблукаўшы ў жалезных канструкцыях столі, зноў прысела на нерухомую апору, трырожна пакруціла галавой і спалохана ўскрыкнула: амаль побач з ёю сядзела дзяўчына.

Ніна з цікавасцю назірала за птушкай. Яна і сама перажыла калісьці спалох і разгубленасць, апынуўшыся тут над цэхам сам-насам з вышыняй і з гэтымі рычагамі пульту кіравання. Ёй здавалася



Ніна Смаляга.

ЛАСТАЎКА

Нарыс

неверагодным, што яе, кволую дзеўчаня, слухаецца вялізная жалезная ферма краіны: куды трэба, рухаецца, дзе трэба, спыняецца. Што вунь той масіўны крук на тоўстых ланцугах можа так плаўна падплываць да шматтоннай станіны або стойкі і асцярожна, быццам шклянку з вадой, пранесці іх цераз увесь цэх і апусціць на паверхню стругальнага станка.

— Нічога, прывыкай, — усміхнулася Ніна ластаўцы і засмялася весела, злавіўшы сябе на думцы, што якраз такія ж словы сказала ёй тая пажылая краўшчыца з ліцейнага.

Ліцейны тады здзівіў яе. Гулі магутныя матары вялікіх, нязграбных машын, шыпелі і палыхалі агнём вагранкі, аднекуль падымаліся туман. За два-тры крокі цяжка было пачуць субяседніка. І над усёй гэтай мітуснёй панавала жанчына. Спакойная і ўпэўненая, яна сядзела ў сваёй кабіне з жоўтымі палосамі па баках, часта перагінаючыся цераз прырэдную сценку, ўглядалася ўніз, штосьці напруга гаварыла стропальшчыкам. І што самае дзіўнае — тыя чулі яе, і зачальвалі цяжкую дэталь так, а не інакш, а яна, сядзячы пад столлю, разумела іх, хоць і яны таксама гаварылі ёй напруга гаварыла стропальшчыкам. І што самае дзіўнае — тыя чулі яе, і зачальвалі цяжкую дэталь так, а не інакш, а яна, сядзячы пад столлю, разумела іх, хоць і яны таксама гаварылі ёй напруга гаварыла стропальшчыкам.

што менавіта яна, тая жанчына, уносіць у чахарду агнёў, гукі і пахаванне і нават характэрна. Яна адчула гонар за гэтую незнаёмую краўшчыцу і патаемнае жаданне быць падобнай на яе. Але хіба яна здолее? І раптам Ніна ўбачыла, што краўшчыца штосьці гаворыць ёй, шырока ўсміхаючыся. Дзяўчына няёмка паціснула плячыма: нічога не чуваць.

— Гаворыць: нічога, дачка, прывыкай, — пачулася над самым яе вухам.

Адзін з стропальшчыкаў стаў каля яе, увесь перапэцканы фармавачнай зямлёй. Прыляцела ластаўка і назаўтра.

Відаць, ёй вельмі падабалася тут. Сонца лёгка прашывала шклянныя сцены, прамянілася, расцякалася па падлозе. Да паўдня ў цэху вырасталі белыя слупы — свяціліся дробныя пылінкі. Самая маленькая мушка сярод іх здавалася гігантам. Ледзь трапляла яна ў небяспечную зону, як ластаўка кідалася ў слуп, спрытна перакручвалася ў пагоні за ахвярай.

І раптам ластаўка знікла. У той дзень было шмат работы. Рукі стаміліся ад напружання і балелі пад канец эмены, быццам гэта яны, а не кран, перанеслі на сабе дзесяткі гіганцкіх каркасаў. Як адбылася бяда, Ніна нават не паспела ўцяміць. Ці то вагу не разлічыла і занадта рэзка рванула ручку пад'ёму, ці то лан-

цуг энсіўся раней часу, але станіна раптоўна з грукатам рухнула на магнітны стол станка, стол, які нельга нават праціраць грубым шматком...

Назаўтра на дошцы аб'яў вісела вымога, а некаторыя гаварылі, што, маўляў, яшчэ добра ўсё абышлося. Ніна цяжка перажывала першую няўдачу. Думала нават змяніць прафесію. Як толькі, бывала, не называлі яе жартам сябры — афіцыянткай — бо абслугоўвала ўвесь цэх і насіла мнагатонныя «падносы». Ніну гэта ніколі не крыўдзіла. Наадварот, ёй было прыемна. А цяпер самы нявінны жарт мог яе глыбока закрануць.

Ластаўка вярнулася нечакана. Села на край кабіны — фронтавата, зграбная.

— Талісман мой, не пакідай мяне, — сур'ёзна папрасіла дзяўчына.

Можа птушка навучылася чалавечай мове і разумела Ніну, а можа па іншай прычыне, але адлятаць яна не збіралася. Наадварот — прывяла дружбака. Ён быў падобны да яе, толькі шырокія грудзі ды кароткая шыя выдавалі ў ім мужчынскую пароду. Ластаўка павесілася пры ім і безупынку спявала свае гучныя песні. Ён ганарыўся, важнічаў і падпываў.

Птушкі не звярталі ўвагі на стук машын, грукат удараў. Яны цалкам займаліся сваёй справай... А ў цэху неўзабаве заўважылі, што з Нінай адбыліся нейкія перамены. Здаецца, робіць усё так, як і раней, але бясшумна апускаюцца на станкі станіны і стойкі, лёгка і плаўна плывуць перамячкі. І сама яна ўся нібыта пасвятлела. Яе раптам зацікавілі справы ўсяго цэха: наладзіць паездку за горад — Смаляга першая, канцэрт — і яна тут, саборніцтва сандружын горада — разлічвай на яе. Начальнік цэха Анатоль Сцяпанавіч Казакоў радуецца: «пускае карэнні чалавек».

Так, усё было па-ранейшаму, калі не лічыць таго, што Ніна неяк непрыкметна для сябе зрабіла не бог ведае якія, але ўсё-такі свае вывады. «Кожны чалавек адкрывае для сябе свет нанова», — пісала яна сваёй сяброўцы, здзіўляючыся, што ёй чамусьці захацелася пісаць пра гэта. І сцвярджае сябе ў ім толькі добрым. А добрае пачынаецца з фундамента, як ластаўчына гняздо — з прыгожай падковы. Добрае ніколі не знікае, яно перадаецца пакаленнямі, як інстынкт роду. Зрабілі людзі сапраўдную справу — пабудавалі завод, дзе быў усяго адзін кавальскі цэх, які выпускаў плугі. Але для людзей тады было гэта вельмі важна, і яны з радасці далі яму назву — «Гігант». Не адразу брыдкае качаня вырастае ў цудоўнага лебедзя. Многа гадоў спатрэбілася людзям, каб ператварыць цацачны «гігант» у сапраўднага гіганта станкабудуўнічай прамысловасці Беларусі — сённяшні Мінскі завод імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Мой завод...

Ю. САПАЖКОЎ

НАРАЧ-МОРА БЕЛАРУСКАЕ

ЯГО СЁННЯ І ЗАЎТРА

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Расказаць пра Нарач? Пра задуменныя плёсы і празрыстыя воды, пра ціхія затокі і сосны на берагах. Пра світанні над Нараччу і лодкі на Нарачы. Пра цёплыя вечары і светлае хараство, бяскрайні блакіт і цішыню, цішыню, цішыню над возерам.

Расказаць пра Нарач, пра гэты цудоўны край. Трэба быць паэтам, мастаком, каб і словы ліліся то павольныя, то ўсхваляваныя, як воды Нарачы, і каб фарбы былі і жывыя і разнастайныя, як само возера ў кожнае новае імгненне.

Яно і сапраўды, як мора. Раскінулася на дзесяткі кіламетраў, а на берагах яго лясы, зялёныя лясы над блакітнымі хвалямі. І жоўты, залаты пясок, і паветра, напоенае водарам сасны і вады, і чайкі над Нараччу, і белыя цеплаходы, і рыбацкія лодкі... Дзе яшчэ такое месца знойдзеш на зямлі—такія залатыя пляжы, такую празрыстую, нібы крынічную, ваду, такія астраўкі, такія белыя лілеі і жоўтыя гарлачыкі?

Нарач — наша любоў. І наш першы беларускі курорт. Ён пакуль яшчэ не такі вялікі і не такі шумны, не так добра абсталяваны, як вядомыя паўднёвыя і прыбалтыйскія курорты. Што ж, гадоў дзесяць назад тут наогул нічога не было, ні санаторыя, ні дамоў адпачынку, і толькі некалькі дзесяткаў дачнікаў карысталася ўсімі шчадротамі Нарачы.

А сёння... З усіх канцоў краіны едуць у нарачанскі санаторый лячэцца і адпачываць людзі. І не дзіва. Нарачанская лячэбная вада паспяхова спрачаецца са славамі трускавецкай. Тысяча чалавек адпачывае ў адным толькі доме адпачынку «Нарач». Яго белакаменныя карпусы раскінуліся сярод сасновага лесу, і дом адпачынку здаецца сапраўдным гарадком здароўя. А турысты! Вось дзе ўжо сапраўдныя прыхільнікі Нарачы. Гэтае племя неспакойных людзей самых розных узростаў ідзе пеша, плыве на лодках, паліць кастры на астравах і зноў ідзе, плыве на другі бераг, на востраў. А «самадзейныя» турысты? Вы ве-

даеце, хто гэта такія? Гэта тыя, каго на іншых курортах называюць «дзікунамі». На Нарачы яны атрымалі далікатны тытул і атрымалі... свае палатачныя гарадкі.

Курорт сёння—гэта санаторый, дом адпачынку на 1000 месц, яшчэ адзін дом адпачынку паліграфістаў, турбаза, турыцкі лагер камвольшчыкаў, піянерскі лагер «Зорачка» і, вядома, армія «самадзейных турыстаў». Тысячы людзей адпачываюць летам на Нарачы, тысячы людзей успамінаюць потым добрым словам возера, лес, сонца, паветра, і нездарма тут пераклалі песню «Падмаскоўныя вечары» на «Нарачанскія вечары», і нездарма пущэўкі на Нарач, асабліва турыцкія, «дастаць» не толькі летам, але і зімою цяжка. Значыць, любяць людзі Нарач. Значыць, атрымаў наш курорт прызнанне.

Ну а заўтрашні дзень Нарачы, якім ён будзе?

Планы, прама скажам, грандыёзныя. Выраснуць новыя дамы адпачынку—іх нават не пералічыш, піянерскія лагеры, гасцініцы, пансіянаты, новыя пляжы, атэлі і матэлі, кафэ, рэстараны, сталовыя, павільёны. Здаецца, прадугледжана ўсё, што трэба людзям для адпачынку. Новы 9-павярховы корпус гасцініцы турбазы, пансіянаты на 1000 месц—радуіцеся, «самадзейныя турысты»,—гэта ўжо, здаецца, справа зусім недалёкай будучыні. Новая акружная дарога, цэлая сетка бытавых устаноў. Словам, курорт будзе расці, будавацца, год ад году становіцца прыгажэйшым і стане, нарэшце, такім, якім зробім, захочам зрабіць яго мы.

Нараджэнне новага курорта—рэч наогул складаная, а для нашай рэспублікі яшчэ і новая. І не ўсё робіцца так хутка, так проста і лёгка, як гэта выглядае ў планах, рашэннях і пастановах. Ёсць прыклад гэтага, і даволі сумны. Хто не чуў пра будаўніцтва «беларускага Артэка»—піянерскага лагера «Зубронка»? Восем гадоў будзе гэта лагер, ледзь не кожны год урачыста аб'яўляецца ў друку: «Сёлет уступіць у строй» і дадаткова яшчэ тысяча дзяцей будзе адпачываць на Нарачы. А будаўніцтва яго ідзе... у гадзіну па чайнай лыжцы.

У чым тут справа? Хіба хто-небудзь не жадае хутчэй даць нашым дзецям гэты цу-

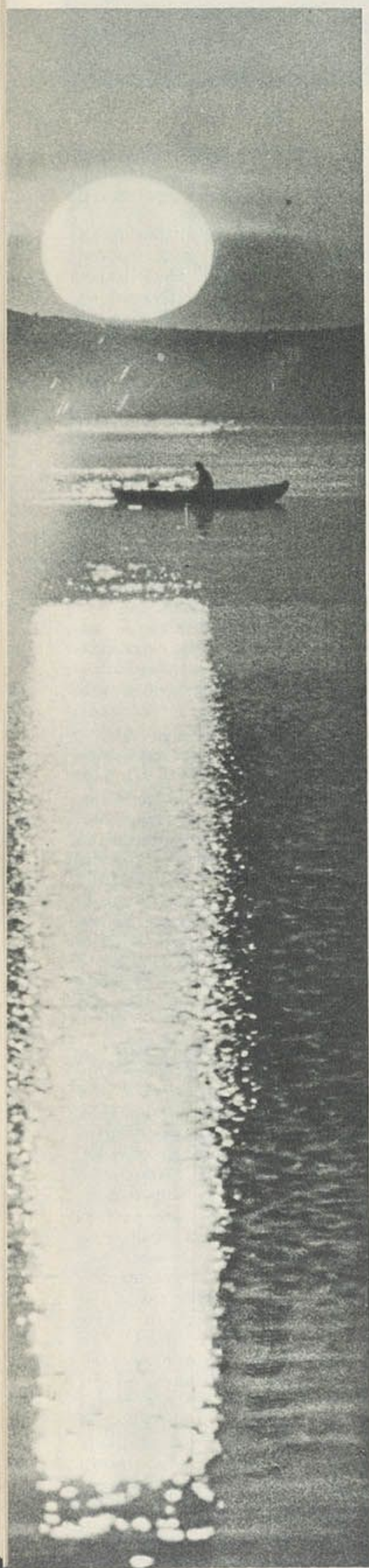
доўны гарадок здароўя? Справа простая: будаўніцтва трапіла не ў тые рукі, якія могуць з ім хутка справіцца. Міністэрства сельскага будаўніцтва, яго перасоўная механізаваная калона не лічаць гэты «аб'ект» для сябе важным і апэратыўным, і... то «рабочай сілы не хапае», то «тэхнікі», то матэрыялаў нестача.

Можна прыняць самыя лепшыя пастановы і рашэнні, так, як зрабіў гэта Мінскі аблвыканком па Нарачы, але калі за імі не будзе стаяць рэальная сіла, здольная ажыццявіць гэтыя рашэнні, яны так і застануцца праектамі. Ёсць небяспека, што будаўніцтва і некаторых іншых аб'ектаў на Нарачы, як і будаўніцтва «Зубронка», зацягнецца на многія гады, калі не даручаць гэтую справу такой будаўнічай арганізацыі, якая будзе мець усё—і «рабочую сілу», і «тэхніку», і «матэрыялы», і—галоўнае—пачуццё адказнасці за аблічча першага беларускага курорта.

Аблічча новага курорта. Вось яшчэ адно пытанне, якое патрабуе самай пільнай увагі сёння. Заўтра вырашаць яго будзе позна. Усё, што пабудавана на Нарачы дасюль,—зроблена ў асноўным па тыпавых праектах. Новы курорт, а з гэтым згаджаюцца ўсе, павінен быць зліты з прыродай, сучасны па стылю і нацыянальна па каларыту, адзіны ў ансамблі ўсіх сваіх архітэктурных збудаванняў. Ці могуць адпавядаць гэтаму тыпавыя праекты, нават самыя лепшыя, але ўсё ж стандартныя, не «нарачанскія»? Без далёкіх слоў скажам: Нарачы патрэбен, вельмі патрэбен свой архітэктурны цэнтр, свой галоўны архітэктар, які жыў бы на Нарачы, працаваў бы тут, а не за трыдзесяць зямель, і не з'яўляўся б сюды наездамі, як гэта робіцца дасюль.

А, між тым, якая гэта ўдзячная задача для нашых архітэктараў—крок за крокам з фантазіяй, выдумкай, талентам узвесці новы курорт. І няхай бы праекты забудовы Нарачы, і асабліва генеральны план, былі конкурснымі, каб выбіралася лепшае з лепшага, каб шырокі ўдзел у абмеркаванні гэтых праектаў прымала наша грамадскасць, усе нашы творчыя саюзы.

І яшчэ. Размах нарачанскіх пераўтварэнняў становіцца такім маштабным—а



будзе яшчэ большым!—што побач з радасцю за будучыню курорта ідзе законная трывога і неспакой: а прырода? Як адгукнецца яна на справы рук чалавечых?

Пакуль што ў Нарачы няма гаспадара. Зразумела, Мінскі абласны Савет дэпутатаў працоўных, які, трэба сказаць праўду, і дбае і хва-рэе за Нарач, таксама гаспадар, але гаспадар, абмежаваны ў сваіх магчымасцях і ў сваіх паўнамоцтвах. Будаваць і абжываць Нарач у асноўным будуць «заказчыкі», прадпрыемствы і арганізацыі, якія ўзвядуць тут свае дамы адпачынку, піянерскія лагеры, турбазы. І кожны стараецца будаваць, натуральна, бліжэй да лесу, бліжэй да вады. А паўднёвы, дарэчы, самы лепшы нарачанскі бераг, самая зручная будаўнічая пляцоўка, яшчэ толькі ў далёкіх праектах (бо тут няма лесу) будзе забудоўвацца і азеляняцца. Чаму?

Будаўнікі—самі сабе гаспадары і не вельмі што прытрымліваюцца нават стро-гіх ліній праекта. Елкі і сосны на нарачанскіх берагах іншы раз падаюць пад сякерамі не толькі там, дзе гэта дыктуецца пільнай неабходнасцю, але і проста так, за кампанію.

Не спяшаіцеся пакуль што на Нарач, аўта- і мотатурысты. І хаця імя вам, асабліва апошнім,—легіён,—вас не надта гасцінна сустрэнуць тут. Жоўтыя палосы на шчытах забароняць вам на мно-гія кіламетры пад'езд да во-зера. Што ж, добры намер—засцерагчы нарачанскае па-ветра ад бензіну і берагі ад чорных масляных плям—можна толькі вітаць. Але праблема стаянак, абсталя-ваных і зручных, праблема матэляў і кемпінгаў за-стаецца таксама справай не-блізкай будучыні. І ловіць, ловіць міліцыя па лясках «па-рушальнікаў», і едуць, едуць, і будуць ездзіць яны чым далей, тым больш, па двое на матацыклах, сем'ямі на аўтамабілях. Што загадаеце ім рабіць? Дзе спыняць свае калёсы?

Аберагаць прыроду Нарачы толькі забаронамі і зна-камі і іншымі адміністра-цыйнымі мерамі—гэта значыць гуляць у хованкі. Трэ-ба стварыць такія ўмовы, якія б самі сабой выключа-лі вольнае і нядбайнае абы-ходжанне людзей з цудоўнай нарачанскай прыродай.

Ёсць і іншыя больш ці менш сур'ёзныя пытанні, якія неабходна вырашаць на-шаму новаму курорту. Не ўсё добра пакуль што з бы-тавым абслугоўваннем, не

ўсе гандлёвыя справы ўла-джаны. Нарэшце, можна па-спрачацца і з некаторымі пунктамі перспектывага плана. У прыватнасці, можна паставіць пад сумненне: ці варта будаваць адзін пансія-нат на 1000 месц, а ці не лепш было б пабудаваць за-мест гэтага некалькі пансія-натаў у розных мясцінах На-рачы? Наогул трэба сказаць, што пансіянатам не надта пашанцавала ў плане забудо-вы. Усяго толькі адзін. Але не будзем занадта прыдзір-лівымі, аднясем больш дро-

бязныя недахопы за лік хва-робы росту і будзем спадзя-вацца, што паступова яны будуць вырашаны. Няхай не расчароўваюцца будучыя на-рачанскія курортнікі. Павер-це, Нарач адно з самых цу-доўных месц на зямлі, і ваш адпачынак тут прынясе вам многа радасці.

Але нам хочацца, каб пер-шы беларускі курорт стаў курортам высокага класа.

...Мы называем Нарач жамчужынай. А жамчужыну шліфуюць умела і беражлі-ва.



Так выглядае санаторый «Нарач».



Нарачанкі...

Абед. Крывіцкая школа-інтэрнат у турысцкім па-ходзе.

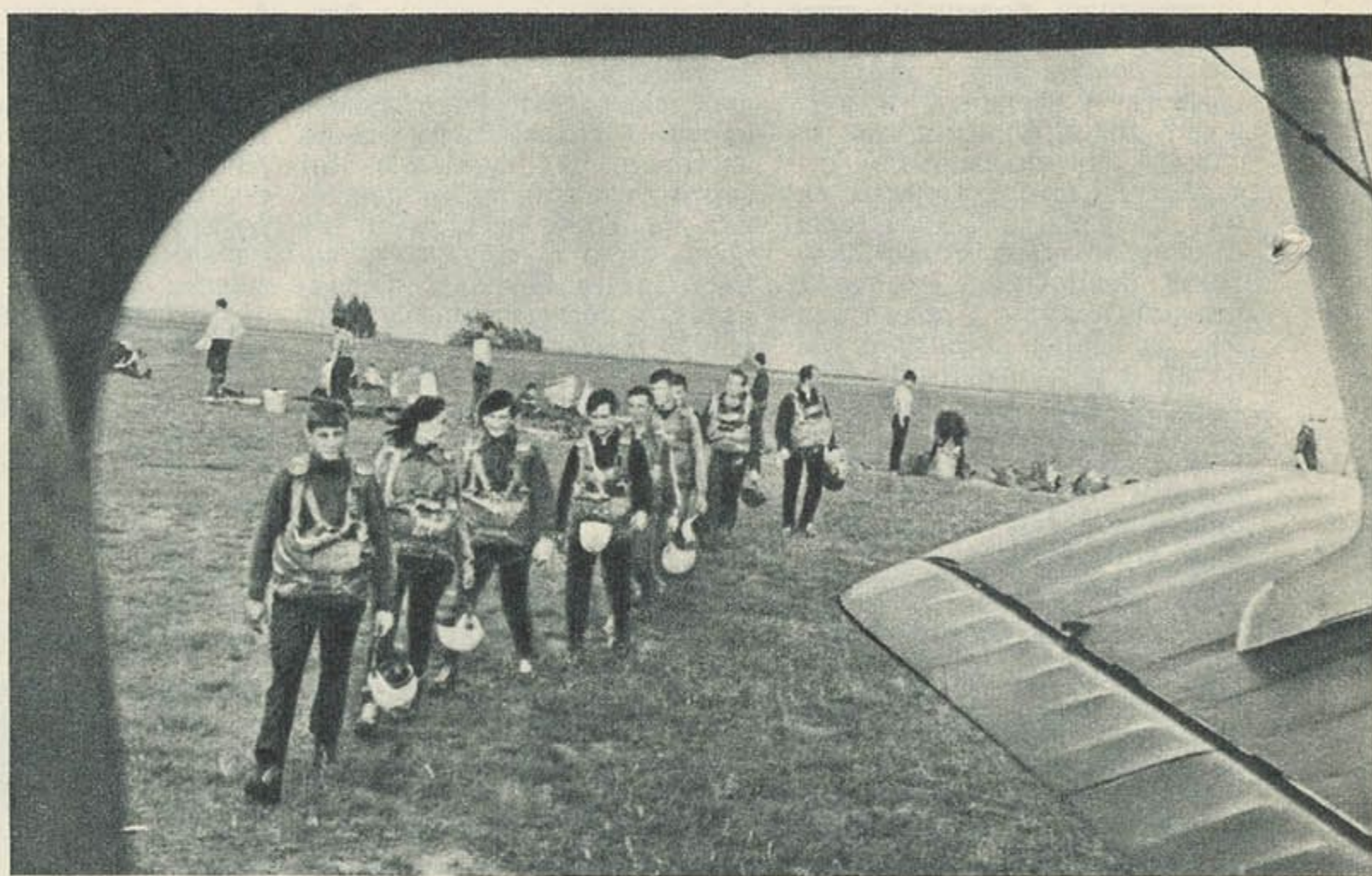
Фота Ул. Вяхоткі.

А так выглядае будаў-ніцтва «беларускага Ар-тэка», пачатае 8 гадоў назад.



ШЧАСЦЕ ВЫСОКАГА НЕБА

Д. БОЛДЫРАЎ



Група да выканання задання гатова. Зараз пачнецца пасадка ў самалёт.

Маленькі ЯК-12, падскочыўшы на нябачных ухабах зялёнага аэрадромнага дывана, лёгка адарваўся ад зямлі і ўзняўся ў блакіт жнівеньскага неба. Аліна не бачыла неба. Яна глядзела ўніз, на зямлю, любавалася цудоўнай панарамай, што раскрылася перад ёю: ізумрудныя каралі лесу, светлыя звілістыя стужкі дарог і паласатыя, нібы расчасаныя грабяном, палі... Дзе ж яна такое бачыла? Ну, вядома ж, у школьным атласе. З сухім подпісам: від мясцовасці зверху. Здаецца, тое самае і не тое. Не паддаецца параўнанню.

У той раз яна ўпершыню ў жыцці паднялася на самалёце і першы раз у жыцці ёй трэба было зрабіць прыжок з парашутам. Тады яна не пачула каманды пілота — «Пайшоў!», хоць сядзела побач з ім. Яна не ведае, што падумаў пра яе лётчык, ён проста адшпіліў яе ад крэсла і выштурхнуў з кабіны...

Сёння ў Аліны другі прыжок. Сёння яна другі раз у жыцці паднялася ў паветра, і зноў, як і тады, яе заваражыла прыгажосць зямной панарамы. Аліна прымусіла сябе спыніць позірк на прыборы: 700... 750... 785... «Зараз, вось зараз», — стукала ў галаве. 800!

Біплан лёг на правае крыло, зрабіў разварот. Лётчык скінуў газ, і непрывычная цішыня ўдарыла ў вушы.

— Пайшоў! — скамандаваў пілот.

Дзяўчына ступіла ў дзверы, у бездань. І тут жа адчула, што хтосьці рвануў яе са страшэннай сілай, павалок за сабой...

Усё нечакана і незразумела. А калі зразумела — непрыемны азноб прабега па целе: парашут зачэпіўся за самалёт. Яна, бездапаможная, вісела ў паветры, і зямля, што распасціралася пад ёю, здавалася далёкай-далёкай. Сябры не разгубіліся. Пераадольваючы сілу паветранага патоку, яны ўцягнулі яе ў самалёт.

Біплан плаўна спусціўся ўніз, некалькі разоў падскочыў на няроўнасцях глебы і спыніўся. Аліна выйшла з самалёта. Усе, хто быў на аэрадроме, пыталіся:

— Ну, як, нічога?

Тоненькая, кволая, яна ішла цераз поле да інструктарскай. Вялікія, сінія, як неба, вочы былі нерухомыя, на твары застыла вінаватая ўсмішка. Яна ківала галавой у адказ на пытанні:

— Нічога, усё ў парадку, нічога...

На другі дзень Аліну Пяцько, вучаніцу 14-й сярэдняй школы Мінска, не чакалі ў аэраклубе. Але яна ўсё-такі прыйшла. Яе стрэў першы настаўнік, майстар спорту Юрый Антонавіч Вячора.

— Прыйшла? — не то спытаў, не то рэзюміраваў ён.

— Прыйшла, — ціха адказала дзяўчына.

— Значыць, будзеш прыгаць!

Мара. Яна акрыляе, кліча, памагае пераадольваць цяжкасці, становіцца кампасам на шляху да мэты. Аліна ніколі не марыла пра неба. Усё здзейснілася нечакана. Аднойчы дома выпадкова павярнула ручку тэлевізара і ўбачыла дзяўчат-парашутыстак. Тады і вырашыла. На наступны дзень прыйшла ў аэраклуб. Аднак на вучобу залічалі далёка не ўсіх: патрэбна выдатнае здароўе.

У дзяцінстве Аліну мучыў рэўматызм. Ускладненні на сэрцы. Дзяўчына шмат чытала, яе любімымі кнігамі былі прыгодніцкія. Аліну захаплялі героі — моцныя, мужныя. Ёй хацелася быць падобнай да іх. І яна, урачэбным даведкам наперакор, пайшла ў спорт. Два гады займалася лёгкай атлеткай. Цяпер прыйшла ў аэраклуб.

Заклучэнне медыцынскай камісіі прагучала прыемнай нечаканасцю: прыгодная! Але, уласна кажучы, хіба гэта нечаканасць? Інакш навошта ўсе намаганні Аліны стаць паўнацэнным чалавекам? Хвароба была пераможана!

А затым новая перашкода: бацькі. Яны катэгарычна працівіліся захапленню дачкі. Але хіба можна адмовіцца ад неба, калі ты падняўся ў яго хоць раз? А палёт пад купалам? Спачатку імклівае падзенне, а затым, пасля хлапка раскрыў-

шагася парашута, усё заціхае. Ты лятаеш у паветры, і свет, здаецца, застыў: зямля, паветра і ты — і нікога побач. Не, такой высокай радасці на зямлі не адчуваеш.

Мама не проста забараняе. Аліна ведае: мама трывожыцца. І таму як мага мякчэй дзяўчына гаворыць:

— Не трэба, мамачка, калі ласка, не трэба. Нічога ж страшнага...

Дзяўчына да гэтага часу жыла без мары. Проста жыла, з ўсёй непасрэднасцю маладосці. У аэраклуб пайшла проста так, як пазней «проста так» паступіла ў політэхнічны.

Цяпер у Аліны ёсць мара. Яна не вымаўляе ўслых гэтага слова. Напэўна, яно здаецца ёй занадта пышным, прыгожым. І ўсё-такі гэта мара. Быць такой, як майстры спорту Міронаў, Няпомняшчы, Дунаева, Пятроўскі... Быць такой, як яе цяперашні трэнер і настаўнік чэмпіён і рэкардсмен свету, майстар міжнароднага класа Уладзімір Барысавіч Гурны.

...АН-2, прабіўшы мутны воблак, лёг на крыло. Пілот скінуў газ і падаў каманду: — Пайшоў!

Аліна напружылася і ступіла ў бездань. Стрэлка секундамера, заціснутага ў руцэ, скакала з лічбы на лічбу. Раз, два, тры... Варта крыху расслабіцца — і магутны патак распластае цябе ў паветры, зробіць бездапаможным і няшчасным. З Алінай гэтага не здарыцца. За плячыма ў яе каля трохсот прыжкоў. А гэта ўжо нечага варта. І першы спартыўны разрад не так проста даецца.

Дзяўчына падцягвае калені да грудзей, пераварочваецца на спіну. Сальта — адно, другое... Разварот, і вось ужо, шырока раскінуўшы рукі, Аліна ляціць у паднябессі, як птушка. Спіраль улева, управа. Хуткасць падзення 50 метраў у секунду! І так 30 секунд. Іх лягчэй лічыць па біццю сэрца. Сэрца б'ецца роўна. Дзяўчына спакойная. Яна думае пра сустрэчу з зямлёй. Вось яна — мэта!

Хлапок парашута — як выстрал. Кіруючы стропамі, Аліна неадступна сочыць за адзнакай, выкладзенай на пасадачнай пляцоўцы. Нарэшце, зямля. Яна абвешчае пра сябе рэзкім ударам...

ВОРАГ НЕ ПАЗБЕГНЕ КАРЫ

НЬЮ КУІНЬ, галоўны рэдактар часопіса «Жанчыны В'етнама»

Тры гады амерыканскія агрэсары раздзіраюць нашу зямлю. На нашы гарады і сёлы скінута больш бомб, чым за час другой сусветнай вайны іх было скінута на ўсю Еўропу.

Амерыканскія піраты вядуць вайну на знішчэнне, хочуць прымусяць в'етнамскі народ адмовіцца ад барацьбы ў абарону Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам, за вызваленне Паўднёвага В'етнама і ўз'яднанне нашай радзімы.

Дарэмныя спадзяванні! Зазнаўшы шчасце быць свабодным, наш народ усё зробіць для таго, каб адстаяць яго.

Сацыялістычны лад прынёс нам вялікія даброты. Мы вельмі добра памятаем, якое жабрацкае існаванне выпадала на лёс в'етнамцаў пры каланізатарых, добра ведаем пра сумны лёс насельніцтва Паўднёвага В'етнама ў раёнах, якія часова акупіравалі амерыканскія захопнікі.

Змагаючыся за шчасце свайго народа, мы гатовы ісці на любыя ахвяры. Адна з самых цяжкіх для в'етнамскіх матак—гэта разлука з эвакуіраванымі дзецьмі. З нялёгкім сэрцам расстаюцца з імі маткі. Раніцай перад работай і ўвечары пасля працоўнага дня яны не чуюць дзіцячага смеху, што радаваў іх, прымушаў забыцца пра стому.

Можа чэзнуць нашы дзеці, як маладыя дрэўцы, вырваныя з глебы? Не, яны акружаны пастаяннымі клопатамі. Сяляне, якія прытулілі маленькіх гараджан, дзеляць паміж імі і сваімі сынамі і дачушкамі мацярынскую пяшчоту. А настаўніц, што аддаюць усе сілы сваім вучням, нездарма ў нас называюць «другімі маткамі». Удзячнасць да іх заўсёды будзе жыць у нашых сэрцах.

Ненавідзячы каварнага ворага, в'етнамскія жанчыны працуюць шчыра і самааддана, каб забяспечыць усе патрэбы народа. А калі набліжаюцца варожыя самалёты, яны, як салдаты, бяруцца за зброю і трапна страляюць па груганах.

Вораг з кожным днём церпіць усё больш і больш страт. Ён не пазбегне кары!

Хачу сказаць пра дружбу паміж в'етнамскім і савецкім народамі. Яна нарадзілася даўно. Калі мы п'ем ваду, мы памятаем пра крыніцу; мы глыбока ўдзячны вялікаму Леніну за тое, што ён указаў нам шлях да свабоды.

Мы ўдзячны савецкім братам і сёстрам за маральную і матэрыяльную дапамогу, якую яны аказваюць В'етнаму ў яго барацьбе супраць амерыканскіх агрэсараў.

Вось яны, жанчыны В'етнама, адважныя, нязломныя, верныя, самаадданыя,— так іх ахарактызаваў ЦК Нацыянальнага Фронту Вызвалення Паўднёвага В'етнама. Намеснік галоўнакамандуючага Нгуен Тхі Дзінь гутарыць з дэлегаткамі 2-га з'езду герояў, пераможцаў спаборніцтва і лепшых воінаў Народных вызваленчых узброеных сіл Паўднёвага В'етнама.





Мне вельмі дрэнна жылося апошні год на нашай старой кватэры. Куды ні ткнешся, усё напамінае пра маму. Запаліш газ, чаю сагрэць — тут яна кухарыла, а ўмяціна на краі стала — гэта след ад мясарубкі. Колькі разоў, бывала, прасіла: «Ціма, сыноч, перакруці мяса, катлет насмажу». А я — акрайчык у руку і — дзёру на вуліцу. Эх, дурань, дурань, цяжка было табе памагчы ёй, так? Зараз, здаецца, дзень і ноч гэту машынку круціў бы, ды ніхто не папросіць... Або выйдзеш на балкон — у гэтых скрынках мама кветкі садзіла. Летам абпляце фасоля ўвесь наш балкон, аж да чацвёртага паверха па вярэвочках узбярэцца; гарачыня, а ў нас — цень, пчолы гудуць... А я ў кветках нічога не разумею, бацька таксама; вось і тырчаць гэтыя скрынкі пустыя, як бяльмо на воку. А вунь у тым кутку мы з мамай ставілі ёлку. Новы год быў у нас самым галоўным святам: мамін дзень нараджэння. Мама пекла пірагі, ух, смачныя! — а мы з татам ёй падарункі рыхтавалі ды пад рукамі круціліся, асабліва я. Цяпер нічога гэтага няма — ні мамы, ні ёлкі, ні пірагоў — не ставім мы больш з бацькам ёлку. Праўда, пірагі здараюцца, цётка Гарыслава часам прыносіць, але што гэта за пірагі... Іх з мамінымі нават параўнаць нельга.

Я доўга не мог прывыкнуць адмыкаць дзверы сваім ключом. Прыбегу са школы — і да званка: дзынь, дзынь! Адчыняй, мама, есці хочацца. І раптам нібы

громам цябе ўдарыць і ты пахаладзееш увесь: ды там жа няма нікога, дома! Хоць на ўвесь свет звані, ніхто не адчыніць! І так жудасна стане, што выбежыш на вуліцу і бадзешся, пакуль бацька не прыйдзе з работы, абы толькі аднаму ў пустой кватэры не быць.

Быццам учора гэта здарылася, памятаю, як маму прывезлі з бальніцы, як цётка Гарыслава чамусьці абцягвала наша люстэрка чорным матэрыялам. Кавалак быў малы, матэрыял трашчаў пад яе кароткімі тоўстымі пальцамі, і нясцерпна блішчаў на чорным цётчын залаты пярсцёнак. У кватэры тоўпіліся суседзі, мужчыны ўздыхалі, жанчыны плакалі, а я забіўся ў ванную, нацягнуў на галаву старое паліто і заткнуў пальцамі вушы, каб нічога не бачыць і не чуць. Я ведаў, што людзі паміраюць, што мільёны людзей загінулі на вайне, але ніколі не задумваўся над гэтым. Мама здавалася мне вечнай, як сонца, як рака, як я сам. І раптам я зразумеў, што на зямлі няма нічога вечнага, што я таксама калі-небудзь памру, і ўсё гэта было так недарэчна і страшна, што мне захацелася памерці зараз жа, неадкладна, каб не бачыць мамінага завозранага, нейкага чужога твару і складзеных на грудзях жоўтых рук. Навошта жыць, калі ўсё роўна цябе дзесьці падсцерагае смерць, і цябе, і самых лепшых на свеце людзей, такіх, як мая мама, і якога-небудзь былога эсэсаўца, і ніхто, ніхто не зможа ад яе выкруціцца! Якая розніца, станеш ты вялі-

кім вучоным ці проста гулякам, панясуць за тваёй труной ордэны на падушачках або ціхенька закапаюць без прамой і аркестра?! Усё роўна цябе ўжо не будзе... не будзе... не будзе...

Не ведаю, што я з сабой зрабіў бы, калі б мяне не знайшоў бацька. Ён апусціўся побач на падлогу, мы абодва накрыліся з галавой маім паліто і сядзелі, прыціснуўшыся адзін да аднаго, доўгадоўга. Бацька нічога не гаварыў, толькі дыхаў часта і цяжка, як загнаны конь, і ў яго ўздрыгвалі плечы. І мне раптам так шкада яго стала, і яго, і сябе, што я заплакаў. Заплакаў наўзрыд, задыхаючыся пад душнай цеснатой паліто, таму што гэта вельмі несправядліва, калі паміраюць людзі, калі памірае мама, а табе ўсяго дванаццаць, і ты не ведаеш, як без яе пражыць нават дзень...

У ванную зайшла цётка Гарыслава. Яна сцягнула з нас паліто і злосна прашыпала:

— Глеб, гэта нядобра. Ты павінен прымаць спачуванні. Івановы прынеслі такі цудоўны вянок...

— Ідзі ты да д'ябла разам з імі, — хрыпла выдыхнуў бацька: мама цярапец не магла гэтых Івановых, лепшых цётчыных прыцяляў, — і Гарыслава Барысаўна выскачыла з ваннай, як уджаленая. Але ён таксама выйшаў, прыціснуўшы мяне на хвіліну да сябе, — я вельмі баяўся, што зараз ён скажа якія-небудзь драўляныя словы наконт таго, што трэба трымацца, трэба быць мужчынам; бацька прамаўчаў, і я буду ўсё жыццё ўдзячны яму за гэта.

Пасля пахавання ён угаварыў мяне пажыць у цёткі Гарыславы.

— Кватэра ў яе вялікая, сваіх дзяцей няма, ціха-спакойна... Яна цябе ведае як глядзець будзе! І памые, і зачыруе, і накарміць смачна. А галоўнае — не будзе так адзінока, Цімка. Я да вас кожны вечар заходзіць буду, хоць на душы спакойней стане, што ты дагледжаны. А што яна крыху нудная, дык ты не звяртай на гэта ўвагі, яна ж цябе любіць... усё-такі не чужы чалавек.

Я паддаўся на гэтыя ўгаворы, мяне тады чаму хочаш угаварыць можна было, але праз тыдзень ужо я здорава аб гэтым пашкадаваў. У вялікай цётчынай кватэры добра жылося толькі нямецкай паліраванай мэблі: яна пясціла свае шафы і серванты, нібы маленькіх дзяцей, — націрала іх усялякімі пастамі, прыкрывала чахламі і карункавымі сурвэткамі, асцярожна здымала пыл спецыяльнымі байкавымі анучкамі. Варта мне незнарок абaperціся на якую-небудзь тумбу, як цётка мянялася ў твары — гэта ж можа памутнець паліроўка; у яе было два глыбокія мяккія крэслы і чортавы тузін крэслаў, але сядзелі мы на табурэтках, а калі я рабіў урокі, яна падсцілала на стол па тры газеты, каб, не дай бог, не капнула чарніла. Яна так і хадзіла за мной з анучай, як за памаўзлівым катом, і я адчуваў, што калі пажыву тут больш, то аднойчы не вытрываю: возьму малаток — і ад усёй гэтай музейнай пышнасці толькі трэскі паляцяць.

Аднойчы я прастудзіўся, і да мяне прыйшлі хлопцы і дзяўчаты з нашага класа. Яны не ведалі, што ў нас трэба развацца ля парогу, бо польскі лак для паркета — гэта «вялікі дэфіцыт», і ўваліліся проста ў чаравіках. Яны бесцырымонна падцягнулі да маёй тахты крэслы, і мы весела гаманілі, пакуль цётка не прыйшла з работы: яна загадвала карэктарскай

Міхаіл ГЕРЧЫК

(Урывак з аповесці „Сонечны круг“)

не такі я маленькі

у нейкім выдавецтве. Ubачыўшы дзяцей, цётка аслупянела. Я падумаў, што яна зараз раскрычыцца на ўвесь дом, але замест гэтага яна раптам... усміхнулася.

— Да нашага Цімачка дзеці прыйшлі, — голас у цёткі быў мяккі і ласкавы, а пальцы паспешліва і злосна камячылі раменьчык сумачкі, — якія добрыя, свядомыя дзеткі... Такія ніколі не кінучь таварыша ў бядзе, праўду я кажу? — «Дзеткі» пачырванелі і сумна павесілі галовы. — Я вельмі рада, Цімачка, што ў цябе такія цудоўныя сябры. Толькі чаму вас так мала? Раз, два, тры... усяго востем... Вы ў наступны раз усім класам прыходзьце. Гэта нічога, што вы натопаце, я потым прыбярэ, мне ж не прывыкаць прыбіраць...

— Цім, мы пойдзем, — ціхенька сказала Майка — ад крыўды ў яе дрыжэлі губы.

— Пачакайце мяне на дварэ, я пайду з вамі, толькі апануся...

Дзеці гуськом пацягнуліся ў калідор; не пападаючы рукамі ў рукавы кашулі, я пачаў хутка апануцца. Цётка кінула сумачку ў крэсла і накінула на мяне:

— Ты куды? Звар'яцеў, ці што?! У цябе тэмпература, зараз жа лажыся ў пачель!

Я моўчкі рвануў кашулю так, што пацяпіліся гузікі. Тады цётка заплакала.

— Ну ідзі, ідзі... Ты злосны, няўдзячны чалавек. Я са скуры лезла, каб табе было добра, каб ты навучыўся любіць і цаніць рэчы, а ты... Праўду кажуць: якая матка, такое і дзіцятка...

Я праглынуў сліну і ўзняў галаву. Яна стаяла пасярод пакоя, прыціскаючы рукі да грудзей, — нечым няўлоўна падобная на тату: ці то мяккім авалам твару і вялікімі сінімі вачыма, ці то вось гэтым жэстам — ён таксама прыціскаў рукі да грудзей, калі хваляўся, і я ні к сялу ні к гораду падумаў, што, напэўна, вось так яна стаяла і тры гады назад, калі ад яе пайшоў муж, дзядзя Сярожа, і гаварыла, яму такія ж крыўдныя і подлыя словы. Не зашнуруючы чаравікаў, я выбег на вуліцу. Што з таго, што цётка Гарыслава родная татава сястра і яны аднолькава прыціскаюць да грудзей рукі, калі хваляюцца? Усё роўна яна падобна да яго, як кавалак мыла на рэактыўны самалёт.

Бацька быў дома. Ubачыўшы мяне, расхрыстанага, ускудлачанага, ён спалохаўся, а калі я ўсё расказаў яму, доўга сядзеў за сталом, абхапіўшы рукамі галаву. Потым нягучна прагаварыў:

— Добра, Цімка, будзем жыць адны. Як зможам, так і пражывем. Кладзіся ў пачель, я заўтра ўрача выклічу, ты ўвесь гарыш...

Мой бацька вельмі добры, але слабахарактарны. Цётка Гарыслава не раз гаварыла: «Каб табе мой характар, ты б горы перавярнуў», — але ён у адказ толькі пасмейваўся і адказваў, што не збіраецца пераварочваць горы, таму што ад гэтага бываюць землетрасенні. Я не ўнікаў у іх размовы; пакуль жыла мама, мне не было да гэтага ніякай справы; я любіў свайго бацьку, і нікога лепшага мне не трэба было. Нам было добра і радасна з ім, а каму прынёс хоць кропельку радасці гэты жалеабетонны характар цёткі Гарыславы? Але неўзабаве пасля таго, як я ўцёк ад яе, я зразумеў, што слабы характар — гэта вельмі дрэнна: бацька запіў.

Мне цяжка пра гэта ўспамінаць, але

тут ужо нічога не зробіш, я хачу ва ўсім разабрацца, а памагчы няма каму. Калі бацьку было столькі гадоў, колькі зараз мне, гестапаўцы замучылі і расстралялі бабулю, яго маму. Ён адвёў Гарыславу на хутар да далёкіх сваякоў, а сам пайшоў у партызаны. Ён мог сядзець на гэтым хутары да канца вайны, але замест гэтага чысціў катлы на партызанскай кухні, памагаў даглядаць раненых, а потым стаў разведчыкам і сувязным. У шаснаццаць яго ўзялі ў падрыўнікі: у мяне і цяпер мурашкі поўзаюць па целе, калі бацька пачынае ўспамінаць, як яны ўзрывалі фашысцкія эшалоны. Значыць, тады ў яго не быў слабы характар, слабахарактарныя — баязліўцы, а бацьку ўзнагародзілі ордэнам Чырвонага Сцяга і медалем «За адвагу», няхай толькі хто-небудзь паспрабуе сказаць, што ён баязлівец... А потым, пасля вайны... Рамесная, вячэрняя школа, завод, заводны інстытут... Памятаю, я засынаў — ён сядзеў за чарцёжнай дошкай, а працянаўся ад шораху старонак падручніка. Шэсць гадоў запар... Бацька смяяўся, што за гэты час я паглядзеў куды больш фільмаў, чым ён; і праўда, у яго заўсёды не хапала часу, ён зубрыў нейкія нямецкія дзеясловы нават калі галіўся. А навошта яму патрэбна была такая пакута, ён і простым рабочым зарабляў не менш, чым калі стаў інжынерам. Хіба мог слабахарактарны чалавек усё гэта асіліць? Гэта я — слабахарактарны, не атрымліваецца задача — спішу ў хлопцаў, сам ні за што над ёй біцца не стану, а ён вось ні ў кога не спісваў! Так што, можа, гэта зусім і не слабахарактарнасць, што ён запіў пасля смерці маці, можа, гэта штосьці зусім іншае?

Між іншым, як бы яно ні называлася, мне ад гэтага было не лягчэй.

Спачатку бацька саромеўся мяне і дома не піў. Раней, калі ў нас збіраліся госці, на стала звычайна стаяла віно, але п'яным я яго ніколі не бачыў. Выпіўшы чарку-другую, ён рабіўся яшчэ больш вясёлым, ажыўленым, любіў спяваць песні... Але каб ён напіваўся, як Бабушкін, наш сусед, майстар па рамонту халадзільнікаў, — зроду гэтага не бывала.

Каб нечым запоўніць доўгія зімовыя вечары, мы з ім задумалі перабраць нашага «Масквіча». Заадно я рашыў як след вывучыць машыну: не толькі баранку круціць — гэта я ўжо ўмеў, а каб наогул разбірацца, што да чаго. Вось тады я і пачаў заўважаць, што бацька ўсё пазней і пазней прыходзіць з работы. Спатыкаючыся, ён ішоў за мной у гараж, паказваў, як зроблена рулявое кіраванне, але ў яго дрыжэлі рукі і заплятаўся язык. Часам, запнуўшыся на паўслове, ён змаўкаў, прыціскаўся шчакой да баранкі і плакаў. Ціха, страшна, трасучыся ўсім целам. Наплакаўшыся, ён абнімаў мяне і, запінаючыся, гаварыў:

— Такія пірагі, Цімка, такія пірагі, сынок... — І ад яго несла перагарам гарэлкі.

Ну што я мог з ім зрабіць?.. Таксама плакаць? Угаварваць?

Плакаў. Угаварваў.

А толку...

Неўзабаве мы перасталі хадзіць у гараж — каму гэта трэба... Бацька зусім перастаў за сабою сачыць. Я сам мыў яму кашулі і прасываў касцюмы, але ён усё роўна хадзіў у брудным і пакаменчаным, нават галіцца перастаў. Аднойчы прыбегла цётка Гарыслава — яна не

заглядала да нас з таго часу, як я ад яе пайшоў — і са злараднасцю сказала, што ў бацькі непрыемнасці на рабоце. Яна доўга і сумна прабірала яго, а ён глядзеў кудысьці ў кут мутнымі цвярозымі вачыма і паслухмяна ківаў галавой — няшчасны, вялы, з бруднавата-шэрай шчацінай — я адчуваў, што яе словы адскокваюць ад бацькі, як ад сцяны гарох.

Калі яна нарэшце пайшла з гордым усведамленнем выкананага абавязку, ён пацёр рукамі скроні і моўчкі пайшоў на кухню. Дастаў аднекуль з-за буфета бутэльку гарэлкі, адламаў кавалак хлеба і каўбасы і прысеў да стала. Я ўзяў другую шклянку і сеў насупраць. Адкрыў бутэльку, наліў поўную яму, потым сабе, падняў шклянку і сказаў:

— Будзь здароў, бацька.

Ён узяў чырвоныя вочы і з цікавасцю паглядзеў на мяне, быццам упершыню ўбачыў. Гарэлка была халодная, але шклянка апякала мне пальцы, быццам я трымаў распалены вугаль. Я адчуваў — яшчэ імгненне, і я яе ўпусчу. Але тут ён уздрыгнуў, нібы прагнуўся:

— Зараз жа пастаў шклянку! Ты што, ашалеў?

— Ні кропелькі. — Я паціснуў плячыма. — Будзем піць разам. Разам веселей, па крайняй меры табе не трэба будзе шукаць напарнікаў у забягалаўках. Да таго ж я сёння нічога не еў, ты не пакінуў мне ні капейкі на яду. Паехалі, ці што, а то ў мяне ад тваёй каўбасы сліна цячэ.

Рэзкім ударам бацька выбіў у мяне з рук шклянку, гарэлка пырснула на сцяну, зазвінела разбітае шкло.

— Заб'ю! — Ён схпіў мяне за грудзі і рвануў так, што кашуля распаўзлася, быццам папярочная. — Заб'ю паразіта!

Паднатуўшыся, я разняў яго рукі — ён здорава здаў у апошні час, а галоўнае, быў яшчэ зусім цвярозы, і я ніколі яго не баяўся.

— Шкада стала? — Я падабраў большыя асколкі і кінуў у памыйнае вядро. — Пабаяўся, што табе мала застанецца?

Бацька выцер з ілба пот, патузаў сябе за зашмальцаваны гальштук — на шыі ў яго кручанымі вярочкамі набраклі жылы — і глуха сказаў:

— Ціма, як ты са мной размаўляеш?

Але мяне быццам шалёны сабака ўкусіў.

— А як ты мне загадаеш з табой размаўляць? — закрычаў я. — Як мне далей жыць, калі мамы няма, а ты кожны дзень прыходзіш п'яны? Ты будзеш піць, і я буду, так і ведай! Думаеш, я грошай не дастану? Украду, а дастану. Прападаць, дык з музыкай. Або ў дзіцячы дом мяне аддай, па крайняй меры буду ведаць, што ні маці ў мяне няма, ні бацькі.

Я выпаліў усё гэта яму ў твар, нібы кулю за куляй садзіў у яго, думаючы толькі пра адно — каб не расплакацца, інакш усё прапала. Я глядзеў яму проста ў вочы, у налітыя крывёю вочы, і ён першым адвёў позірк убок. Асцярожна пераліў гарэлку са сваёй шклянкі ў бутэльку, узяў яе двума пальцамі за горлачка і выкінуў у памыйнае вядро.

— Добра, з гэтым пакончана. — Востры кадык успорваў скуру на яго горле, нібы ён ніяк не мог праглынуць нешта вязкае, перахапіўшае дыханне. — Ты мяне не судзі вельмі строга, калі-небудзь ты ўсё гэта зразумееш... Я любіў тваю маці больш за ўсіх на свеце, гэта адзіная

жанчына, разумееш?.. Адзіная! Больш няма і ніколі не будзе... Ты яшчэ маленькі, ты не разумееш, што гэта такое: страціць самага любімага, самага вернага чалавека...— Ён адварнуўся і прыкусіў губу.— Я сабе месца не магу знайсці, Цімка, быццам усё заледзянела ва мне... А нап'юся— і нібы адтайвае, і нібы лягчэй робіцца. Хоць заснеш уначы...

— У мяне ж таксама не дзесяць маці было— адна...— Я сцягнуў падраную на грудзях кашулю.— Адна-адзіная, і больш ніколі не будзе... І я разумею, што гэта такое: страціць самага дарагога чалавека, не такі я ўжо маленькі, ты не думай... Я здорава вырас за гэты час, ты проста не заўважыў.

Бацька задумліва качаў у руках хлебны шарык.

— А ты і сапраўды здорава вырас за гэты час,— нарэшце сказаў ён.— Я сапраўды гэтага проста не заўважыў... Даруй мне, Ціма...

Уначы мяне разбудзіў нейкі шорах. Я крышку расплюшчыў вочы і ўбачыў бацьку. Ён падышоў да майго ложка, сеў і ціхенька пагладзіў мяне па галаве. Рука ў яго была гарачая і вільготная, і мне захацелася прыціснуцца да яе шчакой, але я стрымаўся і прыкінуўся, што сплю. Ён сядзеў каля мяне доўга, пакуль не развіднела. Я заснуў, а калі прачнуўся, ён ужо збіраўся на работу: да сінявы паголены, у выпрасаваным касцюме і начышчаных туфлях, падцягнуты і строгі, як пры маме. Толькі твар у яго быў нейкі пакаменчаны і вочы чырвоныя.

З таго часу я кожны вечар чакаў бацьку ля заводскай прахадной. Мы разам ішлі дадому, абедалі, а затым адпраўляліся то ў кіно, то на каток, то—зноў у гараж, а па нядзелях на ўвесь дзень выязджалі за горад на лыжах.

Больш я яго п'яным не бачыў. Але часам на яго находзіў такі смутак, што было страшна глядзець. Ён кідаўся з кута ў кут, перабіраў старыя фотакарткі, нейкія пажаўцелыя пісьмы, як загіпнатызаваны, гадзінамі глядзеў у адну кропку, і вочы ў яго рабіліся мутныя, быццам ён намагаўся ўбачыць штосьці далёкае-далёкае...

Мы вельмі абодва ўзрадаваліся, калі нам далі другую кватэру: усё-такі на новым месцы будзе лягчэй...

Наша кансультацыя

СЯМ'Я І ЗАКОН

(Новае заканадаўства аб шлюбе і сям'і)

Новым праяўленнем клопатаў партыі і ўрада аб далейшым умацаванні савецкай сям'і з'яўляецца прыняты нядаўна Вярхоўным Саветам СССР закон—Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб шлюбе і сям'і.

Гэты закон уключае ў сябе правяраныя шматгадовай практыкай, апраўданыя жыццём нормы заканадаўства, якое дзейнічала раней. Разам з тым ён мае рад новых важных палажэнняў. На асноўныя з іх і хочацца звярнуць увагу чытачоў.

Спачатку аб парадку заключэння шлюбу. З пункту гледжання камуністычнай маралі шлюб у прынцыпе разглядаецца як пажыццёвы добраахвотны саюз мужчыны і жанчыны. Успомнім словы К. Маркса: «Калі б шлюб не быў асновай сям'і, то ён у такой жа малой ступені з'яўляўся б прадметам заканадаўства, як, напрыклад, дружба» (К. Маркс. Праект закона аб разводзе). Каб надаць гэтай важнейшай у жыцці людзей падзеі памятна і разам з тым афіцыйны характар, закон прадугледжвае правіла, згодна з якім шлюб будзе заключацца ва ўрачыстай абстаноўцы.

У агульнасаюзнам законе ўпершыню ўключана патрабаванне аб тым, каб паміж падачай заявы аб жаданні ўступіць у шлюб і рэгістрацыяй шлюбу павінен прайсці тэрмін не менш аднаго месяца. Заканадаўствам саюзных рэспублік будучы прадугледжаны выпадкі, калі пры наяўнасці ўважлівых прычын гэты тэрмін можа быць скарачаны.

Устанаўленне месячнага тэрміну дасць магчымасць жаніху і нявесце яшчэ раз праверыць свае пачуцці,

прадумаць сваё рашэнне і, безумоўна, будзе садзейнічаць прадухіленню легкадумных шлюбаў, заключаных пасля двух-трохдзённага знаёмства, многія з якіх, як паказвае судовая практыка, пазней скасоўваюцца. Вось, напрыклад, якія заявы можна было сустрэць у судовых справах: «На кастрычніцкія святы я танцавала з Ш. Ён папрасіў мяне выйсці на вуліцу, зрабіў мне прапанову, і я згадзілася. Неўзабаве я пакінула мужа». «З ліпеня 1966 г. мы пазнаёміліся ў парку. Ён мне прапанаваў пайсці ў ЗАГС, і я згадзілася, хоць яго амаль не ведала. Жылі адзін тыдзень і разышліся».

Да прыняцця новага закона кодэкс саюзных рэспублік аб шлюбе, сям'і і апецы парознаму вырашалі пытанне аб шлюбным узросце. Калі для мужчын гэты ўзrost усюды быў устаноўлены ў 18 гадоў, то для жанчын у радзе рэспублік (на Украіне, у Малдавіі, Арменіі і інш.)—у 16 гадоў, а ў некаторых рэспубліках дазвалялася часам уступаць у шлюб яшчэ раней.

Новы закон увёў адзіны шлюбны ўзrost для мужчын і жанчын—18 гадоў, прадаставіўшы рэспублікам права зніжаць яго, але не больш чым на два гады.

Закон захоўвае палажэнне ранейшага заканадаўства аб тым, што толькі зарэгістраваны шлюб параджае правы і абавязкі мужа і жонкі. Гэта ўстаноўлена як у інтарэсах дзяржавы, так і ў інтарэсах грамадзян. Зарэгістраваны шлюб уносіць пэўнасць ва ўзаемаадносіны мужа і жонкі, садзейнічае правядзенню ў жыццё аднашлюбнасці, пераадавае ўзнікненню такіх шлюбаў, якія не-



Кадр з кінафільма «Ад нуды».

Жывую цікавасць выкліка ў глядачоў першая серыя новай шырокаэкраннай кінакарціны «Шчыт і меч» («Без права быць сабою»), створаная на кінастудыі «Масфільм» па матывах аднайменнага рамана Вадзіма Кажэўнікава.

— У гэтым творы,— гаворыць рэжысёр-пастаўшчык Уладзімір Басаў,— мы імкнуліся раскрыць захапляючы вобраз адважнага савецкага разведчыка Аляксандра Бялова, які незадоўга да пачатку Вялікай Айчыннай вайны быў засланы

ў фашысцкую Германію пад імем Іягана Вайса і змог пранікнуць у гітлераўскія разведвальныя органы. Мужны, разумны, валявы чалавек, Бялоў перамог у вельмі цяжкім маральным паядынку з ворагам.

У ролі Бялова здымаўся акцёр Маскоўскага тэатра драмы і камедыі на Таганцы Станіслаў Любшын.

* * *

«...Выяргаючы клубы цяжнага, шэрага дыму, пасажырскі поезд, нібы вялізная вужака, знікаў у стэпавай далечыні, у жоўтым моры збожжа». Так пачынае адно са сваіх ранніх апавяданняў—«Ад нуды» Максім Горкі.

І вось цяпер гэтае апавяданне экранізавана. Новая шырокаэкранная кінакарціна «Ад нуды»



Кадр з кінафільма «Без права быць сабою».

пастаўлена рэжысёрам Артурам Вайццкім на Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Даўжэнкі.

Р. КАПЛЯ

ЭКРАН

пажаданыя і шкодныя (у вельмі раннім узросце, шкодных для здароўя патомства, заключаных пад уплывам гвалту, пагроз і да т. п.).

Даволі падрабязна закон рэгулюе асабістыя і маёмасныя правы і абавязкі мужа і жонкі. Маёмасць, нажытая імі за час шлюбу, з'яўляецца іх агульнай уласнасцю і належыць ім у аднолькавых долях. Яны карыстаюцца аднолькавымі правамі на маёмасць і ў тым выпадку, калі адзін з іх быў заняты вядзеннем хатняй гаспадаркі, доглядам дзяцей або па іншых уважлівых прычынах не меў самастойнага заробку. У выпадку падзелу агульнай маёмасці мужа і жонкі суд можа ў асобных выпадках прысудзіць аднаму з іх большую долю, улічваючы пры гэтым інтарэсы дзяцей або заслугуваючыя ўвагі інтарэсы мужа ці жонкі. Маёмасць, якая належала мужу і жонцы да ўступлення ў шлюб, а таксама атрыманая імі ў час шлюбу ў дар або ў парадку атрымання ў спадчыну, з'яўляецца ўласнасцю кожнага з іх.

Трэба заўважыць, што гэта не распаўсюджваецца ў поўнай меры на правы мужа і жонкі — членаў калгаснага двара. Іх правы на агульную маёмасць двара рэгулююцца нормамі Грамадзянскіх кодэксаў саюзных рэспублік, згодна з якімі ў калгасным двары права на маёмасць маюць усе члены двара (а не толькі муж і жонка).

Муж і жонка абавязаны матэрыяльна падтрымліваць адзін аднаго. У выпадку алмаўлення ў такой падтрымцы непрацаздольны муж ці жонка мае права па суду атрымліваць аліменты ад жонкі ці мужа, калі тыя ў стане іх выплачваць. Гэтае права мае і жонка ў перыяд цяжарнасці і на працягу аднаго года пасля нараджэння дзіцяці. Яно захоўваецца без абмежавання якім-небудзь тэрмінам і пасля скасавання шлюбу. Для ўзнікнення права на аліменты не мае значэння прычына непрацаздольнасці. Неабходна толькі, каб непрацаздольнасць надышла да моманту скасавання шлюбу або хоць і пазней, але не больш чым праз адзін год пасля скасавання шлюбу. У адносінах мужа і жонкі, якія доўгі час знаходзіліся ў шлюбе, уведзена такое правіла: у выпадку разводу суд можа спагнаць аліменты ў карысць аднаго з іх, які стаў непрацаздольным, калі той дасягне пенсійнага ўзросту не пазней пяці гадоў з моманту скасавання шлюбу. Разам з тым суду дадзена права вызваляць ад абавязкаў па ўтрыманню мужа ці жонкі або абмежаваць спагнанне аліментаў пэўным тэрмінам. Умовы такога вызвалення будуць вызначаны ў рэспубліканскім заканадаўстве. Аднак трэба мець на ўвазе, што алмаўленне ў аліментах або абмежаванне іх з'яўляецца правам, а не абавязкам суда. Уступленне ў новы шлюб спыняе права на атрыманне аліментаў ад былога мужа ці жонкі.

Захоўваецца судовы парадак скасавання шлюбу, аднак не ва ўсіх выпадках. Пры ўзаемнай згодзе на скасаванне шлюбу мужа і жонкі, якія не маюць непаўналетніх дзяцей, скасаванне шлюбу афармляецца праз

органы ЗАГСа. У гэтых выпадках афармленне разводу і выдача мужу ці жонцы пасведчання аб скасаванні шлюбу праводзіцца пасля трох месяцаў з дня падачы мужам ці жонкай заявы аб разводзе.

У органах ЗАГСа праводзіцца таксама скасаванне шлюбу з асобамі: адсутнымі без вестак, недзеяздольнымі з прычыны душэўнай хваробы ці слабога розуму, асуджанымі на тэрмін не менш трох гадоў.

Пры наяўнасці спрэчкі скасаванне шлюбу і ў гэтых выпадках праводзіцца праз суд.

Найбольш істотныя змены ўнесены ў прававое становішча дзяцей, што нарадзіліся ў бацькоў, якія не знаходзіліся ў зарэгістраваным шлюбе. З гэтага часу ўсе дзеці будуць мець у актавым запісе аб нараджэнні і ў пасведчанні аб нараджэнні запіс аб бацьку. У графе «звесткі аб бацьку» больш не будзе прочырка. Калі дзіця нарадзілася і ад фактычных шлюбных адносін, бацька мае права, са згоды маці, падаць заяву ў орган ЗАГСа аб рэгістрацыі дзіцяці на яго імя. Пры адсутнасці такой сумеснай заявы бацькоўства можа быць устаноўлена ў судовым парадку. Пры ўстанаўленні бацькоўства суд прымае пад увагу сумеснае пражыванне і вядзенне агульнай гаспадаркі маці дзіцяці і адказчыкам да нараджэння дзіцяці або сумеснае выхаванне ці ўтрыманне імі дзіцяці або доказы, якія з дакладнасцю пацвярджаюць прызнанне адказчыкам бацькоўства.

Інакш вырашаецца пытанне аб так званых выпадковых сувязях, у выніку якіх нарадзілася дзіця. Пры абмеркаванні праекта закона ўносіліся прапановы не абмяжоўваць суд умовамі ўстанаўлення бацькоўства, даць магчымасць маці ва ўсіх выпадках звяртацца з іскам у суд аб ўстанаўленні бацькоўства. Аднак заканадаўца вырашыў інакш. Наша грамадства, абараняючы інтарэсы дзяцей, разам з тым не заахвочвае асоб, якія ўступаюць у выпадковыя сувязі, вядучы бязладнае палавое жыццё. Мараль і права стаяць на варце сям'і, дбаюць пра яе ўмацаванне і развіццё. У адносінах адзіночых матак і іх дзяцей клопаты на сябе бярэ дзяржава. Аднак і ў гэтых выпадках будуць рабіць запіс аб бацьку, але па матчынаму прозвішчу, а імя і імя па бацьку запішуць па ўказанню маці.

Устанаўленне бацькоўства ў судовым парадку магчыма толькі ў адносінах дзяцей, якія нарадзіліся пасля ўвядзення ў дзеянне новага закона. Калі ж дзіця ад асоб, якія не знаходзіліся ў шлюбе паміж сабою, нарадзілася да таго, як увайшоў у дзеянне новы закон, то рэгістрацыя бацькоўства ў органах ЗАГСа праводзіцца па сумеснай заяве бацькі і маці дзіцяці. У выпадку смерці асобы, на ўтрыманні якой знаходзілася дзіця і якая прызнавала сябе бацькам дзіцяці, факт прызнання ёю бацькоўства можа быць устаноўлен у судовым парадку. Калі дзеці дасягнулі паўналецця, то неабходна і іх згода.

Закон уводзіць рад палажэнняў, накіраваных на ўзмацненне адказна-

сці бацькоў за выхаванне дзяцей.

Прадугледжваецца, што бацькі або адзін з іх па суду могуць быць пазбаўлены бацькоўскіх правоў, калі будзе ўстаноўлена, што яны не выконваюць сваіх абавязкаў па выхаванню дзяцей або злоўжываюць бацькоўскімі правамі, жорстка абыходзяцца з дзецьмі, шкодна ўплываюць на іх сваймі амаральнымі або антыграмадскімі паводзінамі, а таксама калі з'яўляюцца хранічнымі алкаголікамі або наркаманамі. Пры пазбаўленні бацькоўскіх правоў абодвух бацькоў дзіця перадаецца на апеку дзяржавы. Пазбаўленне бацькоўскіх правоў не вызваляе бацькоў ад абавязкаў па ўтрыманню дзяцей. Бацька ці маці, пазбаўленыя бацькоўскіх правоў, будуць плаціць аліменты на ўтрыманне дзіцяці. Дзеці могуць быць вызвалены ад абавязкаў па ўтрыманню сваіх бацькоў (нават і не пазбаўленых бацькоўскіх правоў), калі судом будзе ўстаноўлена, што апошнія ўхіляліся ад выканання бацькоўскіх абавязкаў (напрыклад, ухіляліся ад уплаты аліментаў).

Размер аліментаў на ўтрыманне дзяцей пакінуты ранейшы: на адно дзіця — адна чвэрць, на дваіх — адна трэць, на трох і больш — палавіна заробку (даходу) бацькі. Разам з тым уведзена сур'ёзная папраўка. Размер указаных долей можа быць паменшаны судом у выпадках, калі ў аднаго з бацькоў, абавязанага плаціць аліменты, ёсць іншыя непаўналетнія дзеці, якія пры спагнанні аліментаў ва ўстаноўленых законам размерах аказаліся б менш забяспечанымі матэрыяльна, чым дзеці, якія атрымліваюць аліменты. Савецкі закон стаіць на варце інтарэсаў усіх дзяцей, як у новай, так і ў ранейшай сям'і той асобы, якая выплачвае аліменты.

Прадугледжана таксама магчымасць зніжэння размеру аліментаў з асоб, якія з'яўляюцца інвалідамі 1 або 2 групы, а таксама ў тых выпадках, калі дзеці, на якіх выплачваюцца аліменты, самі працуюць і маюць дастатковы заробак.

Захаван ранейшы парадак утрымання аліментаў: па заяве плацельшчыка, пададзенай адміністрацыі па месцу работы, або праз суд.

Па ранейшаму заканадаўству ўсыноўленыя дзеці трацілі правы і вызваліліся ад абавязкаў у адносінах да сваіх бацькоў і іх сваякоў. Згодна з новым законам пры ўсынаўленні дзіцяці адной асобай гэтыя правы і абавязкі могуць быць захаваны па жаданню маці, калі ўсынавіцель мужчына, або бацькі, калі ўсынавіцель жанчына. Напрыклад, калі жанчына, якая мае дзіця, уступіць у шлюб з іншым мужчынам, які ўсынавіць яе дзіця, то па яе жаданню дзіця можа захаваць правы і абавязкі ў адносінах да яе.

У заключэнне трэба зазначыць, што Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік рэгулююць асноўныя пытанні шлюбу і сям'і. У развіццё і дапаўненне гэтых Асноў у саюзных рэспубліках будуць прыняты кодэксы законаў аб шлюбе і сям'і.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.
НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

НЕ Ё АБАРОНУ, АЛЕ...

Наша ўстанова маладая, своеасаблівая і вельмі неспакойная. Удзячная і часам не зусім удзячная бывае наша праца, нашы клопаты. Мы — адзінае ў Мінску бюро бытавых паслуг. Бюро добрых паслуг, часцей за ўсё называюць нас. І гэтая назва вельмі да многага абавязвае, і, вядома, нам хочацца, каб яна апраўдвала сябе, каб людзі заўсёды з удзячнасцю і задавальненнем пакідалі наш парог і каб заўсёды мы чулі толькі адно слова: «Дзякуй!»

Што можа рабіць бюро для мінчан? Чым яно памагае людзям у будзённых клопатах?

Мы можам і абавязаны прыбіраць кватэры, можам прыслаць няню дагледзець малое дзіця, калі бацькам тэрмінова спатрэбілася на некалькі гадзін адлучыцца, можам зрабіць пераклад пісем, дакументаў і іншых матэрыялаў з многіх замежных моў, можам надрукаваць на машынцы тэксты на рускай і беларускай мовах. Ёсць у нас і такія віды паслуг, як рэпэцітарства па ўсіх прадметах, крой адзення, уручэнне падарункаў, абіўка дзвярэй. У летні перыяд бюро арганізавала ў зоне адпачынку добры палатачны гарадок, дзе людзі могуць браць напратат палаткі, раскладушкі, пасцельныя рэчы, кухонны посуд. Ёсць і яшчэ некаторыя паслугі, якія мы можам аказваць: мыццё аўтамашын, напрыклад, дастаўка на дом білетаў у кіно, урэзка замкоў і інш.

Здаецца, не так ужо і мала. Але ўсё ж мы ведаем: мінчанамі яшчэ не задаволены. І разумеем: яны маюць для гэтага сур'ёзныя падставы. Асабліва многа папрокаў выклікае такая паслуга, як прыбіранне кватэр. І найбольш перад святамі. Людзі чакаюць доўга, а іншы раз нават зусім не дачакаюцца, калі прыйдзе прыбіральшчыца з нашага бюро. Асабліва непрыемна бывае адмаўляць пажылым і хворым людзям. Але што зробіш...

Не ў сваю абарону, але ўсё ж хочацца растлумачыць, чаму так здараецца. Прыбіранне кватэры — самая папулярная паслуга, за якой звяртаюцца да нас, і разам з тым гэта самае наша набалелае пытанне. У нас шэсць прыбіральшчыц. Усяго толькі шэсць на такі вялікі горад, як Мінск. А «проблему кадраў» мы не можам вырашыць і, шчыра кажучы, не ведаем, як гэта зрабіць.

Даем аб'явы ў газетах, растлумачваем усе выгоды працы ў нашым бюро, асабліва для пенсіянераў, якія атрымліваюць, працуючы ў нас, поўнацэнную пенсію і зарплату, але ўсё дарэмна. Спрабум зацікавіць гэтай справай дзяўчат-студэнткаў, напярэдадні дзён «пік» ходзім нават па інстытутах, тэхнікумах, але і такая практыка таксама пакуль што добрых вынікаў не дае. Звычайна студэнткі прыйдуць, прыбярэў адзін-два разы кватэру і — бывайце здаровы. Справа ж добраахвотная.

Як вырашыць гэтую праблему? Чым зацікавіць людзей, каб яны ішлі працаваць да нас ахвотна, каб у нас быў надзейны, пастаянны штатны і пазаштатны актыў людзей самых розных прафесій? І асабліва прыбіральшчыц. Якія віды добрых бытавых паслуг хацелі б яшчэ атрымаць людзі і што, на вашу думку, трэба паляпшыць, удасканаліць у рабоце нашага, ды, пэўна, і іншых бюро бытавых паслуг? Мы з задавальненнем выслушаем добрую парадуючыцаў «Работніцы і сялянкі» і з радасцю прыёмем добрыя вопыт.

Ф. КУСТАНОВІЧ,
загадчыца Мінскага бюро
бытавых паслуг.

Р асказаць, як пастаўлена бытавое абслугоўванне насельніцтва ў сталіцы Савецкай Літвы, — такое было заданне рэдакцыі. І вось я ў Вільнюсе. Чым на гэты раз здзівіць і пахваліцца стары Вільнюс? У кабінёце начальніка камбіната бытавога абслугоўвання «Паслауга», што ў перакладзе на беларускую мову, як вы, пэўна, ужо здагадаліся, азначае паслуга, — адбыліся першыя знаёмствы.

Георгій Іванавіч Таўстолужскі — начальнік камбіната. Па ўсім відаць, гэта чалавек энергічны, прадпрыемальны, а калі пазней яшчэ даведаешся, што

сельны аўтобус. Новенькі, афарбаваны ў прыемны, свежы колер. Абавязкова з кветкамі. Варта толькі пазваніць да нас, у бюро добрых паслуг, назначыць гадзіну, указаць адрас, куды падаць аўтобус. І жаніх і нявеста разам з сябрамі і блізкімі могуць паехаць да сваякоў у раён ці іншы горад спраўляць вяселле... Гэта вельмі зручна!

Так. Я згаджаюся з ёй.

Непрыкметна мы праехалі стары Вільнюс. Пачаўся раён новай забудовы. Мікрараён. Такія ж, як і ў нас, дамы-блізняты, такія ж магазіны, дзі-



PASLAUGA

Як першую добрую парадуючыцаў мінскай службе быту, рэдакцыя друкуе матэрыял нашага спецыяльнага карэспандэнта аб службе быту горада Вільнюса.

Тэрміновая хімічэстка ў Мінску. За 30 мінут касцюм чысты і выпрасаваны. Інструктуе Тама-ра Цупрановіч.

Праўня самаабслугоўвання ў Мінску ад фаб-рыкі хімічэсткі «Беларусь».

«Паслауга» высокапрыбытковое прадпрыемства, гэтае ўражанне становіцца канчатковым. І яго памочнікі, вось адна з іх — Ніёля Мікалавічэкайтэ, таксама людзі і энергічныя і прадпрыемальныя.

— Наша гаспадыня над усімі паслугамі, — так прадставіў Георгій Іванавіч Ніёлю, загадчыцу гарадскога бюро бытавых паслуг.

Ніёля, кучарава літовачка з іскрыстымі вачыма, мае крыху больш за 20 год.

— Яна з радасцю пакажа сваю гаспадарку.

І вось з Ніёляй мы мераем горад з канца ў канец, а гаспадыня (як і належыць гасціннай гаспадыні) раскрывае перада мною новае і цікавае, што створана ў Вільнюсе за апошнія гады ў сферы абслугоўвання.

— Пачнем, бадай, з маладажонаў, — прапануе Ніёля. — У нас, напрыклад, маладажоны могуць атрымаць вя-

цячыя плячоўкі. Але кінуўся мне ў вочы аднапавярховы будынак, якіх я не бачыла ў Мінску. Сцены са шкла і порыстага каменю.

— Вось мы і прыехалі, — нечакана сказала Ніёля. — Тут размяшчаецца наша зала сямейных урачыстасцей, — яна паказала якраз на той будынак, які зацікавіў мяне знешнім выглядам.

Мы ўвайшлі. Прасторны вестыбюль-хол прыбраны з густам, шмат святла, кветак, крокі заглушаюцца дывановымі дарожкамі. Загадчыца знаёміць з залай. Адчуваецца, што я тут не першы госць.

— Сёння ў мяне ўжо былі ленинградцы, а раней прыязджалі з Кіева, з Масквы, — не без гонару кажа яна. — Усім падабаецца!

І я, калі ўбачыла залу радасці і шчасця (так яе назвалі тут), не стрымалася: як чужою! Зала, дзе можна адразу сабраць 150—180 гасцей... Сучасная мэбля, дэкаратыўныя шторы,

каляровы пластык, усё прыгожа, гарманічна.

— А тут кухня (пра гэта мы ўжо здагадаліся самі: такі апетытны пах смажанах курэй, запечаных шынак ішоў адтуль, — загадчыца адчыніла дзверы ў прасторны пакой: дзве вялікія пліты, халадзільныя ўстаноўкі на ўсю сцяну, гарачая вада, белая кафля. Ля сталоў і пліт завіхаліся жанчыны.

— Заўтра вяселле, мамы самі рыхтуюць святочны стол. А калі спатрэ-

лайцы, якія ініцыятыўныя людзі працуюць у камбінаце «Паслауга»...

І вось мы ў музычным салоне. Ён адкрыты нядаўна, але стаў папулярным сярод вільнюсцаў.

Што гэта такое? Бюро бытавых паслуг прапануе насельніцтву напратат музычныя інструменты (займацца ў салоне — 20 капеек за гадзіну) і дапамогу выкладчыкаў. У штаце — шэсць выкладчыкаў, якія даюць урокі музы-

расшырэнне гэтых паслуг, робім усё, каб памножыць кадры прыбіральныхшчыц, нянь. Запрашаем сумяшчальнікаў, пенсіянераў, студэнтак. Напрыклад, не ўсе студэнткі атрымліваюць месцы ў інтэрнатах, а ў нас інтэрнат ёсць. Мы прапануем дзяўчатам — жыўце ў нас, сумяшчайце работу з вучобай. Даем ім пэўны план.

У мінулым годзе перагледзелі аплату працы прыбіральныхшчыц і нянь і павысілі яе да 90 працэнтаў з вырукі. Зараз прыбіральныхшчыца зарабляе ў нас 70—80 рублёў у месяц, няня — не менш 60. Калі ўлічыць, што большасць працуючых — сумяшчальнікі, гэта нямала.

Вялікі попыт у насельніцтва на распілоўку і расколку дроў. Бюро добрых паслуг забяспечвае ўсе заяўкі. Ёсць у гаспадарцы камбіната два маленькія трактары «Рыёні». Работнікі абслугоўвання прапанавалі насельніцтву паслугі па апрацоўцы індывідуальных агародаў — араць, культываваць глебу. Вядома, жадаючых знайшлося нямала.

— Гэта паслугі, ад якіх камбінат амаль нічога не мае, — прызнаўся Георгій Іванавіч. — За кошт чаго пакрываем мы свае «прарэхі»? За кошт прыбытковых паслуг, а гэта ў першую чаргу ўсе фотаработы. Фотаатэлье горада адносяцца да нас. (А ў Мінску чамусьці ўсе фотаатэлье аб'яднаны ў фотафабрыку.) У мінулым годзе, напрыклад, мы мелі прыбытак ад фотаработ больш 70 тысяч рублёў. Затым — пракат рэчаў. Калісьці ім загадвалі гандлёвыя арганізацыі. (Дарэчы, у нас у Мінску да гэтага года так і было). А пры чым тут гандаль? Няма ж ні продажу, ні куплі.

Ад пракатных пунктаў вільнюская служба быту мае чыстага прыбытку часам па 4—5 тысяч рублёў у год.

Я бачыла на вуліцы медыцынскія вагі і таблічку на іх: «Праверыць сваю вагу можна за 5 капеек». Каля вагаў тоўпіліся людзі. Я расказала пра гэта Ніёлі. Яна рассмяялася:

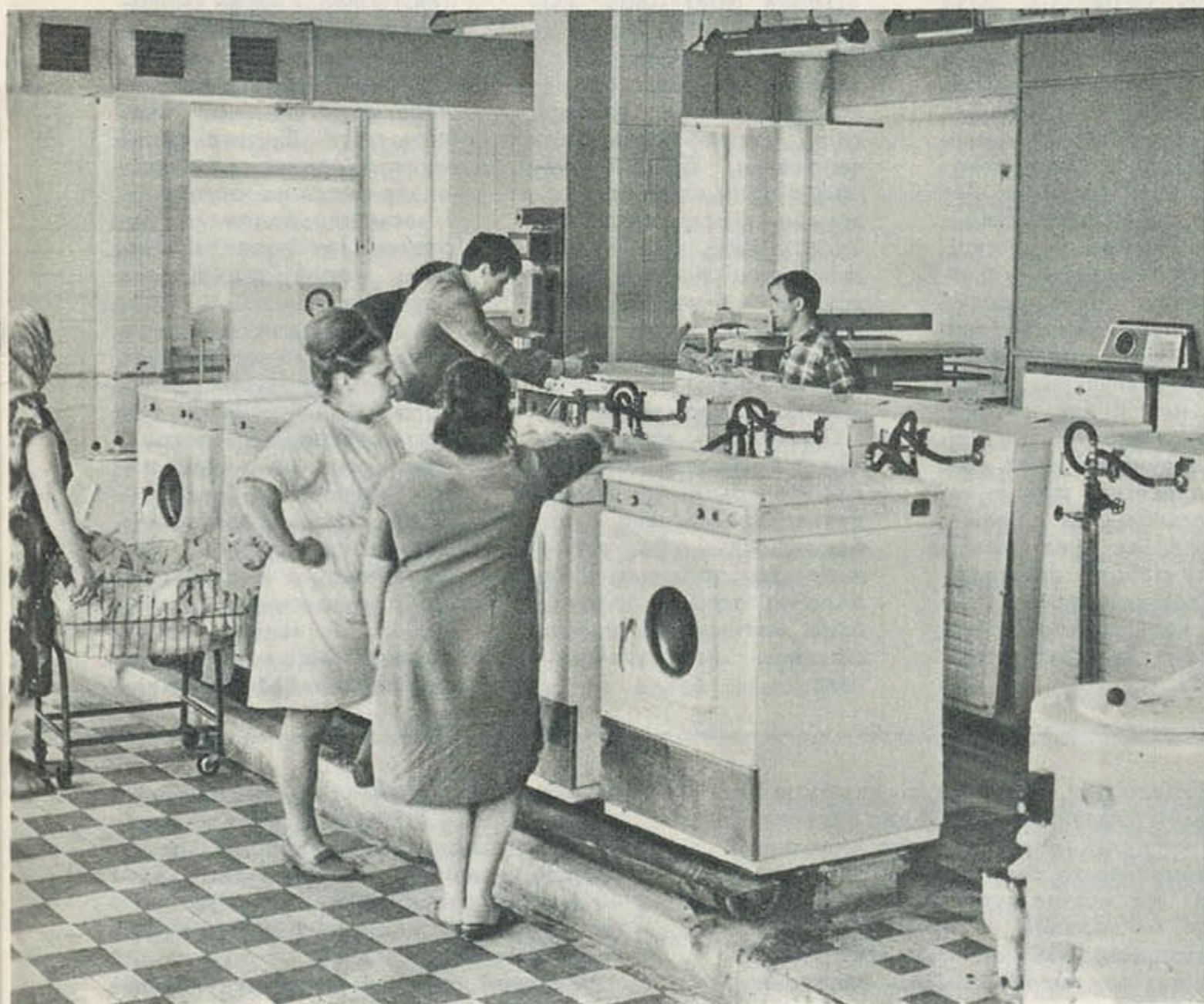
— Так, узважванне — прыбытковая справа. Па пятак мы збіраем каля трохсот рублёў за месяц. У горадзе дзевяць вагаў. Чысты прыбытак!

Такія ж прыбыткі дае і платная аўтастаянка. Пры ўездзе ў горад вадзіцелі на аўтазаправачных станцыях атрымліваюць візітную картачку: «Камбінат «Паслауга», вітаючы ваш прыезд у горад Вільнюс, прапануе да вашых паслуг платную аўтастаянку па вуліцы Тотору». І ўсё. Стаянка не пустуе.

Я слухала начальніка камбіната і загадчыцу бюро і думала: чаму ж у Мінску не паставяць на вуліцах вагі, чаму не абсталююць платныя стаянкі для аўта транспарту, чаму Міністэрства бытавога абслугоўвання БССР так нясмела расшырае рамкі дзейнасці бюро бытавых паслуг?

Так, Вільнюс не ашукаў і на гэты раз. Больш таго — паказаў, што можа зрабіць для людзей служба быту, калі яна арганізавана з густам, з душою і з думкай. З творчай думкай, дарэчы.

Н. СЯРГЕЕВА



біцца дапамога — у нас ёсць у штаце кулінар і кандытар.

— А як з пасудай?

— Памагаем сервіраваць стол. Ёсць уся пасуда. Даём яе напратат за мінімальную плату.

Пры гэтых словах Ніёля ўсміхнулася.

— Напэўна, зала не вельмі прыбытковая? — спытала я.

— І так, і не, — адказала Ніёля. — Не вельмі — таму, што з насельніцтва бярэцца мінімальная плата. Прыбытковая — таму, што наша кіраўніцтва ўсё прадугледзела. Памяшканні эксплуатауюцца ўвесь тыдзень і ўдзень і ўначы. Тут працуюць розныя гурткі. Жанчыны вучацца шыць, вязаць, смачна гатаваць...

Мала сказаць, што мне спадабалася зала сямейных урачыстасцей. Я падобнаму пазайздросціла літоўцам і падумала: як многа можна зрабіць для людзей пры жаданні! І якія ма-

кі на піяніна, акардэоне, гітары, скрыпцы.

— Самае нечаканае для нас, — расказвае загадчыца салона П. Я. Кімель, — што не толькі дзеці прыходзяць сюды, але і людзі пенсійнага ўзросту. Звычайна займаюцца па дзесяць і больш гадзін у месяц, аплата пагадзінная, 1 руб. 30 кап.

Зусім даступна. І зноў думка: як неабходны такі салон для Мінска...

Пры салоне створан джаз, ён выступае па запрашэнню і на сямейных урачыстасцях і на канцэртах. Гэта прыбытковая частка салона.

Так, у Вільнюсе служба быту на высокім узроўні. Работа камбіната ідзе пад дэвізам — «Для людзей».

— Але і ў нас, як і ў многіх іншых гарадах, некаторыя паслугі прыносяць страты, — зазначыў начальнік камбіната, калі мы сустрэліся з ім зноў. — Але мы ўсё роўна ідзем на

Маладая жанчына з трохгадовым хлопчыкам на руках чакала ў сталавай заказанага абеду. Хлопчык, убачыўшы ў вітрыне буфета шакалад, працягнуў ручку і загадаў: «Купі!» Маці адказала, што ў яе грошай — толькі на абед. Хлопчык насупіўся і закрычаў: «Купі, я кажу!» Калі і гэта не памагло, ён павярнуўся да маці і пачаў біць яе па твары. Жанчына адхінула галаву і сказала: «Бач які! Як ёсць бацькаў характар...»

На жаль, такія сцэнкі дзіцячай разбэшчанасці далёка не рэдкія. «Нервовае дзіця», «Яно ад нараджэння такое», «Увесь у бацьку» або «Уся ў маці» — як часта чуеш такія тлумачэнні. Між тым, дастаткова разабрацца ў практыцы выхавання, каб выявіць прычыны такіх паводзін.

Усё пачынаецца ўжо з першых дзён жыцця і выхавання, бо яно павінна пачацца імэнна з моманту нараджэння.

Заклучаецца гэтае выхаванне, вядома, не ў размовах, а ў арганізацыі жыцця дзіцяці, у прывучэнні яго да рэжыму. Гэта адпавядае натуральнай патрэбнасці дзі-

цячага арганізма да пэўнага жыццёвага рытму, і дзіця чуйна рэагуе на той парадак, які для яго ўстанаўліваецца ў сям'і. Аднак ён далёка не пасіўна прымае гэты парадак. Таму з першых дзён жыцця дзіцяці адразу паўстае пытанне: чые патрабаванні будуць вядучымі — педагогічна разумныя патрабаванні бацькоў або імпульсіўныя, бессвядомыя «патрабаванні» дзіцяці? Хто каго будзе весці і «выхоўваць» — бацькі дзіцяці або дзеці бацькоў?

Уступкі пачынаюцца з малога: перад сном дзіця пакалыхалі або панасілі на руках. У яго гэта выклікала прыемную рэакцыю, а ўсё прыемнае патрабуе паўтарэння. Бацькам давялося і ў наступны раз выканаць тую ж працэдуру. Чым далей, тым больш настойлівае дзіця — яно прывыкла, што яго калышуць і носяць на руках. Адны бацькі так распесцілі сваю дзяўчынку, што мусілі дзесяткі разоў за ноч калыхаць яе ложка і нарэшце «аўтаматызава-лі» гэту работу: прывязалі да ложка вярочку і па чарзе калыхалі праз усю ноч!.. Які ўжо тут адпачынак!

Калі апісаць усе спосабы, якімі іншыя бацькі ўсыпляюць, кормяць і наогул улагоджваюць сваіх дзяцей, дык атрымаўся б зборнік гумарэ-сак. На жаль, яны смешныя толькі па форме. Але па сутнасці сваёй вельмі шкодныя. Да якіх вынікаў прыводзяць такія спосабы? Пра гэта вельмі трапна гаворыць адна казка: выконвайце ўсе капрызны дзяцей, і тады яны вырастуць сапраўды разбойнікамі.

Трэба зразумець: выхавацель — гэта, перш за ўсё, арганізатар. Чаго? Такіх умоў, такіх акаліч-насцей жыцця дзіцяці, якія, накіроўваючы яго паводзіны, будуць вы-працоўваць сапраўды разумныя якасці, прывычкі. Бяда ў тым, што ўмовы, акалічнасці па віне бацькоў часта бываюць аран-жарэйнымі, таму і выра-стаюць «мамчыны сыночкі», «таткавы дачушкі», эгаісты і дармаеды.

Правільна арганізава-ныя акалічнасці могуць і павінны быць не толькі дазваляючымі, але і за-бараняючымі, не толькі выклікаць правільныя па-водзіны, але і прадухі-ляць магчымасць няпра-вільнага, недапушчаль-нага.

«Не» і «нельга» павінны ўвайсці ў жыццё дзі-цяці адначасова з «так» і «можна». Але дзеці, перш чым праз словы, павінны адчуць гэтую розніцу праз няўмольную логіку жыццёвых акаліч-насцей.

Звернемся да фактаў. ...Каля школы крутая горка. Спуск выводзіць на вуліцу з вялікім ру-хам. Ужо быў выпадак, калі адзін школьнік тра-піў пад машыну, але іскрыстая ад снегу горка так і кліча, і па ёй імча-ца санкі. Дзецям забара-нялі катацца, спынялі іх. На нейкі час гэта дзейні-чала, а потым зноў імча-ліся санкі. Справа скон-чылася праязічна: пры-ехала машына з пяском і засыпала ледзяную да-рожку. Так новая акаліч-насць адразу ліквідавала ўсе спакусы.

...Жыла дзяўчынка-да-школьніца некаторы час у бабулі і зусім засва-вольнічалася — ніякага рэ-жыму. Есць, калі захоча, і не проста, а з угавора-мі, забавамі.

Але вось дзяўчынка вярнулася дадому. Усе абедуюць, а яна гуляе, не ідзе да стала. У мала-дой маці хапіла волі і педагогічнага такту: «Гля-дзі, прагаладаешся да вя-

УРАЧ РАІЦЬ

ДЗІЦЯЧЫ КАШАЛЬ

Паяўленне кашлю ў дзіцяці, нават у зусім лёгкай форме, павінна быць сігналам для маці, што дзіця трэба паказаць урачу. Зразумела, кашаль не заўсёды ўказвае на пачатак цяжкага захворвання, але не трэба забываць, што часам за лёгкай, на першы погляд зусім нявінным пакашліваннем ха-ваюцца пачатковыя прыкметы розных дзіцячых хвароб.

Самай нявіннай прычынай кашлю можа быць лёгкае прастуда, яна ў груднога дзіцяці праходзіць са сваімі

асаблівасцямі, якія не сустракаюцца ў дзяцей старэй аднаго года. Запален-не слізистой абалонкі носа і цяжкае дыханне часта суправаджаюцца каш-лем, які можна хутка вылечыць. Ка-лі ж, нягледзячы на лячэнне, ён не праходзіць, трэба сістэматычна раіцца з дзіцячым урачом. Пры запаленні горла або гландаў, раздражненні слі-зістай абалонкі ўзнікае пастаянны кашаль, які ўзмацняецца ночамі.

Удыханне халоднага і вільготнага паветра выклікае раздражняючы каш-аль, які суправаджаецца пяскай і бо-лем у грудзях. Тэмпература пры гэтым павышаецца не заўсёды, дзіця застаецца вясёлым. Часам у такіх вы-падках дыханне цяжкае, а кашаль — пакутлівы. Дзіця неспакойнае і плача. Своечасовае лячэнне прадухіляе запаленчы працэс, які развіваецца ад трахеі да бронхаў.

Дзеці, схільныя да бронхіту, павін-ны знаходзіцца пад кантролем урача, асабліва ў халодныя месяцы. Загар-тоўваць такіх дзяцей трэба асцярожна і паступова, але толькі пасля іх вызда-раўлення. Вельмі важна ўстанавіць правільны рэжым харчавання: ежа павінна быць багатая вітамінамі і бял-камі. Не трэба закормліваць такіх дзяцей мучнымі вырабамі і ласунка-мі. Як вядома, паўната дзіцяці не заў-сёды прыкмета яго здароўя.

Пры выхаванні хворага дзіцяці не трэба забываць пра яго псіхіку: неаб-ходна сачыць, каб беражлівыя да яго

адносіны не перайшлі ў перашкоду для развіцця дзіцячай самастойнасці і смеласці. Пасля 7—8-гадовага ўзро-сту дзіця павінна заняцца падыходзя-чым відам спорту. Вашы клопаты пра яго не павінны ператварыцца ў паста-янную трывогу.

У дзяцей старэй пяці гадоў упарты кашаль разам з характэрным імкнен-нем дыхаць ротам, храпленнем у час сну і гняюсамым голасам часта бывае адзнакай адэноідаў. Калі гэта пацвер-дзіцца, адэноіды трэба абавязкова выдаліць.

У поўных і бледных дзяцей ва ўз-росце ад 2 да 8 гадоў, схільных да частых запаленняў скуры або высыпкі пасля лёгкай прастуды, калі да та-го ж здараецца перанаяпружанне га-ласавых звязак (напрыклад, ад пра-цяглага крыку ў час гульні і інш.), мо-жа паявіцца прыступ хрыплага каш-лю, цяжкае дыханне, моцны неспа-кой і пасіненне. Паніка тут неадарэчы. Да прыходу ўрача расшпіліце на дзі-цяці адзенне, праветрыце пакой і ўвільготніце паветра, пакінуўшы вы-парацца вадку ў пакоі. Вельмі памагае ў гэтым выпадку гарачы кампрэс на горла. Урач вырашыць, пра якое за-паленне ідзе тут гутарка: звычайнае ці дыфтэрытнае.

Вельмі часта ўпарты кашаль пры-мушае думаць, што ў дзіцяці кок-люш. У пачатковай стадыі да паяўлен-ня характэрных цяжкіх прыступаў і пасінення распазнаць гэтае захворван-

чэры. У нас толькі ўсе разам ядуць». Мінула гадзіна, дзяўчынка просіць есці. Маці спакойна адказвае: «У мяне тэрміновая работа, пачавай да вячэры». Дачка здзівілася: бабуля ж карміла яе па першаму жаданню. Паспрабавала заплакаць — зноў ніякай рэакцыі з боку дарослых. Калі настаў час вячэры, дзяўчынка першая была за сталом. Так паўтарылася некалькі разоў, і на гэтым усе капрызы скончыліся. Больш дзяўчыны не трэба было напамінаць — яна садзілася за стол з усімі. Так проста і разумна была вырашана «проблема» кармлення, якая прыносіць шмат клопату некаторым сем'ям. Проста, бо тут дзейнічалі не ўгаворамі, а стварэннем акалічнасцей, якія выключаюць магчымасць свавольства. Цяжэй бывае з дзецьмі больш старэйшага ўзросту. Ядуць яны ахвотна, вось толькі памагаць дарослым няма жадання. На просьбу схадзіць у магазін або памыць посуду такі падлетак заўсёды знойдзе адгаворку. І пачынаецца выхаванне: «Так нельга», «Дзе ж тваё сумленне?» і г. д. Зусім як у байцы Крыло-

ва: «А Васька слухае ды есць». А трэба стварыць акалічнасці, якія настойліва дыктавалі б падлетку патрабаванне змяніць свае паводзіны.

У сям'і, дзе быў такі падлетак, захварэла маці. Бацька, на якога зваліліся ўсе клопаты, рашыў па-свойму ўздзейнічаць на сына. Зрабіў так, што да прыходу хлопчыка дома ніякай яды не было. Сын пакруціўся, бачыць, што бацька заняты і не збіраецца ў магазін, пацярпеў, колькі змог, а потым не вытрымаў: «Дай грошы, тата, я схаджу ў магазін, а то мы ўсе тут з голаду памром». Другі раз бацька купіў іменна тое, чаго сын не любіць. І зноў з'явілася неабходнасць пайсці ў магазін. Пасля некалькіх такіх выпадкаў хлопчык ужо сам пытаў: «Можна трэба чаго купіць, дык вы скажыце».

Вядома, для стварэння падобных акалічнасцей неабходна адзіная лінія бацькоў. Разнабой шкодзіць выхаванню. На жаль, разумная пазіцыя аднаго з бацькоў нярэдка не атрымлівае належнай падтрымкі з боку другога.

«Ніяк не мог справіцца са сваёй жонкай,—

расказвае адзін бацька.— Нічога не давала дзецям рабіць. Загадаю ім засцяліць пасцелі, прыбраць за сабой, выцерці пыл, скласці рэчы, а жонка прыгаворвае: «Навошта ты іх мучыш? Падрастуць — паразумнеюць». Ну што ты будзеш рабіць! Іншы раз адашлем яе да суседзяў, а самі ўтраіх падлогу памыем, прыбярэм, навадзем парадак. А жонка прыйдзе і наўмысна ўсё зноў перамые, «каб не лезлі больш не ў сваю справу». Цяжка стала прывучаць дзяцей да працы. «Навошта старацца,— кажуць яны,— мама ўсё роўна пераробіць, ды яшчэ незадаволеная будзе». Мяне яна ахвотна бярэ ў памочнікі, а вось дзеці ёй замінаюць.

Пераконваць жонку бескарысна, і я стаў дзейнічаць інакш: скараціў сваю дапамогу. Яна занепакоілася, пытае, у чым справа. «Стаміўся»,— адказваю. Ну, яна пазлавала, а потым стала то дачцы даручаць што-небудзь, то сыну. Так паступова прывыкла да іх дапамогі».

Выхаванне акалічнасцямі — гэта выхаванне самім жыццём. Каштоўнасць яго ў тым, што яно



Свавольніца.

Фота А. Гарэльчыка.

практычна пераконвае ў неабходнасці таго ці іншага дзеяння, фармуе вопыт паводзін. А гэта — аснова правільнага маральнага развіцця.

М. СМІРНОЎ,
дацэнт Кіраўскага
педінстытута
(3 часопіса «Семья
и школа»)

не вельмі цяжка, асабліва калі не назіралася кантакту з іншым хворым дзіцем. Нават пачырваненне вачэй і лёгкая прыпухласць павек не з'яўляюцца безумоўнай прыкметай коклюшу. Аднак калі ўзнікла сумненне, асабліва калі паблізу ёсць коклюшныя хворы, трэба неадкладна пракансультавацца з урачом.

Некаторыя дзіцячыя заразныя хваробы таксама пачынаюцца з кашлю, а іх характэрныя прыкметы паяўляюцца пазней. Да такіх хвароб адносяцца краснуха, ветраная воспа і асабліва — адзёр. Калі пасля паяўлення высыпкі кашаль працягваецца, а тэмпература павысіцца і дзіця невясё-

лае, паўторна выклічце ўрача, ён параіць вам, што рабіць далей.

Нярэдка пасля працяглага плачу дзіця «заходзіцца» кашлем, пачынае задыхацца, сінее і закрывае вочы і нават на кароткі час траціць прытомнасць. Звычайна гэта вельмі палохае маці. І ў гэтым выпадку парады дзіцячага ўрача вельмі неабходныя.

ГОРАД СТУДЭНТАЎ

Мінск называюць горадам студэнтаў, горадам моладзі. І гэта справядліва. Але ёсць адзін месяц у годзе, калі здаецца, што горад цалкам заселены семнаццаці-дваццацігадовымі. Месяц гэты — жніўе, час уступных экзаменаў у ВНУ і тэхнікумы беларускай сталіцы.

У адзін з такіх дзён я правёў некалькі гадзін у сценах аднаго інстытута і паназіраў — з дапамогай фотааб'ектыву — за юнакамі і дзяўчатамі, якія праглі стаць студэнтамі гэтай навучальнай установы. Колькі тут давялося пабачыць страсцей! Колькі розных чалавечых тэмпераментаў, эмоцый і перажыванняў!

— Мамачка родная! Нічога не помню, хоць забілі..

А ля дзвярэй — «балельшчыкі».

У. КРУК.

Фота аўтара.



КУЛІНАРЫЯ

СУП З ГАРОДНІНЫ



Апрача карэнняў, у гэты суп кладзецца крыху свежай капусты і крыху цвятой, а таксама сталовая ложка зялёнага гарошку. Прыгатаваць светлую запраўку, заліць халоднай вадой, добра збіць і варыць. Пакласці нарэзаную саломкай гародніну і варыць да мяккасці. Жаўток размяшаць у невялікай колькасці малака і ўліць у гатовы суп перад падчай на стол. Можна дадаць для смаку зялёнага пятрушкі або зялёную цыбулю.

На паўтара літра вады — 200 г гародніны, 70 г мяккай мукі, 50 г масла, соль, адзін жаўток і шклянку малака.

КУРАНЯ ПЕЧАНАЕ

Старанна ачышчанае і вымытае кураня пасаліць і пасыпаць чорным молатым перцам. Пакласці яго на бляху, папярэдне наліўшы на яе крыху вады і па-

клаўшы 100 г сметанковага масла. Кураня змазаць лімонным сокам, каб пры выпечцы ўтварылася хрусткая скарынка. Запыхаць прыкладна паўгадзіны з аднаго і паўгадзіны з другога боку. Затым увесь час паліваць сокам, пакуль кураня не падрумяніцца. Пакласці яго на блюда і даць астыць. Ачышчаныя ножкі кураняці, крыльцы і шыю зварыць так, каб мяса разварылася, дадаўшы моркву, кавалачак сельдэрэю, пятрушку, соль і чорны перац, затым працадзіць праз густую марлю. У халоднай вадзе на 2—3 гадзіны намачыць два лісточкі жалаціну. Раствораны жалацін змяшаць з прыгатаваным соусам. Тлушч з бляхі, у якім запыхалася кураня, зняць, а тую частку, якая засталася, падагрэць, працадзіць і змяшаць з соусам.

Паставіць соус у халадзільнік, каб ён застыў. Атрыманае жэле нарэзаць дробнымі кубікамі і гарніраваць ім кураня.

СВІНІНА, ЗАПЕЧАНАЯ Ў ДУХОЎЦЫ

Узяць 2 кг мякаці свініны ад шыяні. Памыць, пасаліць і пасыпаць чорным молатым перцам. Змазаць мяса маслам і пакласці на бляху, наліўшы крыху вады і паклаўшы кавалак сметанковага масла. Запыхаць у духоўцы на працягу 20 мінут з аднаго боку, затым столькі ж часу з другога, час ад часу паліваючы мяса соусам, пакуль яно не падрумяніцца. Пасля таго, як яно астыне, нарэзаць яго лустачкамі, гарніраваць кавалачкамі салёнага агурка і чырвоным стручковым перцам.

БАРАНІНА З ЧАСНАКОМ

Мяса ачысціць ад лішняга тлушчу, каб страва не была вельмі цяжкая. Нарэзанае сала растапіць на патэльні, дадаць дробна нарэзаную цыбулю, а затым бараніну, абмазаную часнаком, расцёртым з соллю. Спачатку тушыць на пліце, пакрыху падліваючы вады, а потым паставіць у духоўку і пячы да залацістага колеру. Бараніну трэба падаваць гарачай, таму што лой хутка застыне, мяса і соус становяцца нясмачнымі. У якасці гарніра падаецца бульба.

На 1 кг бараніны (ад задняй або спінна-лапатачнай часткі) — 80 г сала, 5 зубкоў часнаку, соль, 1 галоўку цыбулі.

ВАРЫЦЕ АШЧАДНА

Вараную бульбу, што асталася з учарашняга дня, абярыць, нарэжце на дробныя кавалачкі, раскладзіце на талерцы і ўпрыгожце зялёнымі і маянэзам.

Калі з учарашняга дня асталася курыца або кураня, ачысціце яе ад касцей і дробна парэжце. Дадайце размочаную ў малаце мякаць булкі. Зрабіце катлеткі, абкачайце ў муцэ і смажце. Як дадаваць не трэба.



Варыце менш, каб есці з апетытам. Калі нагатавана шмат яды, вам трэба будзе падаграваць яе і прапаноўваць другі раз. Рэшткі перакладаюцца ў талеркі, міскі і нарэшце выкідаюцца: страва або прыелася, або сапсавалася...

Ежа не павінна быць тлустай. Гэта шкодна для страўніка — і наогул неащаднасць. Толькі ўмерана тлустая страва карысная.

Рэпчатую цыбулю галоўкамі варыце разам з іншай гароднінай, затым разатрыце відэльцам і пакладзіце назад у страву. Запраўляйце страву як звычайна, але ўжо без цыбулі.

Абіраючы бульбу, моркву і буракі, старайцеся здымаць нажом тонкую скурку.

Сельдэрэй моцна пахне і ўзбуджае апетыт. Выкарыстоўваючы карэнні, не забывайце пра зялёнае: зварыце, заліце соусам, падайце на стол як гарнір, можаце класці і ў саленні. Дробна нарэзанае зялёнае, якое вы пакладзеце ў гатовы суп, надасць яму прыемны смак. Калі зялёнае сельдэрэю дробна нарэзаць, высушыць у ценю і трымаць у шклянным слоіку са шчыльнай накрыўкай, яно вам будзе служыць добрай прыправай усю зіму.

Ніколі не выкідавайце карэнні пятрушкі. Пакладзеныя ў суп, яны паляпшаюць яго смак і пах. Апрача таго, яны вельмі карысныя для здароўя.

Не выкідайце лімонных скурк. Лімон ідзе ў справу цалкам. Цэдру лімона можна дадаваць да тартоў, пячэння і інш.



На апельсінавых скурках настойваецца лікёр, іх кладуць у тарты і пячэнне.

ПАРАДЫ ГАСПАДЫНІ

Калі вы варыце кампот з сухафруктаў (сліў, абрыкосаў, ігруш, інжыру і інш.), дадайце лыжачку крухмалу — фрукты зваратца хутчэй і смак кампота палепшыцца.

Кладучы рыбу ў халадзільнік, загарніце яе ў пергаментную паперу, таму што ўсе астатнія прадукты могуць увабраць яе моцны спецыфічны пах.

Каб хутчэй пачысціць рыбу, абліце яе спачатку кіпелнем, а затым адразу ж абліце халоднай вадой.

Каб не праліваць слёз, калі абіраеце цыбулю, загадзя абліце яе кіпелнем.



Канеткі.

Фотаэцюд А. Перахода
(БелТА).



КАРЫСНА ВЕДАЦЬ

Непрыемны пах з умывальніка можна ліквідаваць, наліўшы туды моцны раствор буры.

Калі змяшаць фарбу для печы з воцатам, шкпінарам або моцным чаем, пафарбаваная печ будзе больш блішчэць. Пячныя трубы можна і не мазаць фарбай. Вытрыце іх анучкай, змочанай у аліўкавым масле або ў адвары льнянога сям'я, і ў вас будуць бліскучыя трубы.

Каб клапава праветрывалася, а пажыўныя прадукты былі ахаваны ад мух і пылу, які пранікае нават праз густую сетку, нацягніце на акно тонкую баваўняную тканіну.

Калі перад самым прыходам гасцей вы заўважыце на шкле кніжнай шафы, буфета або каля ручкі дзвярэй плямы і ў вас няма часу памыць яго, вытрыце іх ваткай, змочанай спіртан або адэкалонам. Плямы зараз жа здымаюцца, шкло робіцца чыстым.

ДЛЯ ВАС, МУЖЧЫНЫ

Каб мужчынскі касцюм быў у добрым стане, яго неабходна раз у тыдзень грунтоўна чысціць цвёрдай шчоткай.

Бляск на локцях, манжэтах і каленях лёгка ліквідуецца шчоткай, змочанай раствором з трох частак моцнага воцату і адной часткі вады.

Глянец, які можа з'явіцца ў час прасавання цёмнага касцюма, ліквідуецца пры дапамозе чаю або вады, у якой варыўся плюшч.

Каўнер пінжака трэба часта праціраць з унутранага боку разрэзанай бульбінай, а затым паслядоўна вільготнай і сухой анучкай. Так каўнер заўсёды будзе чыстым.

Тлушчавыя плямы выводзяцца бензінам. Затым касцюм трэба павесіць на плечыкі або раскладзі на сталі і пачысціць шчоткай, змочанай адварам мыльнага караня. На адзін касцюм неабходна 100 г караняў, звараных у літры вады. Перш чым варыць, карані трэба на працягу гадзіны вымочваць у вадзе хатняй тэмпературы. Варыць каля гадзіны, затым пакінуць у вадзе дзве гадзіны. Да астыўшага адвару дадаць крыху нашатырнага спірту. Шчоткай, змочанай адварам, працерці касцюм. Мыльны карань пеніцца, не пакідаючы на касцюме слядоў. Чысціць трэба раўнамерна, не пакідаючы сухіх месц і ў той жа час так, каб не намокла падкладка. Брудную ваду зліць і касцюм яшчэ раз прачысціць чыстым адварам, але ўжо без нашатырнага спірту. Касцюм павесіць сохнуць у ценістае месца. Прасаваць праз сухую анучку.

Таксама мужчынскі касцюм можна вычысціць і вадой, у якой варылася фасоля.

На першай старонцы вокладкі — парашутыстка Аліна Пяцько. Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 15893. Здадзена ў набор 28/VI-68 г. Падпісана да друку 23/VII-68 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 277541 экз. Зак. 1048.

ГУМАР ВАЛГАРСКІХ СЯБРОЎ

— Штосьці ты сумная сёння.
Мастак Г. Анастасаў.



У нагу з модай.
Мастак Т. Піндараў.



— Ты толькі паглядзі, якія кароткія панчохі ў нас робяць.
Мастак Т. Піндараў.



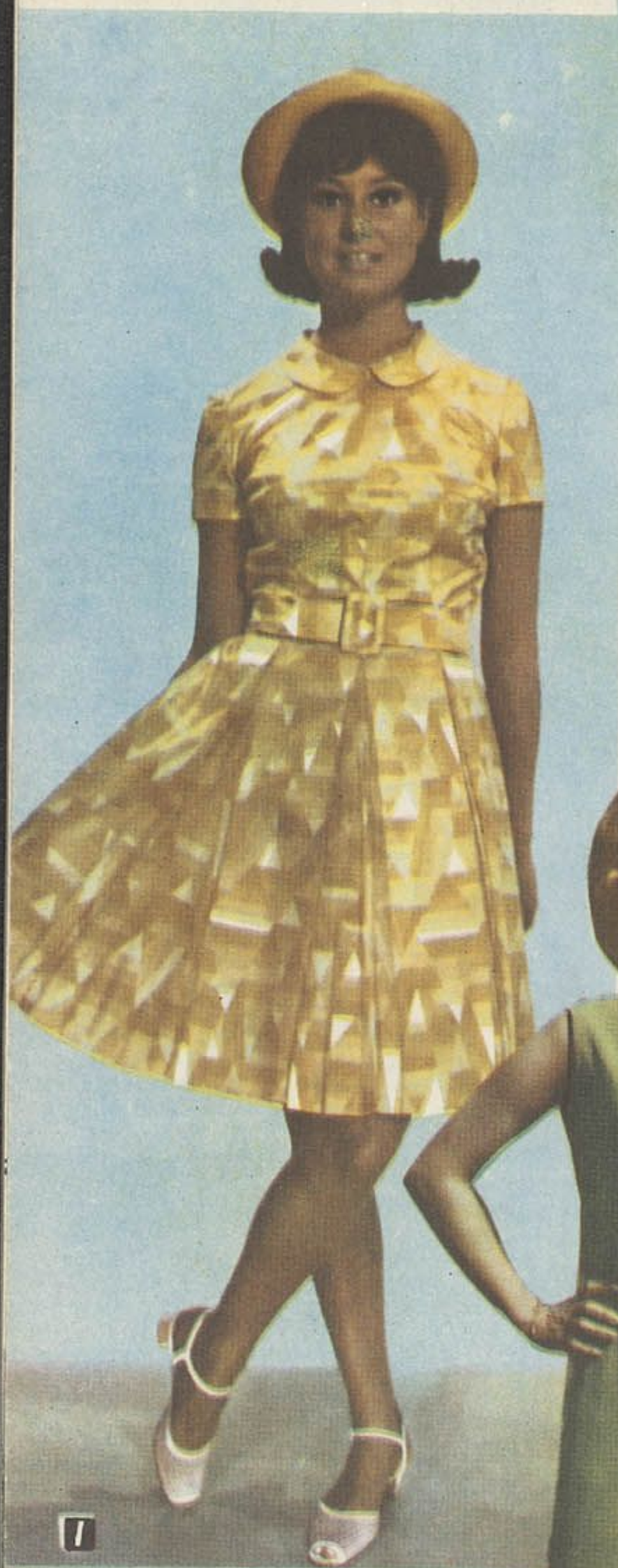
МОДЫ

(глядзі 4-ю старонку вокладкі)

1. Выхадная сукенка з кароткімі ўшыўнымі рукавамі. Каўнер закруглены, раздзелены. Накетка прамая, нізкая. Засцежка на спіцы на «маланку». Ніжняя частка выкраена з васьмі кліноў. У шывы спераду і ззаду ўстаўлены заплісраваныя кліны. Пояс зашпіляецца на спражку, абцягнутую тканінай.
2. Выхадная сукенка з трыкатажу, зашпіляецца спераду ля ўздоўжнага падрэзу на гузік і петлю. Гальштук прышпіляецца. Спераду касця банавыя вытачкі. Спінка гладкая.
3. Прыгожая сукенка з круглым выразам. Рукавы доўгія, ўшыўныя, унізе расшыраюцца. Перад прысабраны і прыточаны да бейкі шырыняй 4 см. На спіцы выразана «сліза». Бейка зашпіляецца на два гузікі і рулінавыя петлі.
4. Выхадная трыкатажная сукенка, зашпіляецца на спіцы на «маланку». Выраз круглы. Аздаба—дзве двухкаляровыя бейкі. Спераду нагрудныя вытачкі. Спінка гладкая.
5. Сукенка з лёгкай шэрсці, адразная ў таліі. Ліф зашпіляецца на гузікі, спадніца плісраваная, рукаў доўгі.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

МОДА



Цена 15 кап.

74995

